

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE
Ljubljana, Titova—Likozarje-
va—Tomšičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine.
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki.
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica.
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEČ«

Glasnejši in odločnejši

Moram reči, da je naša baza kljub vsem težavam, ki jih imajo delovni ljudje, zdrava, v njej ni tistega negativnega, kar se pogosto pojavlja zgoraj. Delavski razred pravzaprav nosi vse breme na svojih ramenih. Naša mladina je dobra. Zveza združenj borcev prav tako. Njeni člani so nosilci tistih idej, za katere so se bojevali. Kje so potem tisti, ki v naše vrste vnašajo elemente deklasiranosti? Teh je zelo malo. Mislim, da moramo biti glasnejši in odločnejši proti tistim, ki hočejo vsiliti svojo voljo in razvojno smer, ki s socializmom nima ničesar skupnega. Moramo jih prepričati, da nimajo prav, ali pa jih odstraniti s položajev, na katerih so zdaj.

Iz govora predsednika Tita v Zagrebu

Sorodstvo po smrti...

Medtem ko daje občina iz skromnih sredstev ostarelim socialno pomoč, se nihče med živimi ne pojavi kot sorodnik teh ljudi. Ko pa umrejo in ko se sproži na sodišču pravda za dediščino, ugledamo med sorodniki celo ljudi, ki imajo akademske naslove. Tako se dogaja, da se pravdajo za hektar zemljišča ali za razpadajočo bajto doktorji, inženirji, profesorji, direktorji. In še kako hudo pravdajo. Ljudje se hočejo dokopati do zemlje, do bajte in so prav neumljeni. Vsi dokazujejo, da so bližnji in najbližji sorodniki. Zato se v občinski skupščini pogosto sprašujejo: kje so bili ti ljudje prej. Mar ni bila njihova moralna dolžnost, pomagati starcem?

Komunist — 18. IX. 1970

Tobak in lisjak...

Združena tobačna industrija v Nisu, ki daje okoli 60 odstotkov jugoslovanske proizvodnje in predelave tobaka, opozarja, da po letošnjem manjšem pridelku tobaka tihotapstvo zavzema vedno večji obseg. Če se družba ne bo znala pravočasno postaviti po robu, lahko pričakujemo, da bo oškodovana za najmanj 700 milijonov dinarjev, kar pomeni skoraj enako vsoto, ki jo je dobila spomladaj ko so se povečale cene tobačnim izdelkom.

Zanesljivih znakov o vedno večji preprodaji tobaka pod roko je na pretek. Pridelovalci namenoma prijavljajo manjši pridelek, vprašanje pa je tudi, ali bodo podjetjem prodali vsaj tisto, kar so prijavili. Kilogram tobaka v listih velja namreč na črni borzi 25 do 30 dinarjev, podjetja pa plačujejo za kg najkvalitetnejšega tobaka največ 14 do 15 dinarjev.

Dnevnik — 17. IX. 1970

Kam jadraš, trgovina?

Z 1407 milijoni din, kolikor je znašala vrednost izvoza v avgustu, ni bila dosežena lanska raven v avgustu (indeks 88,8) niti vrednost izvoza v letošnjem juliju (indeks 75,5). Medtem ko je bil v izvozu takšen padec, pa je uvoz spet močno narasel v primerjavi z uvozom istega lanskega razdobja, in sicer za 53,8 odstotka. Ta vrednost (3.258 milijonov din) je več kot dvakrat večja v primerjavi z izvoznim rezultatom, doseženim v avgustu.

Gospodarski vestnik — 18. IX. 1970

Dežela komputerjev...

Slovenija ima okoli 67 mehanografskih in električnih računalnikov. Realno pa je pričakovati, da bo imela čez pet let na milijon prebivalcev okoli 80 računalnikov. Iz sedanjega procesa je razvidno, da hoče imeti vsaka tovarna svoj računalnik, s čimer neracionalno trošimo sredstva in izkoriščamo strokovno delo.

Delavska enotnost — 19. IX. 1970

Danielovi predolgi prsti

Preiskovalni sodnik okrožnega sodišča v Osijeku Z. Grubešić je danes obvestil časnike, da je doslej ugotovljen v Zavodu za komunalno dejavnost osiješke občine, da grabež, ki ga je izvršil njegov šef računovodstva, zaprti Daniel Baum, znaša nad — 662.000 dinarjev (66 milijonov 200.000 starih dinarjev).

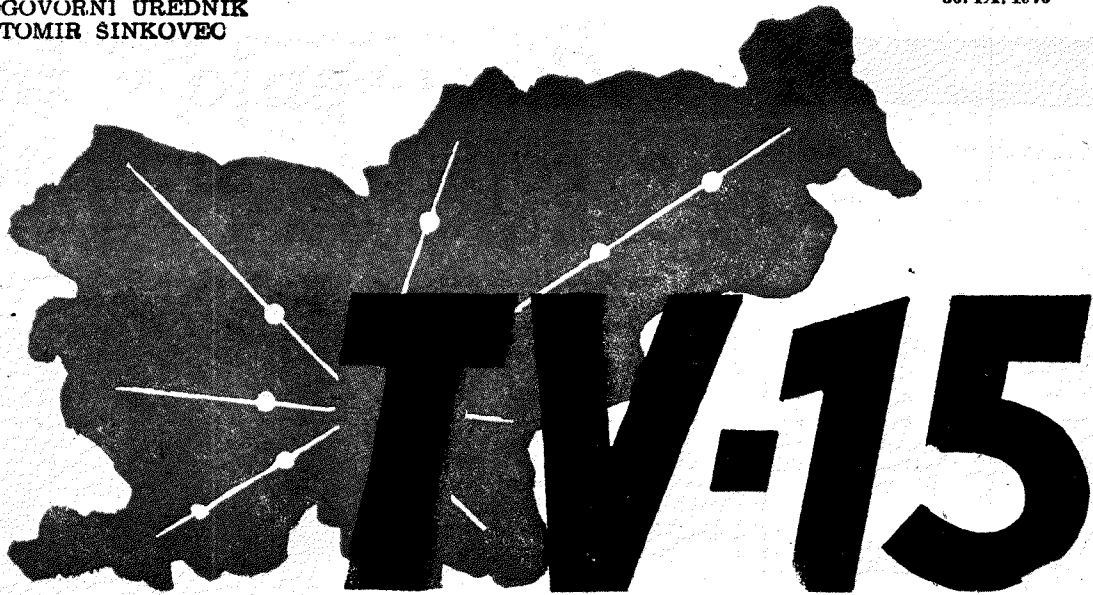
Politika — 21. IX. 1970

Vplivni glas...

Neko servisno podjetje v Ljubljani je objavilo razpis za sprejem vajencev. Sprejemno testiranje so opravili vsi prijavljeni kandidati razen enega. Za tega je zadostoval zaupen telefonski pogovor njegovega vplivnega očeta z direktorjem servisa...

Direktor je uspešno opravil test iz protekcionizma.

Dnevnik — 21. IX. 1970

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

Enotno ali republiško varstvo udeležencev NOB

Na seji predsedstva Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, ki je bila 21. septembra so obravnavali:

Predlog o načinu prenosa financiranja pokojnin borcev na republiške fonde invalidskega in pokojninskega zavarovanja, in predlog o načinu prenosa financiranja invalidskega varstva in borčevskega dodatka na republike.

Seje se je udeležilo tudi več predstavnikov Zvezne skupščine in organov vlade in to: Iko Mir-

ković, Viktor Džunov, Anton Polajnar in drugi. Le-ti so še preden so obrazložili kako je vsa ta stvar zamišljena, naglasili, da ne bo nobeden od pristojnih forumov ukrenil ničesar, kar bi poslabšalo položaj borcev. Iz njihovih nadaljnjih izjav pa je izhajalo, da gre v primerih borčevskih pokojnin v glavnem za to, da federacija prispeva za pokojnine borcev le sredstva za leta posebne dobe, a sredstva za leta pokojninskega zavarovanja, se pravi za tista leta,

ko so bili borci v delovnem razmerju, pa naj bi prispevalo socialno zavarovanje. Kar pa zadeva invalidsko varstvo in borčevski dodatek, pa se predlog zavzema za prenos na republike.

Opozorili so, da je namen izboljšati zaščito borcev, sistem financiranja pa naj bi bil v skladu s splošno decentralizacijo in prenosom pravic na republike. Zvezni funkcionarji so omenili, da je to gradivo delovno in služi za razpravo, končne rešitve pa bodo izoblikovali skupaj s predstavniki Zveze združenj borcev.

Razprava, ki je vsem tem pojasnilom sledila pa je pokazala, da člani predsedstva in tudi najodgovornejši predstavniki ustanov, ki se ukvarjajo z vprašanji borčevske zaščite, zastopajo stališče, da gre pri tem za pomembno politično vprašanje, ki posega globoko v odnose med borci narodnoosvobodilne vojne in revolucije. Menili so, da predlog o prenosu varstva borcev na republike povzroča nevarnost, da bi prišlo do razlik med enako zaslužnimi ljudmi. Menili so tudi, da bi decentralizacija fondov lahko dovela do raznih političnih in prak-

tičnih problemov ter da bi sedanjí sistem uveljavljanja pravic borčevskega in invalidskega varstva bil s tem zelo oškodovan in bi novo predloženi sistem v marsičem pomenil korak nazaj. Rečeno je bilo tudi, da predloženi sistem ne bi bil v skladu s sklepi VI. kongresa ZZB NOV Jugoslavije. Nekateri člani predsedstva so tudi rekli, da bi sprejetje takega predloga imelo velike in nezaželjene politične posledice.

Po vsem tem so sklenili, da predsedstvo zveznega odbora ZZB NOV ne bo sprejelo niti enega predloga o decentralizaciji financiranja varstva borcev, ki jim ne bo zagotavljal boljšega in enakopravnega položaja.

Predsednik zveznega odbora Marjan Cvetković je zaključil obsežno razpravo in rekel:

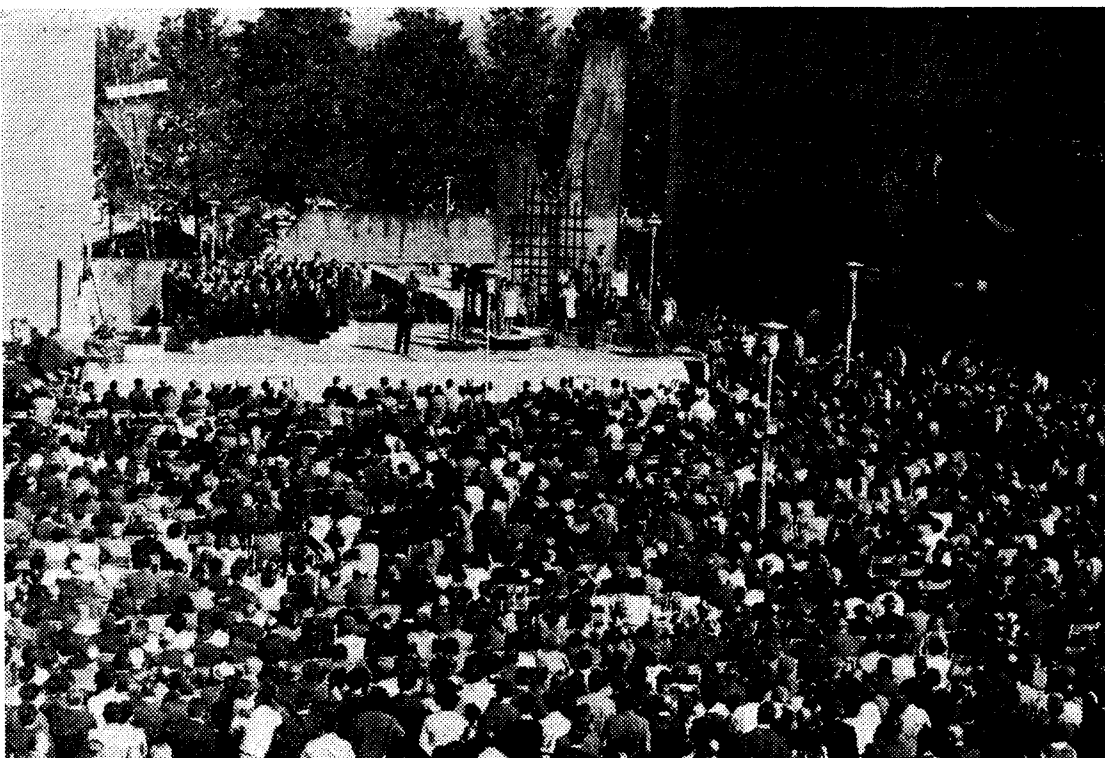
»To je pomembna politična zadeva in če bi o njej tako sklepali, bi lahko dovedli našo organizacijo v položaj, da bi morala biti proti. Nobeden od teh predlogov ni sprejemljiv, ker imamo politične obveznosti za zvišanje osebnih in družinskih invalidnin in še za nekatere druge zadeve... Kar zadeva vojaške vojne invalide ni treba ničesar spreminjati v pogledu financiranja, ker sedanji sistem jim omogoča, da svoje invalidske prejemke dvignejo v vsakem kraju države. Vprašanje financiranja borčevskih pokojnin pa je treba proučiti vzporedno z nadaljnjim dopolnjevanjem pokojninsko invalidskega dodatka. Predlog o katerem smo se danes pogovarjali je zaradi vsega tega eden od predlogov o možnosti ureditve teh zadev, zato se bomo tudi v prihodnje v tem smislu pogovarjali o njem.

Predsedstvo zveznega odbora ZZB je obravnavalo še vprašanje pravic udeležencev v antifašistični borbi v drugih deželah v pokojninsko invalidskem zavarovanju in pregled proračuna za prvih šest mesecev letošnjega leta.

V. M.

Gamal Abdel Naser

V ponedeljek, 28. septembra, je nenadoma preminil predsednik ZAR Gamal Abdel Naser, najvidnejši politik in državnik v arabskem svetu in velik prijatelj Jugoslavije. V ZAR so za predsednikom, ki ga bodo pokopali 1. oktobra, proglasili 40-dnevno žalovanje. Tudi v SFRJ so torej, 29. septembra proglasili za dan žalovanja. V svetovnem političnem svetu se z zaskrbljenostjo vprašujejo — kako se bo po Naserjevi smrti razvijal položaj na Srednjem vzhodu.

Okoli 2500 političnih internirancev iz vse Primorske se je zbralo na srečanju političnih internirancev v Kopru. Srečanje je bilo posvečeno 25-letnici osvoboditve in praznovanju obletnice osvoboditve političnih zapornikov iz koprskih zaporov. Goste je najprej pozdravil predsednik pripravljalnega odbora Rado Pišot-Sokol, ki je med drugim pozdravil Janka Rudolfa, Jožeta Smoleta in mnoge predstavnike družbenopolitičnega življenja vse Primorske, sosednje Hrvaške in iz zamejstva. Nato sta v imenu obalne konference SZDL in v imenu pokrovitelja srečanja, to je regionalnega kluba primorskih poslancev, goste pozdravila Mario Abram in dr. Branko Furlan. Slavnostni govor je imel član CK ZKJ Jože Smole. Po govoru so poslali brzojavno pismo maršalu Titu. Z enominutnim molkom so udeleženci zbora počastili spomin 1724 Primorcev, umrlih v koncentracijskih taboriščih, in spomin na borca za pravice primorskih Slovencev — pisatelja Franceta Bevka. Sledil je pester kulturni program, v katere so sodelovali recitatorji, moški pevski zbor iz Kopra in godba na pihala.

BREST
POHISTVO

Dogodki tedna

● Predsednik CK ZK Slovenije Franc Popit je za 5. oktober sklical 16. sejo CK ZKS. Seja bo posvečena aktualnim vprašanjem, izvajanju politike Zveze komunistov in akcijskemu programu za izvajanje sklepov druge seje konference ZKS o kmetijstvu.

● Predsednik republike Josip Broz Tito je sprejel izvršnega sekretarja evropske ekonomske komisije OZN, Janeza Stanovnika in se z njim dalj časa pogovarjal.

● V Beograd je z letalom prispela parlamentarna delegacija ZR Nemčije, ki jo vodi predsednik zahodnonemškega parlamenta (Bundestag) Uwe von Hassel. Med sedemdnevni obiskom se bodo člani parlamentarne delegacije ZRN pogovarjali s predstavniki zvezne skupščine in drugimi jugoslovanskimi osebnostmi. Gostje iz ZRN bodo obiskali razen Beograda tudi Prištino, Titograd, Dubrovnik, Ljubljano, Bled in Zagreb, kjer bodo obiskali nekaj delovnih organizacij in drugih institucij.

● Ameriški predsednik Nixon z ženo bo uradno dopotoval v Jugoslavijo 30. septembra. Spremljali ga bodo državni sekretar za zunanje zadeve William Rogers, predsednik svetovalcev za nacionalno varnost Henry Kissinger, svetovalec za notranje-politična vprašanja Daniel Moynihan in drugi. Po pogovorih s predsednikom Titom bo predsednik Nixon obiskal tudi Zagreb in na lastno željo Titovo rojstno hišo v Kumrovcu. Iz Beograda bo s spremstvom odpotoval 2. oktobra.

● Jordanski kralj Husein je sestavil novo vlado, katere predsednik je civilist Ahmed Tukan. Nova vlada je nadomestila vojaško, sestavljeno 16. septembra, dan prej, kot so tanki kraljevske vojske prodrli v Aman, da bi zlomili palestinsko gibanje. Predsednik vojaške vlade Mohamed Daud je odstopil v četrtek.

● Kitajska bo kmalu izstrelila svojo prvo medcelinsko raketo, ki bo letela čez Indijski ocean do bližnje vzhodne Afrike. To bo verjetno prihodnji četrtek ob praznovanju obletnice, ko je pred 21 leti KP Kitajske prevzela oblast. Londonci »Guardian« navaja, da je Kitajska nedavno poslala vzhodnoafriške vlade, s katerimi ima dobre diplomatske stike, da dovolijo postaviti postaje, ki bodo spremljale polet medcelinske rakete.

● Član sveta federacije in izvršnega biroja predsedstva ZKJ Edvard Kardelj je sprejel delegacijo norveške delavske partije, ki jo vodi predsednik Trygve Bratteli. Edvard Kardelj se je z gosti zadržal v daljšem pogovoru, med katerim so izmenjali mišljenja o aktualnih mednarodnih problemih in o vprašanjih razvoja dveh prijateljskih držav kakor tudi o nekaterih aktualnih mednarodnih problemih.

● Predsednik republike Josip Broz Tito bo z ženo Jovanko uradno obiskal Nizozemsko od 20. do 23. oktobra letos. Povabila sta ga nizozemska kraljica Julijana in princ Bernard.

● Bivšega nacističnega zdravnika Horsta Schumanna, ki se je več kot deset let skrival v Afriki, obtožnica bremenila, da je v letih 1940 in 1941 sodeloval pri uboju več kot 15.300 duševno zaostalih ljudi. Schumann je v preiskavi izjavil, da je v Gravenecku v okviru Hitlerjevega programa evtanazije ustanovil center za pokončevanje. Bolnike so likvidirali, da bi sprostili bolnišnico za ranjene vojake.

● V nagovoru vernikom na Trgu sv. Petra v Rimu je papež Pavel VI. izjavil, da lahko dogodki na Srednjem vzhodu ogrozijo svetovni mir. »Po navadi ne govorimo o rešeh, ki se nas ne tičejo,« je rekel papež, »toda dogodki na tem področju postajajo tako pomembni, da bo mir v nevarnosti.«

● Francoska vlada je, ne da bi sicer izrecno omenila ZDA, posvarila pred morebitno ameriško vojaško intervencijo v Jordaniji, češ da bi »sleherno tuje vmešavanje utegnilo konflikt še razširiti in povzročiti resno nevarnost za svetovni mir.«

● Zunanja ministrica začasne južnovietnamske revolucionarne vlade Nguyen Thi Binh je izjavila, da bi bil varen umik ameriških čet in njihovih zaveznikov naglo izvedljiv, če bi Američani za trdno obljubili, da se bodo umaknili do 30. junija 1971.

● Predsednik organizacije nemškega Rdečega križa Walter Bagatzky, ki se je nedavno vrnil iz Poljske, kjer je imel pogovore s poljskimi predstavniki, je danes v intervjuju za nemško časopisno agencijo izjavil, da bi morala ZR Nemčija plačati okrog 120 milijonov mark kot odškodnino za poskuse, ki so jih Hitlerjevci opravljali v taboriščih s poljskimi zaporniki. Bagatzky je to pojasnil tudi zunanjemu ministru Walterju Scheelu.

● Izrael se ne bo nikoli umaknil na meje, ki jih je imel pred junijsko vojno 1967. leta, je izjavila Golda Meir. »Sklenili smo, da bomo ostali na mejah, ki bodo vzele pogum Arabcem in vsem drugim, ki nas napadajo,« je dejala Golda Meir skupini ameriških novinarjev, ki so na obisku v Izraelu. Po besedah izraelskega premiera Izrael še vedno sodi, da je Jordanija odgovorna za napade palestinskih gverilcev z jordanskega ozemlja na izraelska naselja. Izrael je ponovno obtožil ZAR, da krši sporazum o prekinitvi ognja na območju Sueškega prekopa. V obtožbi, sedemnajsti po vrsti, odkar so 7. avgusta sprejeli sporazum o prekinitvi ognja, je rečeno, da so Egipčani prepeljali na območje 30 kilometrov od Sueškega prekopa nove rakete tipa »Sam-3«.

● Šest Nobelovih nagajencev za mir je pozvalo države vsčga sveta, da v »desetletju razorožitve« odpravijo strahotna sredstva za množično uničevanje. Poziv vsebuje deklaracija o miru in razorožitvi, ki so jo poslali Združenim narodom. V njej izrekajo najgloblje prepričanje, da bo človeštvo s tem rešeno pred splošno anarhijo in vojno.

● Šest ameriških atomistov je odpotovalo v Sovjetsko zvezo, kjer se bodo seznanili s sovjetskimi dosežki o uporabi jedrske energije v miroljubne namene. Ta obisk sodi v okvir ameriško-sovjetskega programa o sodelovanju na znanstvenem področju.

● V Jordaniji je med boji umrlo najmanj 10.000 ljudi. Arafat je obvestil predsednika Naserja, da je samo v enem taborišču palestinskih beguncev ubitih 7.000 ljudi. Arafat ocenjuje, da je doslej v Jordaniji ostalo brez strehe nad glavo najmanj 120.000 ljudi in da je število ranjenih grozljivo veliko.

Zborovanje v znamenju evropske varnosti in miru

»VEČNA SLAVA NAŠIM PADLIM TOVARIŠEM, MILIJONOM ŽRTEV FASIZMA!«

Tej veličastni manifestaciji proti fašizmu in za mir ter evropsko varnost so prisostvovali predstavniki borcev odporiškega gibanja iz trinajstih dežel in to iz Avstrije, Belgije, Češkoslovaške, Danske, Francije, Italije, Jugoslavije, Madžarske, ZR Nemčije, Norveške, Poljske, Romunije in Sovjetske zveze. Zvezo združenj borcev Jugoslavije je na tej pomembni mednarodni prireditvi zastopal inženir Pavel Zaucer, ki nam je tudi posredoval podatke o njeni vsebini in poteku.

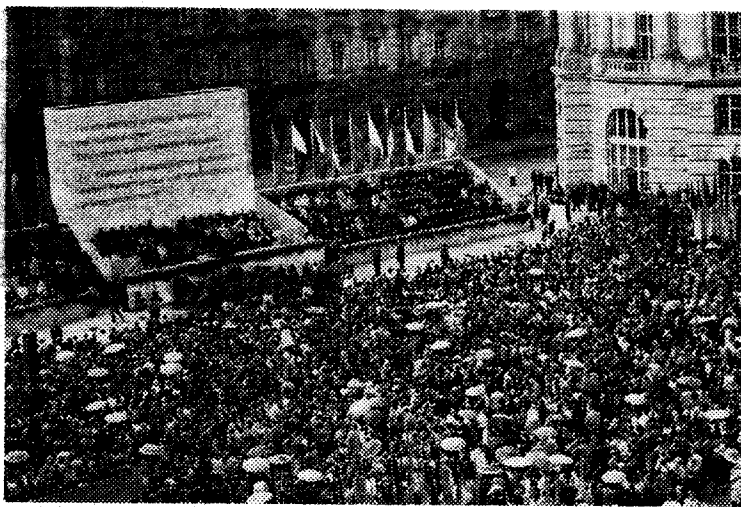
Nad slavnostno tribuno je vsebino tega mogočnega zbora tolmačil tale napis:

Za nadaljno vsestransko okrepitev socialistične Nemške demokratske republike,

Z mir in evropsko varnost — proti revanšizmu in neonacizmu v Zahodni Nemčiji.

Slavnostni govornik je počastil predvsem padle borce in naglasil:

»Čim bolj se oddaljujemo od osvoboditve izpod fašizma, tem globlje in obsežneje spreminjajo lice našega planeta tiste nesmrtnne ideje svobode, napredka in miru, ki so nas navduševale v fašistični temi. Vedno so narodi slavili borce in njihovo svobodo. Toda padle borce mednarodnega delav-

V počastitev 25-letnice osvoboditve izpod fašizma je Komite protifašističnih borcev odporiškega gibanja v Nemški demokratični republiki priredil 13. septembra v Berlinu mednarodni spominski dan na žrtve fašističnega nasilja in dan boja proti fašizmu in vojni. Slavnostnega zborovanja ob tem dnevu se je udeležilo nad 120.000 prebivalcev Berlina in okolice.

skega gibanja in protifašističnega odpora imenujemo s polno pravico nesmrtnne žrtve. Ne samo, ker je svetli spomin nanje preživel smrt, marveč zato, ker so njihov

duh in njihova dejanja privedla k rasti in krepitvi svobode ljudstev in miru.

Ko je nadalje govoril o potrebi vsestranskega boja za mir, je dejal:

»Po dveh vojnah, ki sta se porodili na nemških tleh, je za vse narode važno in vzpodbudno to: Danes obstoja v NDR prvič nemška država, v kateri so človeštvu sovražne ideologije fašizma in rasizma, protikomunizma in protisovjetizma premagane, a zavladale so ideje miru in prijateljstva med narodi.«

V svojem nadaljnjem govoru je obsodil ameriško imperialistično napadalnost v Indokini, izraelsko na Bližnjem vzhodu, nasilja še obstoječih fašističnih režimov in naglašal kaj vse lahko prispeva k utrditvi evropske varnosti.

Potem, ko se je dotaknil zaslug borcev iz NOB, je rekel:

Naši prijatelji in vojni tovariši — to so borci za nacionalno in socialno osvoboditev, za mir, za demokracijo in socializem v deželah vsega sveta. Vsem tem pošljamo iskrene pozdrave in zagotovila naše popolne solidarnosti. Poklonil se je tudi spominu padlih v vzklikom: »Večna slava našim padlim tovarišem, milijonom žrtv fašizma.«

Za njim so govorili še podpredsednik Sovjetskega odbora vojnih veteranov, predsednik Zveze bivših borcev odporiškega gibanja francoskih železničarjev in član predsedstva Združenja preganjanih pod nacističnim režimom v ZR Nemčiji.

V petek zvečer so si člani tujih delegacij ogledali film »Mathausen«, v katerem sta prikazana predvsem trpljenje in odpor v taborišču, premalo pa prihaja v njem do izraza solidarnosti internirancev raznih narodnosti.

V soboto 12. septembra so položili vence k spomeniku padlih borcev, žrtv fašizma in padlih pripadnikov Rdeče armade ter na grobove nemških socialistov.

V času svojega bivanja v Berlinu so si člani tujih delegacij ogledali nekdanje koncentracijsko taborišče Sachsenhausen, pa tudi Potsdam, kraj, kjer je bil leta 1945 sklenjen potsdamski sporazum, in druge zanimivosti Berlina. V.M.

Borci prve slovenske artilerijske brigade

Vabimo vas na tovariško srečanje, ki bo 10. oktobra letos ob 15. uri v Mokronogu pri Deu. V nedeljo, 11. oktobra, pa bomo z osebnimi avtomobili obiskali kraje, kjer je delovala brigada: Mokronog, Trebelno, Novo mesto, Toplice, Dvor, Jama in Žužemberk.

Prosimo, da zaradi zagotovitve prenočišča javite svojo udeležbo na naslov: Stana Kos-Špela, Ljubljana, Miklošičeva ulica 8.

Zahvala Gorskemu kotarju

Stalni odbor bivših borcev 10. SNOUB »Ljubljanske« in delegacija enot 18. divizije se najtopleje zahvaljujeta bivšim borcem goranskih enot in krajev Gorskega kotarja, predstavnikom oblasti, družbeno-političnim organizacijam, vodstvom Šol, ljudstvu in mladini — za veličasten sprejem, ki so ga priredili ob našem obisku Gorskega kotarja v dneh 12. in 13. septembra letos.

Bivši borci 10. SNOUB »Ljubljanske« in drugih enot 18. divizije ob tej priložnosti pošiljajo borbene in tovariške pozdrave vsem tistim Goranom, ki so kakorkoli prispevali svoj delež k tej veliki manifestaciji bratstva in enotnosti ter jim kličejo

NA SVIDENJE!

Posebno obvestilo

Stalni odbor bivših borcev Zapadno dolenskega odreda — devete brigade obvešča pripadnike te enote in njihove svojce, da bo zbor bivših borcev naše brigade ob otvoritvi spominskega obeležja na osnovni šoli v Kočevju v soboto, 3. oktobra 1970 in ne v nedeljo 4. oktobra zato, ker občinska skupščina v Kočevju in prebivalstvo občine slavi svoj praznik na dan 3. oktobra. Posebnih vabil odbor ne bo pošiljal. Na svidenje v Kočevju 3. oktobra ob 11. uri in ne 4. oktobra, kot je bilo pomotoma objavljeno v članku tovariša Francija Kolarja.

Bivšim borcem 15. brigade

Dne 6. septembra je bila v Metliki velika proslava, na kateri so mnogi nekdanji borci kot tudi svojci padlih in po vojni umrlih prejeli brigadno zgodovino in Borove »Previharimo viharje«. Iz razumljivih razlogov pa se proslave niso mogli vsi udeležiti. Zato odbor 15. brigade pri občinskem odboru ZZZ Metlika prosi vse bivše borce kot tudi svojce padlih in po vojni umrlih, ki se niso udeležili proslave in zato niso prejeli knjig, naj sporoče odboru svoje točne naslove, če tega niso naredili že prej. Potem bodo knjigo prejeli po pošti.

Odkritje spomenika v Volčah

V okviru praznovanja 25. obletnice osvoboditve bo pripravljalni odbor ZB NOV Volče-Čiglinj odkril spomenik padlim borcem NOV in žrtvam fašističnega nasilja dne 4. 10. 1970 ob 10. uri pred vojašnico v Volčah.

K odkritju spomenika so vabljeni vsi borci aktivisti, mladina in ostali občani.

Gostinsko podjetje »ŠESTICA« — Ljubljana Cankarjeva 2

priporoča

restavracijo »ŠESTICA« na Titovi cesti

samopostrežno restavracijo »EMONA« na Cankarjevi cesti in

restavracijo »POD LIPO« na Borštnikovem trgu.

Za cenjeni obisk se toplo priporočamo.

Besede naših dopisnikov

NOVA GORICA

Razpravljali so o pomoči socialno šibkim tovarišem

Na seji predsedstva ZZB občine Nova Gorica so ugodno ocenili dosedanj razvojni stiki ter medsebojno izmenjavo obiskov in delegacij z organizacijo ANPI v zamejstvu. Prav tako so ugotovili veliko zanimanje nekdanjih političnih zapornikov, konfinirancev in internirancev za srečanje v Kopru, ki ga pripravlja klub primorskih poslancev. Po dosedanjih prijavah bo 27. septembra v Kopru nad 500 udeležencev iz goriške občine, za prevoz so si zagotovili 12 avtobusov. Prijave pa še prihajajo bodisi na združenje ali na občinski odbor ZZB.

Največ so razpravljali o problemih borcev kmetov in o tistih borcih, ki so potrebni družbene pomoči. Njihove moči pojenjujejo, tako da se nekateri ne morejo sami preživljati, ker so brez dohodkov in v letih. V občini je namreč 466 upravičencev borcev in aktivistov, ki mesečno prejema od 100 do največ 250 din družbene pomoči. Občina sicer v te namene povečuje sredstva iz leta v leto, a kaj ko se z leti in starostjo porajajo novi primeri, ki terjajo rešitve.

Ne glede nato so menili, da 250 din mesečno ne zagotavlja življenjskega minimuma, v tistih primerih, ko nekdanji borci nimajo drugih dohodkov in so odvisni le od družbene pomoči. Zato so predlagali, naj bi občinska skupščina na eni izmed prihodnjih zasedanj dopolnila odlok o družbeni pomoči socialno ogroženim borcem in aktivistom. Najvišji možni znesek pa naj bi bil mesečno vsaj 450 din.

Zavzeli so se tudi zato, da bi bili v izjemnih primerih deležni družbene pomoči tudi tisti borci in aktivisti, katerim je bila priznana udeležba NOV v dejanskem trajanju. Gre za borce in aktiviste iz leta 1941 do 1943, ki so bili zaradi aktivnega in organiziranega sodelovanja brez lastne krivde aretirani in deportirani na prisilno delo v taborišča. Tako imajo določen čas priznan v dvojnem štetju, pozneje v dejanskem trajanju zaradi tako imenovane prekinitve in so brez krivde krivi.

Nekateri borci kmetje pa so nezadovoljni s položajem v ka-

terem se nahajajo. Pravijo, kaj mi pomaga akt — odločba o priznanju posebne dobe v dvojnem štetju, ki je »sprisecalov« neenakega povprečnega standarda z zaposlenimi. Omogoča jim le pravico do zdravstvenega zavarovanja pa še za to posamezniki nimajo sredstev za prihodek v ta sklad. Mnogi pa le stežka zmerejo vse obremenitve za zdravstveno zavarovanje in dohodnino. Zaradi zmanjšane fizične moči polj, vinogradov in sadovnjakov ne morejo obdelati in v hlevih se je zmanjšalo število živine, zato ne morejo več ustvarjati toliko, da bi se primerno preživljali. Njihovi otroci, ko so odrasli, so se zvečina odselili od kraja prebivanja svojih staršev in si poiskali boljši kos kruha v tovarnah in drugih delovnih mestih.

Da bi se gmojni položaj kmetov borcev izboljšal bo predsedstvo ZZB iz Nove Gorice, predlagalo občinski skupščini naj razpravlja še o sprejetju odloka, ki naj bi določal črtanje ali vsaj znižanje plačevanja dohodnine.

JUST PERAT

NOVO MESTO

Reševanje zadev posebne dobe gre h kraju

Na Komunalnem zavodu Novo mesto imajo v postopku zadnjih 500 vlog za priznanje posebne delovne dobe.

Pritožbe udeležencev NOB, češ, da njihov zahtevek za priznanje posebne delovne dobe pristojni organi nočejo rešiti, ali jo rešujejo počasi, niso redke. Take pritožbe prihajajo tudi na organizacijo Združenja borcev, na komiteje ZK in na razne organe vse do zveznih. V resnici, marsikomu pride rešitev njegove vloge prepozno. Z reševanjem takih zadev pa je tudi mnogo težav.

V marcu 1966 je Komunalni zavod socialnega zavarovanja Novo mesto prevzel od občinskih komisij za priznavanje posebne delovne in pokojninske dobe 3.723 zadev. Pozneje je prispelo na zavod še 900 nerešenih zadev. Več kot tri tisoč vseh teh zadev se je nanašalo na priznanje posebne delovne dobe za sodelovanje v NOB. Do prvega septembra letos so na zavodu rešili 4.100 zadev, od tega nad 3.000 ugodno za prosilce, nekaj nad tisoč pa so jih zavrnili. Med zavrnjenimi vlogami se jih je okoli 700 nanašalo na priznanje posebne delovne dobe za čas NOB. Tako imajo v postopku še okoli 500 primerov, ki jih bodo, kot upajo, rešili do konca letošnjega leta.

Čeravno je rok za vlaganje takih zahtevkov že davno potekel, prihaja na zavod še vedno mesečno

okoli pet vlog, ki pa jih morajo že po samem zakonu zavrniti. Marsikdo, ki težko čaka na tako ali drugačno rešitev svoje zadeve, ne ve, koliko dela je z reševanjem ene same zadeve.

Razen preverjanja dokumentov, morajo povprečno za vsako zadevo zaslišati najmanj pet prič. Redkokdaj pa so priče samo v eni občini, ali kraju. Posamezni spisi potujejo po vsej državi, predno so zaslišane vse priče, ki jih predlaga predlagatelj. Nemalokrat se izjave posameznih prič in navedbe prosilca razlikujejo, kar je treba v postopku razčistiti. Za priznanje posebne delovne dobe za sodelovanje v NOB pa je treba pred dokončno rešitvijo dobiti še mnenje vseh organizacij Združenja borcev, na katerih območju je prosilec deloval.

Razen referentov na Komunalnem zavodu, imajo še vedno veliko dela z zadevami okoli priznavanja posebne delovne dobe tudi komisije pri občinskih odborih Združenja borcev NOB. Tako je imela komisija za reševanje posebne delovne dobe pri občinskem odboru Združenja borcev NOB Črnomelj v dveh letih kar 53 sej in na njih obravnavala 520 primerov.

Ob 25 letnici osvoboditve gre h kraju tudi reševanje priznavanje posebne delovne dobe udeležencem NOB. Merila za priznavanje so se zaostrila, v mnogih primerih manjkajo dokumenti, vedno manj je tudi prič, ki bi lahko potrdile ali zavrnile navedbe prosilcev, marsikaj pa je tudi že pozabljenega. Vsak od teh dejavnikov ima svoj delež, da se je reševanje zadev zavleklo in da je med prosilci tudi takih, ki bodo zaradi vseh teh okoliščin prizadeti.

P. ROMANIC

Srečanje na Klopnem vrhu

V počastitev spomina na prvo odprto borbo partizanov I. Pohorske čete 17. septembra 1941 na Klopem vrhu, so Lovrenčani 13. septembra praznovali skupaj s planinci svoj krajevni praznik na Klopem vrhu. Na proslavi in spominski svečanosti se je zbralo okoli 200 ljudi, ki so prišli semkaj, da obudijo spomin na ta zgodovinski dogodek pred toliko leti.

Slavnostni govor je imel sekretar KO ZKS in predsednik PD Lovrenc na Pohorju Franc Pačnik.

Sodelovali so še moški pevski zbor »Gozdar« iz Lovrenca na Pohorju, ki je zapel nekaj pesmi, ter recitatorji iz šole.

Družbeno-politične organizacije so položile vence ob obnovljen spomenik padlega partizana Franca Sokliča-Brka.

Po slavnostnem delu so se udeleženci zadev srečanja razšli po gozdu in si ogledali prelepo oko-

Šerčerjevci imajo zbor v Postojni

Kakor vsako leto, tako bodo šerčerjevci tudi letos obiskali za praznik ustanovitve svoje brigade vojaško enoto, ki nosi ime Ljuba Šerčerja. V soboto, 10. oktobra se bodo zbrali v postojnski kasarni ob 10. uri dopoldne in prisostvovali svečanosti, ki jo pripravljajo mladi nasledniki ene prvih slovenskih partizanskih brigad. Prav gotovo bo srečanje starih in mladih šerčerjevcev prisrčno tako kot vedno. Odbor 2. SNOUB Ljuba Šerčerja pripravlja tudi avtobus za skupen odhod na proslavo iz Ljubljane in bo v prihodnji številki »TV-15« objavljeno, kdaj in od kje bo avtobus odpeljal. Obisk postojnski vojaški enoti Ljuba Šerčerja pa pripravljajo tudi zastopniki domaćinskih brigad, Vrhniške in Slovenj Gradca.

Šerčerjevci, na svidenje 10. oktobra v Postojni!

lje. Nato je sledil veseli del s srečanjem planincev ob logarici Kopni vrh, a pevski zbor je popestril veseli del z mnogimi pesmimi. V poznih večernih urah smo se razšli z željo, da ob 30. obletnici zgodovinske prve borbe vnovič še bolj svečano obudimo ta spomin!

FRANC PAČNIK

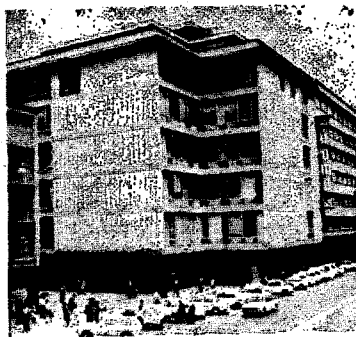
KOČEVJE

Praznovanje občinskega praznika

Prebivalci kočevske občine že vrsto let praznujejo 3. oktober kot občinski praznik, v spomin na zasedanje zbora odposlancev slovenskega ljudstva — Kočevski zbor, ki je bilo v dneh od 1. do 3. oktobra 1943 v zgodovinskem Šeškovem domu. Kakor vsa leta nazaj bo tudi letošnje praznovanje povezano z vrsto prireditev in proslav.

Vodstva družbeno političnih organizacij in občinska skupščina so sprejela program praznovanja. Na predvečer praznika, 2. oktobra, bo v prenovljenem Likovnem salonu odprta razstava del akademskega slikarja France Slane. Zatem bo slavnostna akademija, na kateri bodo sodelovali preživeli borci 9. SNOUB, ki ima domicil v tej občini, pa tudi kulturniki iz drugih partizanskih enot. Na praznik, 3. oktobra, bo slavnostna seja občinske skupščine in izvršnega odbora občinske konference SZDL, na katero bodo povabili nagajence Šeškovih nagrad in dobitnike priznanj OF, kakor tudi predstavnike krajevnih skupnosti in druge družbene delavce. Potem bodo na kraju, kjer je bila 13. septembra 1943 ustanovljena 9. SNOUB, odkrili umetniško skulpturo, delo akademskega kiparja Staneta Jarma. Mimo teh prireditev bo tudi več srečanj, ki bodo poživile to praznovanje.

VIKTOR DRAGOS

VSE, KAR POTREBUJETE VI, VAŠA DRUŽINA IN JE POTREBNO ZA VAŠ DOM, boste našli v.

VELEBLAGOVNICI **nama** LJUBLJANA

Bogata izbira in širok asortiment blaga vam je na voljo v poslovalnicah:

TRGOVSKA HIŠA, Tomšičeva ul. 2
BLAGOVNICA S STANOVANJSKO
OPREMO, Wolfova ul. 1
KONFEKCIJA »ELITAK«, Čopova ul. 5
BLAGOVNICA KOČEVJE
BLAGOVNICA ŠKOFJA LOKA

Potrošniški kredit
Menjalnica
18% popusta za
nakup konvertibilni-
mi valutami

Ob tabornem ognju

Ob Titovih besedah v Zagrebu

Malo je govorov vodilnih ljudi v Jugoslaviji, katerih govor bi vzbudil med ljudstvom toliko pozornost kot je govor maršala Tita v Zagrebu.

Vsi, ki želimo, da bi se naša družba hitreje izpopolnjevala in da bi zato tudi bolje živeli, smo že nekaj let nekako zaskrbljeni. Nikakor ne gre tako kot smo si zamislili. Velikokrat ugotavljamo, da so uradno razglašena načela eno, stvarnost pa drugo in da se prav tako pogosto zelo razlikujejo besede od dejanj.

Ko razmišljamo, kaj je temu krivo, iščemo krivce na dveh straneh. Ali so vsega tega krivi ljudje, ki ne uresničujejo načel ali pa je sam sistem tak, da dopušča kršitve, oziroma jih celo pospešuje. Zatorej najdemo pri nas ljudi, ki vsega dolže delavsko upravljanje in preveliko demokracijo. Drugi pa pravijo ravno obratno: delavsko upravljanje je še premalo razvito, zašlo je v slepo ulico, potrebno je narediti korak naprej, demokracijo je potrebno še razširiti in povečati. Glede našega gospodarskega sistema pa sta spet dve glavni razlagi. Ena trdi, da bi se moralo še bolj približati potrošniškemu načinu, druga pa da naj ostane tako kot je bilo ali pa celo želijo vrnitev na stare administrativne čase.

Podobno so tudi glede odnosa republika—zveza kaj različna mišljenja. Pustimo ob strani tiste, ki nam ne želijo dobro, ki želijo razpad Jugoslavije in povezavo njenih delov s tem ali onim blokom, oziroma se raje na dobronamerna mišljenja poštenih ljudi, ki so tudi različna. Tu imamo spet dve skrajnosti. Ena je zato, da se Jugoslavija spremeni v zvezo držav, druga zato da ostane zvezna država. Vsi so si pa več ali manj edini v

tem, da morajo imeti republike čim večje pravice, večjo samostojnost in zaradi tega tudi večjo odgovornost.

Iz zgodovine vemo, da se je družba vedno razvijala od enostavnih oblik v popolnejše, pri tem pa je prestajala tudi različne prehodne oblike. Ta ugotovitev je tudi eno izmed načel zgodovinskega materializma. Dokazov za pravilnost tega načela je nešteto, tako za daljša kot tudi za krajša razdobja. Spomnimo se samo velikega razmaha našega komunističnega gibanja po prvi svetovni vojni, njegovega nazadovanja in skoraj popolnega razkroja zaradi frakcionštva, dogmatizma in drugih hib v razdobju med 1925 in 1935, kar je izrabila tudi boržuazija za hudo nasilje. Potem pa so prišli v vođstvo naše partije novi ljudje s tovarišem Titom na čelu, naše komunistično gibanje se je razmahnilo tako kot še nikoli in nazadnje tudi zmagovalo v oboroženi revoluciji, ki je postala zgled mnogim narodom sveta.

Ko ocenjujemo naš dosedanj razvoj po vojni, nikakor ne moremo trditi, da je bil v temeljih napačen. Bile so razne nebitne napake, marsikdaj smo tudi zadeve preveč poenostavljali, včasih smo bili kljub marksističnemu svetovnemu nazoru idealisti ali celo utopisti. Naš razvoj pa je prinesel, spet v skladu z na-

čeli zgodovinskega materializma, nova nasprotja v družbi, s tem pa tudi potrebo po njihovem razreševanju. Do zdaj smo jih vedno sproti urejali. Spomnimo se prelomnice 1948, spomnimo se IV. plenuma...

Med največja družbena nasprotja sedanosti lahko štejemo zastoj v delavskem upravljanju. Ali ima delavec možnost vplivati na odločanje vodilnih ljudi v podjetju in ustanovi? Ali lahko prepreči, da bi ti ljudje postavljali in odstavljali organe delavskega upravljanja, se v njih sami menjavali vsako tretjo ali celo drugo mandatno dobo, da bi bili organi upravljanja samo kulisa? Kakšen vpliv ima na volitve predstavnikov od najnižjih do najvišjih?

Cela vrsta takih vprašanj, ki smo si jih zastavili in dali javnosti pravico da o njih odloča, še vedno čaka na dejansko uresničitev in uveljavitev. Gledano s tega stališča lahko smelo rečemo, da demokracije ni nikoli preveč za trezne in poštene državljane in da je tudi pri nas potrebno narediti korak naprej, vse tiste pa, ki bi želeli da naredimo korak nazaj, pa onemogočiti.

Vsa ta vprašanja, ki tarejo naše ljudi, posebno pa nas bivše borce, ki smo največ žrtvovali za današnjo družbo in ki smo zaradi tega na njen razvoj tudi čustveno bolj navezani, so povzročila med delovnimi ljudmi veliko zanimanje za besede tovariša Tita. Te besede pa so vsem delovnim ljudem tudi v moralno spodbudo pri urejanju nasprotij v današnji družbi. Nekatere temeljne organizacijske spremembe, ki jih je napovedal v svojem govoru, pa pomenijo tudi nov korak v odstranjevanju vseh perečih zadev.

MP

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Peter Šobar:

Domobranski teror v Ribniški dolini

Ljudje ribniške in sodražke doline se še prav dobro spominjajo tistih težkih in mučnih dni iz leta 1944, ko so živeli v stalnem strahu pred domobranskim terorjem in nasiljem, ki so ga domobranec izvajali proti somišljenikom OF.

Ze od meseca maja 1944. leta dalje ni bilo na ribniškem območju nobene operativne enote NOV, ki bi zadrževala nasilje Nemcev in domobrancev na tem območju. Nemci in domobranec so se v Ribnici dobro utrdili, kakor je razvidno iz poročila obveščevalcev komande mesta Ribnica, ki je bila v poletnih mesecih leta 1944 v Loškem potoku. To poročilo pravi:

»Stanje nemško-domobranske postojanke v Ribnici je 20. julija 1944 naslednje: V postojanki je 150 Nemcev, ki spadajo pod 118. policijski bataljon, 2 četi domobrancev, od katerih šteje vsaka od 180–200 mož. 25. četa domobrancev se nahaja v gostilni Cene, 115. četa pa pri Prajerju, Arko Uršula Ribnica št. 56. Nemci so nastanjeni v restavraciji pri kolodvoru, pri Kromarju v Gorenji vasi so tankisti. Pri Miklovihi je nemška komanda, v šoli pri cerkvi pa bolnišnica. Komendant Nemcev in domobrancev je kapetan Herman Weiss, ki stane pri Bukovačnovih. V hiši Cinkelj na trgu je kuhinja in kantina.

Domobranec so pri Alojzu Češarku, v hotelu Arko in pri Divjakovih. Oboroženi so z italijanskimi puškami, oficirji in podoficirji imajo brzostrelke. Posadka ima tri top. 65 mm, ki jih večkrat premika na razne položaje, 10 težkih mitraljezov in 15 lahkih minometov. Poleg tega imajo še tri avtomobile in dva 24-tonska tanka, katerih hitrost je po 45 km na uro. Skladišče municije je pri Hrenu v Gorenji vasi in po raznih hišah na Mlaki. Pri Smalcu in Cinklju je skladišče hrane.

Okrog Ribnice je 54 velikih in 40 malih bunkerjev, zgrajeni s hlodi in kamenjem, zamaskirani s travo.

V vsakem bunkerju imajo eno strojno in daljnogled, dve strelni lini in 8 mož posadke. Bunkerji so pritrjeni med seboj povezani s strelnimi jarki, telefonom in električnim tokom. Kadar ni nevarnosti, straži 1 vojak dva bunkerja. Pred in med bunkerji se vleče žična ograja široka 5 metrov, visoka 1,20 metra. Minsko polje gre od Opekarne proti Hrovači in dalje proti kolodvoru. Na cerkvenem zvoniku je stalna opazovalnica.

Moralna Nemcev in domobrancev je enaka kakor po ostalih postojankah (zagrizena). Stalno patrolirajo po vaseh in držijo zasede. Ljudje so v stalnem strahu pred domobranec, ker izvajajo nad njimi teror in aretacije. Domobranske patrole hodijo do Sodražice, kamor prihajajo tudi domobranec iz Velikih Lašč. Tako se zgodi, da so v Sodražici dopoldne domobranec iz Velikih Lašč popoldne pa iz Ribnice, kakor je bilo to 17. julija, ko so iz Sodražice odpeljali 7 tovarišic in tudi v Ribnici so pobrali že veliko naših ljudi. Govori se, da je prišel v Ribnico domobranski jurišni bataljon, ki bo prodril čez Loški potok v Lož.

V tako močno utrjeni postojanki so se Nemci in domobranec počutili varne. S svojimi patrolami in zasedami so obvladali vso ribniško dolino. Iz zased so stalno opazovali ljudi in njihovo kretanje in zadržanje. Meseca junija, julija in avgusta 1944 so Nemci in domobranec pobrali vrsto pristašev NOB in jih odpeljali v zapore in taborišča. Prijeli so več partizanov in partizank, ki so se posamezno kretali skozi ribniško dolino. Delali so stalne hišne preiskave in lovili ljudi, ki so delovali v NOB. V partizane preoblečeni »črnorokci« so povsod vzbujali strah in trepet ljudi po vaseh ribniške doline.

Domobranec so v mesecu juniju 1944 prijeli Pepco Zajo iz Kota, Marijo Lovšin iz Kota, Aniko Nosan iz Bukovice, Anico Ilc iz Gorenje vasi, vse so neusmiljeno mučili in jih potem odpeljali v koncentracijska taborišča, Anica Ilc se ni nikoli več vrnila. Pri Novi Štifi so ubili tri borce iz brigade VDV.

V Ribnici so aretirali Alojza Češarka in njegovo ženo, Franceta Ložarja in ženo, Mirka Mohoriča, ter vse skupaj odpeljali. Ubili so Antona Jorasa.

V Sodražici so ubili več borcev iz komande mesta Ribnica in Notranjskega vojnega področja, ki so prišli v patrolah. Iz Gore so odpeljali tovarišico Milko z malim otrokom v naročju. Ubili so v Globeli sekretarja rajonskega komiteja KPS tovariša Mokorela (Zmagota) in za njim na Gori še njegova naslednika Albina Videniča.

Zločini Nemcev in domobrancev so se skozi poletje leta 1944 kar vrstili po vsej ribniški dolini. Z Nemci in domobranec so se spopadale samo patrole komande mesta Ribnica, Notranjskega vojnega področja in Notranjskega oddreda, ki so prihajale v območje doline, kakor tudi patrole VDV. Operativne enote NOV so bile v tistem času na ostalih območjih Slovenije, in zato so se Nemci in domobranec po ribniški dolini tako šopirili s svojimi zločini.

Položaj zalednih partizanskih edinic in okrožnih in rajonskih aktivistov je bil skozi vse poletje 1944 na ribniškem območju izredno težak. Vendar borci in aktivisti niso klonili. Podnevi in ponoči so se prebijali mimo sovražnikovih zased po vsej dolini do same postojanke v Ribnici in zbirali poročila in opravljali svoje politično delo. V tem sta padla v domobransko zasedo v začetku meseca junija v Dolenji vasi Blaž Pahulje in Jakob Klun, ki sta bila oba ranjena, pa sta se kljub temu rešila. Blaž Pahulje je bil ranjen v hrbet, Klun pa v nogo. Blaž se je ranjen povlekel v Blata in žena našega tovariša Merharja ga je spravila v posteljo. Klun se je ravno tako ranjen rešil in po več urni težki hoji prispel v taborišče aktivistov nad Belo steno pri Jelenovem žlebu in obvestil ostale aktiviste o tem, kar se je zgodilo. Kluna so prevzele v oskrbo tovarišice, tovariši so pa takoj krenili, da rešijo Blaža. Oba ranjena tovariša sta imela med aktivisti velik ugled in spoštovanje, da so ju imeli vsi iz srca radi.

Bilo je na Telovo in v Dolenji vasi je bilo vse polno domobrancev, ki so prišli na praznovanje tega praznika. Ob 10. uri dopoldne je lilo z neba kakor iz škafa. Šest partizanov aktivistov se je neopazno približalo nad vasjo Blata in skrbno opazovalo okolič. V največjem naliwu so hitro stopili v vas, vzeli na že pripravljeno nosila iz postelje tovariša Blaža in odšli z njim v gozd nad vasjo, ki jih je skrila v svoje okrilje. Po triurni hoji skozi gozdove so z Blažem prispeli v Grčarice in ga z vozom odpeljali dalje v partizansko bolnišnico.

Kljub težkim pogojem so se borci komande mesta Ribnica in rajonski aktivisti neprestano borili, politično in vojaško proti vsem akcijam in zločinom Nemcev in domobrancev. Komanda mesta Ribnica je imela svoj položaj v Loškem potoku, v gozdovih nad Novo Štifo pa svojo opazovalno točko iz katere so se spremljale vse akcije sovražnika. Nad vasjo Kot je imela svojo postojanko NZ Ribnica. Nad Belo steno pri Jelenovem žlebu so imeli svoje taborišče rajonski aktivisti, ki so vsak dan odhajali v vasi po dolini. Nad Rakitnico so imeli svojo opazovalnico aktivisti iz Dolenje vasi in Grčarice. Tako so partizani stalno nadzirali vse delo sovražnika in ničesar ni ostalo prikriti. Aktivisti so neštokrat raztrosili partizansko literaturo in letake po vseh vaseh doline in po glavni cesti Zlebič – Ribnica – Dolenja vas. »Poročevalca« in »Ljudsko pravico«, kakor tudi letake so v nočnih urah prinašali prav pred bunkerje v Ribnico in Nemci in domobranec so se zaradi tega zelo jezili.

V vseh teh akcijah je bila mladina najbolj požrtvovalna. Mladinci iz Ribnice, Gorenje vasi in Brega so bili v tem izredno iznajdljivi. Bodisi pred ali za sovražno motorizirano kolono, ki je vozila iz Ljubljane skozi Velike Lašce in Ribnico do Kočevja ali pa obratno so vselej organizirali svoje akcije z literaturo, letaki in napisi, kar je sovražniku požiralo živce in moralo.

Nemcem in domobranec ni šlo v glavo to, kje morejo partizani tiskati tako velike formate »Poročevalca« in »Ljudske pravice«, ki sta bila tehnično, vsebinsko in po velikosti, veliko boljše opremljena, kakor pa njihov tisk, ki je izhajal v Ljubljani. Sami somišljeniki domobrancev so domobranec izpraševali, ko so ti med ljudmi razvijali propagando, da so uničili vse partizane, rekoč:

»Pravite, da ste uničili vse partizane. Kdo pa potem izdeluje in tiska »Slovenskega poročevalca« in »Ljudsko pravico«, letake itd, ki jih pobirate po cestah in vaseh?»

Domobranec niso vedeli nato kaj odgovoriti.

Čez poletje 1944 so postali v Ribnici posebno aktivni politični voditelji domobrancev. Po podružničnih cerkvah ribniške doline so ob žegnanih organizirali takozvane politične shode proti komunizmu. Domobranec so med maso obkolili cerkev in ljudi po končani maši s silo pridržali pred cerkvami. Politični voditelji so potem v svojih gromovitih govorih, pobijali in uničevali vse, kar je bilo partizanskega in grozili tudi prisotnim ljudem, da bodo vse pobili, kdor je za OF in komunizem. Ko so s svojimi govori končali, so šele pustili ljudi, da so odšli na svoje domove.

Obveščevalna služba komande mesta Ribnica in rajonski aktivisti so v začetku avgusta ugotovili, da politični voditelji domobrancev pripravljajo za 15. avgust 1944 veliko zborovanje pri Novi

Štifi. Po vsej dolini so domobranec razvili veliko propagando za to zborovanje pod geslom, da kdor se tega zborovanja ne bo udeležil, ga bodo zabeležili za pripadnika OF in z njim seveda potem tudi tako ravnali. Ali z drugimi besedami povedano, da bo padel v roke »črne roke«, ki je že terorizirala ljudi po dolini in napravila že nekaj zločinov.

Ljudje so se seveda bali in so Novo Štifo bodisi zavestno ali pa pod pritiskom domobranske propagande obiskali v precej velikem številu. Prišli so ljudje iz vse ribniške in sodražke doline. Med njimi je bilo veliko število pristašev OF, ki so na ta način zakrili svoje aktivno delo v NOB.

Borci komande mesta Ribnica in rajonski aktivisti so se spoznavali za skupno akcijo v tem dnevu. Vzeli so nekaj mitraljezov in pušk in se napotili v gozdove nad Novo Štifo.

Domobranec so okolico Nove Štife zavarovali, v gozdove pa niso šli. Cerkevno opravilo je poteklo v miru. Po končanih opravilih v cerkvi pa so domobranec ljudi spet zadržali in pred cerkvijo pod stoletja starimi lipami se je zbrala množica ljudi. Pripravili so bili tudi tribuno in govorniški oder za vodilne ljudi domobranstva. Politični shod domobrancev se je pričel in nastopil je glavni govornik, ki je v svojem govoru izlival vse, kar je bilo najgorskega proti OF in partizanom.

»Partizane smo že vse uničili, zmaga bo naša. Uničiti moramo še samo pristaše OF, ki se nahajajo med nami,« je v svojem ognjevitom govoru dejal govornik.

Tedaj pa so zaropotali mitraljezi borcev komande mesta Ribnica in aktivistov v gozdu nad Novo Štifo. Krogle so zažvižgale nad glavo govornika in zborovalci in česale listje na lipah, ki je padalo na ljudi. Nastal je splošen preplah. Ljudje in z njimi tudi tako hvalisani junaki domobranec, ki so stražili ljudi, so jo jadrno popihali od Nove Štife doli v dolino. Govornik z govorniškega odra in funkcionarji s tribune so kar popadali dol in se spustili v beg proti Ribnici. V divjem begu so pohodili več žensk in moških, ko so ljudje z domobranec bežali v dolino. Zborovanja je bilo tako hitro konec.

Domobranec so se zbrali potem šele v Jurjevici, kjer so aretirali enega moškega iz Kota z obtožbo, da je obvestil partizane o njihovem shodu pri Novi Štifi. Z isto obtožbo so v vasi Brega zasiljevali ljudi, ko so se vračali v Ribnico in jih nekaj tudi odpeljali s seboj.

S tem svojim zborovanjem so domobranec doživeli svoj moralno politični poraz, ki ga potem niso mogli nikoli več popraviti še pri svojih pristaših ne, ker jim tudi ti niso več verjeli.

Po tej izkušnji pri Novi Štifi so postali organizatorji domobranskih zborovanj bolj previdni. Zborovanja so organizirali na takih krajih, da so jih lahko iz vseh strani zavarovali. 10. septembra 1944 so organizirali spet zborovanje pri sv. Križu v Jurjevici in se okrog in okrog dobro zavarovali z zasedami. Po cerkvenem opravilu so spet začeli z govori. Govornik je spet govoril o pristaših OF, ki še kar naprej razvijajo svojo aktivnost, čeprav so 10. septembra odpeljali iz Ribnice 60 ljudi, ki so delali za OF, uničili bodo pa še ostale, katere domobranska pest sedaj še ni zadela.

Vsa domobranska propaganda in teror, ki so ga izvajali nad prebivalstvom ribniške doline, pa ni dosegel nobenega uspeha. Domobranec so pri ljudeh pobirali vse kar so dobili, v svoji moralni pokvarjenosti so klatili take, da jim še njihovi pristaši niso nič več verjeli. Pošteno ljudje so jih pa sovražili.

Fotografija z vprašanjem

Tale fotografija je najbrž nastala v pozni jeseni leta 1943, prikazuje pa verjetno pratež kake brigade. To sklepamo po mulah in njihovem tovoru. Prvi dve nosita najbrž izdelke kakega brigadnega čevljarja, oziroma popravljenе čevlje. Mulovodec druge mule je oborožen z dolgo francosko puško, kakršne so imeli belogardisti pred italijansko kapitulacijo. Ob pomanjkanju drugega orožja so jih nosili tudi partizani, zaplenili so jih bili belogardistom. Po italijanski kapitulaciji pa so jih kot slabo in nerodno orožje počasi začeli izločati, saj je bilo na pretek italijanskega orožja. Prav tako nosi mulovodec druge mule italijansko vojaško čepico, kar je bilo značilno za čas neposredno po italijanski kapitulaciji.

Katero enoto predstavlja fotografija, kje je bila posneta, kdo so tovariši na sliki? Glede »fotografije z vprašanjem« v letošnji naši 35. številki (26. 8.) je tovariš Miha Butara-Aleks potrdil izjave Juleta Sočana-Tomaža Skale, da predstavlja komando 2. čete 1. bataljona Tomšičeve brigade. Tovariš Aleks trdi, da je bila fotografija posneta maja ali junija 1943 v Dolenji vasi pri Čatežu. Prvega od leve proti desni se tovariš Aleks ne spominja, kdo naj bi bil, drugi je Anton Svete-Gustelj, doma z Brega pri Borovnici, zdaj upokojeni podpolkovnik, živi v Uziški Požegi. Tretji je Vlado Grebenc, doma iz Dvorske vasi pri Velikih Laščah. Umrl je v začetku novembra 1943 v Loški dolini za posledicami pljučnice, bil pa je četni komandir. Četrti je Miha Butara-Aleks, četni komisar, peti pa Vid, bivši jugoslovanski podoficir, doma iz okolice Črnomlja, ustreljen od naših tik pred italijansko kapitulacijo, ker se je na lastno pest pogajal z Italijani. Morda pa je tudi Janez Janežič-Orjak, namestnik četnega komisarja, doma iz Klad nad Zelimljami.

Utrinki in odmevi

Resnica o zadevi Franciške Mavsar

V 36. št. TV-15 je Mile Pavlin v članku »Krivica jo je pekla do smrti« na svoj način opisal, kako je Fanika Mavsarjeva s Plešivice 45 na Barju skoraj deset let brezuspešno se borila za priznanje dvojne dobe svoje internacije in za dobo po prihodu iz internacije pa do konca vojne.

V članku pripoveduje, kako je z možem že leta 1941 delala za OF, dokler je niso v septembru 1942 internirali. Mož je odšel v partizane, dom pa so Italijani požgali. Mavsarjeva se je v maju 1943 vrnila domov in ostala zvesta glavnemu, piše M. Pavlin. Vendar so ji po vojni priznali dvojna leta samo do interniranja, internacijo pa le enojno, ker da »je bilo v očitnem nasprotju s prakso in obstoječimi predpisi«. Pisec dopisuje: »Če je namreč nekdo prišel v internacijo zaradi dela za NOB in se v internaciji ni umazal s sodelovanjem z okupatorjem, mu tudi za internacijo prišteje dvojno štetje.«

Mavsarjevi so očitali, da je po povratku sodelovala z belogardisti in Italijani. Toda čeprav je bila glavna priča zoper Mavsarjevo obsojena zaradi krivega pričevanja, medtem ko so izjave Mavsarjevi potrdile štirje nosilci spomenice 1941, pristojni niso ukrenili ničesar, obtoži M. Pavlin tri uradne instance ZB, terensko, občinsko in republiško, ter vrhovno sodišče SRS. »Več kot očitno je,« nadaljuje članek, »da so bolj verjeli obsojenemu kot pa štirim spomeničarjem.« Po trditvah M. Pavlina so omenjeni uradi s sodiščem vred vztrajali na obtožbah, ki temelje na izjavah ene same osebe, obsojene zaradi krivega pričevanja, medtem ko niso upoštevali izjav štirih spomeničarjev.

Pavlinov članek mora podpisana komisija ZZZ občin Vič-Rudnik, ki je zadevo reševala, v celoti odkloniti. Prakse in predpisov kot jih za dosego dvojnega štetja dobe interniranja navaja pisec, dejansko ni. Dvojno štetje internacije prihaja v poštev samo, če je interniranelec po povratku organizirano delal, kar pa pri tov. Fani-ki Mavsar ni bilo dokazano.

Ni resnica, da je bila podpisana komisija in z njo druge pristojne instance »bolj verjele obsojenemu« belgardistu, kot štirim spomeničarjem. Tega ali podobnega sodnega gradiva v aktu Fani-ke Mavsar namreč sploh ni. Komisija sodnega procesa zoper klevetniškega belgardista ne pozna in ga zato pri svojem reševanju zadeve Mavsarjeve ni mogla niti tako niti drugače upoštevati. Zaslišana je bila vrsta spomeničarjev, ne samo štirje, funkcionarji, terenci in druge priče, ki sicer potrjujejo upravičenost Fani-ke Mavsarjeve do dvojnih let pred interniranjem, ne pa tudi organiziranega dela po vrnitvi iz internacije, kar bi Mavsarjeva edino morala dokazati. Organizirano sodelovanje Fani-ke Mavsarjeve zanika tudi sekretar rajonskega komiteja ZK njenega terena, spomeničar Ivan Selan, ki je ostal na svojem položaju vse do konca vojne in je pri uradnem zaslišanju 27. 8. 1964 dejal, da je Mavsarjevo sicer dobro poznal.

Nekaj prič po obtožuje Mavsarjevo tesnih stikov z Italijani in belogardisti. Omenimo naj samo poročilo ZB NOV Notranje gorice. Njegov predsednik in spomeničar Anton Oblak je 25. marca 1963 med drugim poročal: »Dobivala je podporo od Italijanov in domobrancev v denarju, hrani in blagu. Zatekala se je v postojanko belih v Kušanov grad, tako da so morali biti previdni pripadniki OF...«

Franciška Mavsarjeva je zaradi teh izjav predsednika ZB NOV Notranje gorice vložila tožbo, ko pa je zvedela za priče, je tožbo pred razpravo umaknila in plačala stroške.

Nedopusten je način Pavlinovega pisanja, da si pusti narekovati zasebne izjave in jih ne da bi se prepričal o njih resničnosti: na pristojnih mestih, porabi za oklevetanje komisij ZB NOV in celo Vrhovnega sodišča.

Združenje borcev NOV
Notranje gorice
Komisija za posebno dobo
pri ZZZ NOV občin Ljubljana-Vič-Rudnik

Pojasnilo

POJASNILA: Po veljavnih načelih, tako po zakonu o tisku kot tudi po ustaljeni praksi ima vsak pravico do odgovora, če smatra da je s pisanjem nekoga prizadel. Zato se je tudi oglasila komisija za priznavanje posebne delovne dobe pri občinskem odboru ZZZ NOV občin Ljubljana-Vič-Rudnik, pa tudi odbor ZB Notranje Gorice. Prav tako pa sem imel pravico oglasiti se tudi jaz, Mile Pavlin, kot pisec članka »Krivica jo je pekla do smrti«. Naj po vrsti odgovorim na vse očitke:

Prvič ni nikjer nobenega predpisa, ki bi obvezoval da bi nekemu priznali internacijo ali zapor dvojno samo pod po-

gojem, da je po vrnitvi aktivno in organizirano delal. Kaj pa, če je bil tako bolan, da ni bil za nobeno delo sposoben ali pa če je bil pod takim nadzorom, da niti migniti ni mogel? Kaj pa, če je iz kakršnegakoli razloga samo sodeloval? Poznam primere, ko so ljudem tudi to priznavali dvojno, seveda na podlagi posebnega ocenjevanja.

Zakaj Fani-ki Mavsar organizirano in aktivno delo po vrnitvi iz internacije ni bilo »dokazano«? V svoji prošnji navaja kar štirinajst prič, med njimi so štirje spomeničarji. Prebral sem tudi njihove izjave. Iz njih sledi, da je pokojna brez dvoma delala in opravljala celo zelo odgovorne naloge, ki so bile obenem zelo nevarne. Znan je, kaj so naredili domobranci s človekom, ki ga zasačili da ima zveze s partizani. Kako je bilo to v vasi, kjer je bila večina ljudi domobranski pristavev, v neposredni bližini dveh postojank, v ravni in v zraven cest, si lahko predstavljamo.

Komisija navaja tudi nekaj prič, ki naj bi zanikale delovanje Mavsarjeve, med njimi Ivana Selana, sekretarja rajonskega komiteja KPS do osvoboditve. Toda drugi aktivisti, Viktor Korencan-Povh, ki je bil tako na tem območju do konca vojne in sicer sekretar odbora OF Horjul-Dolomiti, je dal izjavo, v kateri trdi, da je delala, Jože Verbič-Kisto pa trdi, da je pokojna izvrševala njegove naloge po liniji Ozme. Torej: eni pravijo, da o njenem delu ne vedo nič, drugi pa pravijo, da je delala.

Ob vsem tem se lahko vprašamo: Kdo je lahko vedel za vsakogar na določenem območju kaj dela? Osvobodilno gibanje je delovalo v tajnosti, večji je bil sovražnikov pritisk, večja je morala biti tajnost. Niti višji forumi niso vedeli za vsakega člana, kaj šele člani za voditelje. Poleg tega je potekala organizacija po raznih »linijah«: KP, SKOJ, ZSM, OF, SPZZ itd. Obveščevalna služba je bila prav tako razčlenjena, da ne poudarimo posebej, kako je morala biti načelno strogo ločena od političnega dela. Poznali smo ljudi, ki so delali za obveščevalno službo raznih enot, nadalje obveščevalnih točk, Ozme, narodne zaščite itd.

V odgovoru je zapisano, da nekaj prič obtožuje Mavsarjevo tesnih stikov z Italijani in belogardisti. Predsednika ZB Notranje Gorice, čeprav spomeničarja, kot priče ne moremo šteti, njegovo poročilo pa ne za pričevanje. Kot partizan rojen leta 1943, 1944 in 1945 je bil namreč leta 1943, 1944 in 1945 drugje. Sicer pa bi tudi to, da je dobivala podporo v denarju in blagu in morala celo hodila v Kušanov grad ter vse ostalo kar ji očita predsednik, ni nikakršen dokaz njenega sodelovanja z okupatorjem. Prav tako pa tudi to, da so morali biti pred njo previdni pripadniki OF.

Ostane še druga priča, ki je bila obsojena zaradi krivega pričevanja. Osebo ne verjamem, da o tej osebi niti odbor niti komisija nista nič vedela. Saj so obsojenemu advokati grozili celo z rubežem, ker ni plačal stroškov obravnave. Vsekakor se sam ni prostovoljno javil, da bo šel pričat zoper Mavsarjevo, ampak so ga drugi imenovali kot pričo. Potem, ko je bil obsojen, se je vsekakor pritoževal na levo in desno, posebej še, ko je moral plačati stroške.

Zakaj pa je Mavsarjeva umaknila tožbo proti predsedniku ZB? Vprašal sem o tem njenež moža, pa je izpovedal, da zaradi tega ker je medtem že zvedela ime človeka, ki je pričal proti njej ter je zato smatrala, da je predsednik samo nasledel s tem v zvezi pa lahko najdemo odgovor tudi na vse druge. Vse pritožbe Mavsarjeve so zavračali prej, nazadnje, leta 1967 pa je bila glavna priča zoper njo obsojena zaradi krivega pričevanja. Pred dvema letoma pa ji je celo odbor ZB postal dopis, v katerem trdi, da nima nič zoper to, da ji priznajo dvojna leta. Nazadost je Mavsarjevo smrt prehitela, da ni dosegla svojih pravic. To pa tudi kaže, kako težko pride preprost človek,

60 let Borisa Zihlerla

Med pomembne jubileje, ki jih proslavljamo v tem letu, sodi tudi šestdesetletnica rojstva rednega univerzitetnega profesorja in znanega slovenskega revolucionarja ter publicista Borisa Zihlerla.

Dolg je spisek vseh tistih pomembnih in odgovornih nalog, ki jih je Boris Zihlerl opravil pred vojno, med revolucijo in po osvoboditvi. Kljub temu je našel časa tudi za znanstveno delo, mu posvetil velik del življenja, in se z njim uvrstil med najpomembnejše marksistične teoretike in publiciste.

Posebno svečanost ob njegovem jubileju — šestdesetletnici življenja in štiridesetletnici revolucionarnega dela — so mu pripravili v Škofji Loki, kjer ga je predsednik občinske skupščine Zdravko Krivina imenoval za častnega meščana. Svečanost je bila v škofjeloškem gradu, listino častnega meščana pa je izdelal akademski slikar Ive Subic.

Številnim čestitkam, ki jih te dni prejema tovariš Boris Zihlerl, se pridružuje tudi naše uredništvo z željo, da bi v delu in življenju dosegel še mnogo uspehov.

ki ni zadosti vztrajen in ki je premalo razgledan do svojih pravic.

Končno naj omenim še duh, ki veje iz odgovora. Tam med drugim piše, kako nedopusten je moj način pisanja, ne da bi se prepričal o njih resničnosti na pristojnih mestih in kako potem klevetam komisije ZZZ ter celo vrhovno sodišče.

Po ustavi ima vsak državljani pravico kritizirati delo vsakogar. V demokratičnih ureditvah imajo navadni državljani pravico kritizirati tudi vlado in najvišje predstavnike. Pogosto se je pokazalo, da so imeli navadni ljudje bolj prav kot pa vlade, kar so pozneje velikokrat drago plačali celi narodi. Zakaj torej ne bi smel novinar, član ZZZ, pri nas kritizirati tudi delo vrhovnega sodišča, občinske komisije za priznavanje posebne delovne dobe, itd? Posebno še, če je prebrčan na podlagi utemeljenih dokazov (sodba zoper glavno pričo zoper Fani-ko Mavsar) o njihovi zmoti?

Drugič pa je potrebno razlikovati med klevetanjem in kritiko. Klevetanje je kaznivno dejanje, kritika pa je po ustavi dovoljena. Samo v diktatorskih režimih so kritiko smatrali tudi za klevetanje in kršilec sodili. Naj končam z očitkom, da si pustim narekovati zasebne izjave in da jih pišem, ne da bi se prepričal na pristojnih mestih o njihovi resničnosti. Že v svojem prvem članku sem zapisal, zakaj sem to običajno novinarsko prakso opustil. Odgovor komisije in odbora ZB potrjuje, kako bi bilo takšno »pričevanje« preprosta izguba časa. Moja Fani-ke Mavsar mi je pokazal samo izjave in sodbe ter druge dokumente, govoril pa je bolj malo. Pokazal mi je vse, tako z ene kot z druge strani, oziroma sklepe in drugo, kar je važno. Posamezne podrobnosti pa me tudi niso zanimalo. Tudi odgovor ne vsebuje ničesar razen obdolžitve zaradi domnevnih stikov z Italijani in belogardisti (zaradi istih izjav je bil nekdo že obsojen) in pa še, da delo Mavsarjeve ni dokazano, zaradi česar ji niso mogli priznati internacije dvojno. O vsem tem pa sem že pisal, saj sem vedel za vse ugovore.

Kot „hlapec Jernej“

Ne morem razumeti kako je mogoče, da tako ravnamo z bolnim človekom-borcem. Vtis imam, da moram kot »hlapec Jernej« iskati svojo pravico...

Prisluhnite moji zgodbi: Sem vojaški vojni invalid VI. skupine. Hudo sem bolan na želodcu, zato mi je zdravnik, ki me zdravi, že pomladil nasvetov, naj zaprosim za zdravljenje v Rogaški Slatini, do katerega imam kot vojaški vojni invalid tudi pravico.

Obrnil sem se torej na službo za varstvo vojaških vojnih invalidov in borcev skupščine občine Grosuplje. Dobil sem zdravniški list, ki mi ga je zdravnik izpolnil in v katerem je predlagal, naj me pošljejo na zdravljenje v Rogaško Slatino, ker da mi je to zelo potrebno.

V zvezi s tem predlogom so me kot je to predpisano, poklicali na zdravniško komisijo v Ljubljano, ki mi je 11. maja letos odobrila zdravljenje. Povedali so mi, da bodo moj predmet poslali v Rogaško Slatino, od koder me bodo poklicali na zdravljenje.

Do tu je bilo vse v redu!

Toda sedaj se začneja moje čakanje. Neprijetnosti z želodčno boleznijo so me silile, da sem po nekaj tednih povprašal pri službi za varstvo vojaških vojnih invalidov na skupščini občine Grosuplje, kdaj da bom poklican na zdravljenje. Zatrtili so mi, da so predmet poslali upravi zdravilišča v Rogaški Slatini in naj počakam na poziv. Isto sem zvedel tudi pri svojih nadaljnjih poizvedovanjih na tem mestu.

Zaradi bolezni sem postajal vse bolj nestrpen, pa sem povprašal tudi upravo zdravilišča v Rogaški

Slatini, kdaj me mislijo poklicati na zdravljenje. Na svoje največje začudenje pa sem zvedel, da tam sploh nimajo mojega predmeta, ker da ga jim nihče ni poslal.

Ko sem se nato s tem obvestilom zopet oglasil pri službi za varstvo vojaških vojnih invalidov skupščine občine Grosuplje, so bili sicer precej začuden, a na moje zahtevo, naj ugotovijo, kaj je s predlogom za moje zdravljenje v Rogaški Slatini, so začeli pregledovati spise in med njimi po dolgem iskanju našli tudi mojega, ki je bil seveda »pomotoma zamešan med odložen«.

Namesto da bi bili moj predlog za zdravljenje poslali v Rogaško Slatino že kmalu po 11. maju, so ga torej po toliko mojih potih »najdenega« le poslali. Toda to se je zgodilo šele 28. avgusta 1970.

Sedaj pričakujem, da bodo v zdravilišču Rogaška Slatina le bolj ekspeditivni kot tisti v službi za varstvo vojaških vojnih invalidov v Grosuplju.

Ob vsem tem pa se sprašujem, kaj je vzrok, da sedaj, ko toliko govorimo in pišemo o skrbi za človeka, tako ravnamo z bolnim vojaškim vojnimi invalidom.

VINKO PUŠ

Mali vrh 19
p. Šmarje Sap

Zakon ima dve strani

Zakon o borch za severno mejo je nekako dokončno uredil priznanje tem ljudem, ki so v takratnih razmerah naredili vse kar so mogli da bi bili Slovenci združeni v eni državi. Prav tako je ločil prostovoljce od obveznikov. Vsak zakon pa nekomu koristi, medtem ko drugega razočara.

Med borci-prostovoljci v letih 1918 in 1919 je bilo mnogo naših rojakov iz krajev, ki so jih po končani vojni zasedli Italijani. Tržaški pehotni polk, oziroma tržaški bataljon je bil sploh v Mariboru, sestavljen pa je bil v glavnem iz Primorcev, ki so kasneje postali zaradi priključitve njihovih rojstnih krajev k Italiji italijanski državljani. Tako da so morali mnogi posebej prositi za jugoslovansko državljanstvo, dobili pa so ga šele leta 1921. Torej so bili leta 1918 in 1919 dejansko tuji državljani, kot taki pa so vstopili v jugoslovansko vojsko kot prostovoljci, čeprav kasneje, takrat ko je za jugoslovanske državljane že veljala vojaška obveznost.

Spomnim se, kako je februarja 1919 prišlo v tržaški bataljon večje število takih prostovoljcev. Prej niso prišli zaradi različnih okoliščin. Tako so tisti, ki so prišli iz Rusije morali skozi zdravstveno in politično karanteno na Tezmem. Prihajali so tudi že begunci iz ozemlja, zasedenega po Italijanih. Te so brez posebne evidence pošiljali v Ljubljano iz belgijske v domobranski vojašni-ko, nato pa v staro cukrarno in od tam v Maribor k tržaškemu bataljonu. Šele tam so jih vpisali v redno vojaško evidenco.

Zato smatram, da bi osebam, ki so veljale za italijanske državljane priznali svojstvo prostovoljcev ne glede na datum vstopa v jugoslovansko vojsko.

MAKSO PREMUR

Pravna posvetovalnica

Izjemna upokožitev rudarjev

V zvezi z dvema dopisoma o upokožitvi rudarjev tistih rudnikov, ki so bili ukinitvi, dajemo kratko pojasnilo o tem vprašanju.

Pri nas v Sloveniji velja republiški zakon o uvedbi pravice do izjemne pridobitve pokojnine za delavce v premogovnikih. Ta zakon je bil izdan kot dopolnilo zveznega predpisa, temeljnega zakona o posebnih pogojih za pridobitev pokojnine za delavce v premogovnikih. Po določbah zveznega zakona (čl. 2) lahko pridobe pravico do izjemne pokojnine delavci v premogovnikih, ki imajo pokojninsko dobo 20 let, od tega najmanj 15 let dejanskega dela v premogovnikih neposredno pri proizvodnji pod zemljo. Ali pa če imajo pokojninsko dobo, ki je dejansko trajala 25 let in od tega najmanj 15 let dejanskega dela v premogovnikih. Taki rudarji, ki imajo torej te pogoje, lahko po republiškem zakonu uveljavijo pravico do izjemne pokojnine, če jim po sklepu delovne skupnosti

preneha delovno razmerje v pre-mogovnikih zaradi ukinitve pre-mogovnika kot podjetja ali zaradi ukinitve proizvodne enote ali delovnega mesta. Seveda imajo rudarji pravico do izjemne pokojnine, če jim niti s prekvalifikacijo ni bilo mogoče zagotoviti zaposlitve na drugem delovnem mestu.

Medtem ko zvezni zakon daje republiki pooblastila glede ureditve tega vprašanja, vsebuje republiški predpis še nekatere dodatne določbe. Tako je bistveno določilo, da pravico do izjemne pokojnine rudarji lahko uveljavljajo če jim je delo prenehalo od januarja 1966 dalje, do uveljavitve republiškega zakona, to je 8. I. 1970. Republiški zakon je bil objavljen v uradnem listu 31. 12. 1970, stopil pa je v veljavo osem dni kasneje.

Premogovnik lahko za vse ali posamezne rudarje, ki uveljavljajo pokojnino po tem zakonu, z

odkupom pokojninske dobe nad dobo, všteto po samem zakonu, zagotovi večji znesek pokojnine pod pogojem, da poprej plača v sklad invalidskega in pokojninskega zavarovanja sredstva, potrebna za kritje povečane obveznosti sklada, nastale z odkupom dobe.

Uživalci pokojnine imajo pravico do varstvenega dodatka. Ta znaša za rudarje, upokojene s pokojninsko dobo do 25 let 84 %, s pokojninsko dobo do 30 let 92 % in s pokojninsko dobo nad 30 let 100 % razlike med mejnim zneskom najnižjih pokojninskih prejemkov in izjemno pokojnino.

Opozarjamo pa na sledeče: zvezni zakon določa, da je mogoče pravico do pokojnine po tem zakonu uveljavljati le do konca leta 1969. Naš slovenski, republiški predpis pa je stopil v veljavo šele 8. I. letos, tako da to določilo zveznega zakona ne bi moglo veljati za delavce s področja Slovenije.

Anka Valcl:

Pod esesovskim bičem od Maribora do Dresdena

Ob prihodu tovariša Dušana S. v Jarenino sem se spoznala z novimi sodelavci iz Vukovega dola, Poličkega vrha, Jakoba, Pesnice in Maribora. K družini v Vukovskem dolu, ki je že od začetka sodelovala z narodnoosvobodilnim gibanjem, so pripeljali sekretarja SKOJ za mariborsko okrožje Stojana Bantana, ki je imel trebušni tifus. Ker sta bila že dva člana njegove družine v partizanih, sta Mojca K. in Ivan S. Stojana na kolesu prepehjala v Gačnik na Šabedrovo domačijo. Po sedmih tednih skrbne nege je Stojan okreval in odšel v Duplek opravljat novo dolžnost.

SREČANJE S PARTIZANI

Nekega večera, v času, ko so zorele češnje, je prišla k meni v spremstvu Anje K. iz Vukovskega dola na okrevanje partizanka Anica Antolič-Zvonka, stara 22 let, doma od Miklavža na Dravskem polju. Pri njej doma je namreč ostal le oče, medtem ko so njeno mater zaprli in kasneje odpeljali v taborišče, brata pa sta bila v partizanih.

Anica me je prosila, naj njenemu očetu odnesem neki listek. Skrila sem ga pod vložek levega čevlja ter se s kolesom odpeljala v Miklavž. Kolo sem pustila pri sosedih Antoličevih in ostanek poti prepehala. Ko sem zavila na dvorišče, mi je prišla naproti ženska, ki je bila vsa v solzah. V strahu mi je bolj ukazala kot povedala:

»Takoj bežite od tod, sicer bodo ubili še vas!«

V veži sem začutila duh po smodniku. Na tleh v sobi je ležal mrtev človek z listkom papirja na prsih: »Ubit od črne roke.« S pogledom sem še enkrat objela hišo groze in odšla. Kaj naj porečem njegovi hčerki?

Še istega dne sem se napotila v postojanko Gačnik. Najavila sta me Slavko in Rak ter me popeljala v skrivališče, kjer so bili zbrani Dušan, Niko, Peter, Hadži, Jernej, Joco in drugi.

V neki noči, ko sem vodila partizane, med katerimi so bili Dušan, Joco in drugi, smo šli tudi v Poličko vas. Hoja po visoki travi je bila neprijetna, posebno takrat, ko smo hodili mimo sedeža državnega posestva, ki so ga stražili vermani. Šla sem naprej kot izvidnica, v naselju Poličko pa smo postavili stražo. Na razgovorih v tem naselju je Malka Golobova dobila ilegalno ime Katja in od takrat smo bili v stalnih stikih. Malka je namreč bila povezana naravnost s tovariši v Mariboru. Pri nas je bila zadolžena za preskrbo s tehničnim materialom.

PRICETEK AKCIJ

Po ustanovitvi postojank v Jareninskem dolu, v Vukovskem dolu, Gačniku in Vajgnu so pričeli aktivisti s pomočjo partizanov iz Lackovega odreda in Tomšičeve brigade organizirati akcije za pridobitev orožja, streliva in uniform. Izvedeli smo, da imajo pri Razgonu v Gačniku večje količine orožja in streliva. Po posvetu s komandirjem 2. bataljona tovarišem Vitom so naši aktivisti šli na akcijo, ki pa je žal spodletela. Ranjen je bil Pavel Plohl.

Naslednjo akcijo smo pripravili za Pesnico. Borce in aktivisti, ki so se čez dan zadrževali pri Šabedrovi mami v Gačniku, so ponoči odšli na pot in se mimogrede ustavili pri Kerenčičevih. Takrat so mobilizirali Marico in Tončka. V Jelenčah pa so padli v zasedo. Na srečo ni bil nihče ranjen, le nekaj fantov in deklet se je izgubilo.

Naslednjega dne sem dobila nalogo, da prenesem v Maribor dve pištoli, dve bombi in nekaj streliva. Tovariš Vojko mi je pripravil lep paket z napisom: »Jestvine za sestro«. Takrat smo namreč bile vse babice podrejene zdravniku, ki je imel svoj sedež v okraju; njemu smo morale občasno nositi na pregled svoje instrumente. Pri vходу v poslopje me je ustavil vratar. Izkaznica, da sem babica, je bila dovolj, da sem brez zapletljive oddala orožje tovarišu, zaposlenemu na katastrskem uradu.

PRVE ŽRTVE V JARENINI

Na predvečer 11. julija 1944 sem obiskala Katjo v Polički in jo vprašala, če je že pripravila novo pošiljko sanitetnega materiala za partizane. Med pogovorom je rahlo potrkal na okno. Bili so fantje, ki so prišli iz nemške vojske na dopust in so hoteli čimprej dobiti zvezo s partizani in se jim priključiti. Bogomir Vaupotič, rojen leta 1923, Maks Oman s Poličkega vrha; za ime tretjega tovariša nisem vedela.

Katja je fantom sporočila, naj še malo počakajo, ker bodo čez dva dni prišli aktivisti in jih povezali s partizani. Proti jutru so se fantje zopet zbrali v Polančičevi šupi. Okrog 8. ure se je v bližini ustavil avtomobil, iz katerega so izstopili gestapovci, nekaj v uniformah, nekaj v civilnih oblekah. Fantje so hoteli pobegniti v bližnji gozd, toda strelji gestapovcev so bili hitrejši. Tako so zaradi izdaje padle v Jarenini prve žrtve.

Po tem dogodku so se morale umakniti nekatere družine, med njimi tudi družina Lizike Venger, in Šabedrova družina. Tako smo izgubili zanesljive in močne postojanke. Kmalu zatem se je morala umakniti tudi Kolaričeva družina. Novo zatočišče je naša tehnika našla pri Bračkovih v Jakobskem dolu; vodila jo je Mira Gregor-Balček.

Naslednje jutro po likvidaciji družine v Gačniku št. 53 sem odšla z nujno pošto k Ivanu. Mimogrede sem se namenila pozdraviti še druge aktiviste, ki so se mudili v Pahernikovi viničariji, med njimi tudi Šabedrovo mamo. Kot običajno sem najprej pozdravila očeta Pahernika. Sedel je pred veliko kmečko hišo, s pipo v ustih, in dremal. Pozdravila sva se kot dobra prijatelja. Potožil je nad svojimi bolnimi nogami in da mu ne pomaga nobeno zdravilo. Svetovala sem mu, kako naj se zdravi, in odšla proti osamljeni hiši na hribu. Tam sem našla svoje sodelavce in poslušali smo referat tovariša Vojka.

Po smrti petih članov okrožnega komiteja se je Stojan Bantan ponovno vrnil v Jarenino. Tudi Slavko je bil takrat že v ilegali. Ko sta po aretaciji nekaterih aktivistov na našem terenu ostala sama, sta začela ustanavljati mladinske odbore v Gačniku ter v Vukavskem in Jakobskem dolu.

(Nadaljevanje sledi)

Vse za gradnjo osnovne šole - spomenika NOB

V soboto, dne 5. septembra, se je v osnovni šoli v Cerknem zbralo okrog 40 dijakov nekdanje nižje gimnazije v Cerknem v letih 1945-1958. Goste, ki so prispeli iz raznih krajev naše domovine in tudi iz tujine, so pozdravili učenci osnovne šole ter jim pripeli embleme šole. Srečanja se je udeležila tudi prva ravnateljica Valerija Ivanc, ki je svoje nekdanje dijake prisrčno pozdravila.

Nekdanji dijaki so prinesli darilo za novo šolo - spomenik NOB

v Cerknem v skupnem znesku 3.880 dinarjev.

Na pergamentno darilno listino pa so napisali naslednje verze:

»Zemlja domača, iz tvojih smo grudi z mlekom detinstva pili ljubezen do polj in gozdov prelepe Cerkljanske, do njenih ljudi in slovenske besede.

Raztreseni v svetu, domu in na tujem, kamor zanesla nas pot je za kruhom in srečo, ostali zvesti smo tebi, zemlja domača.

In kadar se vračamo v tvoje na-

ročje, spomini beže nam v bre-skrbna leta otroštva, prepolna ne-skaljene sreče in radosti.

In v srcu gori nam ogenj hval-ležnosti do padlih in živih, ki gre jim zasluga, da v miru, svobodi ustvarjamo ...»

Dne 8. septembra letos sta pokroviteljski in delovni odbor za gradnjo osnovne šole - spomenika NOB sklicala v Cerknem posvet o gradnji te šole in o akciji za zbiranje prispevkov.

Posveta so se udeležili dr. Joža Vilfan, predsednik pokroviteljskega odbora, Davorin Ferligaj, predsednik finančne komisije, Stanko Muravec, predsednik občinske skupščine Idrija, zastopniki družbeno-političnih organizacij ter številni občani iz Cerkna.

Predsednik finančne komisije je poročal, da je do sedaj vplačanih ali vsaj zagotovljenih 1.500.000 din prispevkov.

Predstavniki osnovne šole v Cerknem so izrazili bojazen, da bo po dosedaj izdelanem projektu šola premajhna. Cerkno se namreč naglo širi ter tako naglo raste tudi število prebivalcev. Uklinjajo pa tudi nekatere podružnične šole v okolici. Ti učenci bodo poslej obiskovali osnovno šolo v Cerknem.

Sklenili so, da se bo šola gradila po tem projektu, ker je tako izdelan, da je možna dozidava, če bi nastala potreba.

Na nove načrte ni mogoče čakati, sicer pa bi za večjo šolo rabili tudi več sredstev, ki pa jih sedaj še ni mogoče zbrati.

Solo bodo pričeli graditi prihodnjo pomlad, končana pa naj bi bila do 29. novembra 1971.

JANEZ JERAM

Nekdanji dijaki so prinesli darilo za novo šolo

KOMUNALNO PODJETJE

»KANALIZACIJA« LJUBLJANA, AMBROŽEV TRG 2

projektira, gradi in vzdržuje vse vrste kanalizacijskih naprav in objektov.

TRIKON

tovarna pletenin in konfekcije - KOČEVJE

izdeluje

- moške, ženske in otroške hlače
- moške suknjiče
- damska krila
- pletenine vseh vrst
- posteljno perilo

NAJNOVEJŠI MODELI — ZMERNE CENE.

Delovni kolektiv se toplo priporoča za cenjena naročila.

PEKARNA ŽIRI

nudi vsak dan sveži kruh in pecivo.

POMAGAJ SI SAM
IN UNIOR
TI BO POMAGAL

Izid žrebanja nagradne križanke št. 18

To pot se je nabralo 693 pisem, ki smo jih pred žrebanjem oštevilčili od 1 do 693. Pri žrebanju številki in kontroli rešitev je žreb določil sedem izžrebanih nagradencev, ki prejmejo:

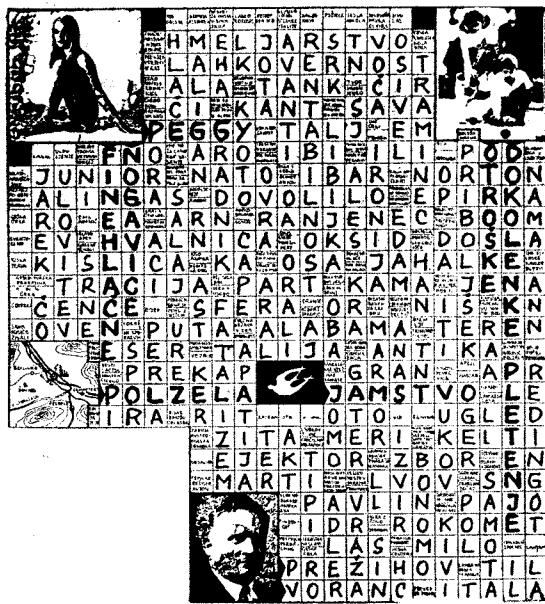
Prvo nagrado prejme Ivanka KOZAR, iz Jesenic na Gor., Cesta m. Tita 32, kolekcijo ženskih nogavic, druga nagrada pripada Francu ŠTUCINU iz Celja, Malgajeva 18, ki mu bomo poslali dve kolekciji moških nogavic,

tretja nagrada pripada Meti-Jožici SMREKAR iz Ljubljane, Linhartova 102, ki prejme kolekcijo ženskih nogavic,

četrto nagrado bo prejela Deana KRANJCEVIČ, Ljubljana, Resljeva 6, pet parov ženskih hlačnih nogavic Pegga,

peto nagrado bo prejel Franc JANC, PTT 46, p. Dol pri Hrastniku, deset parov moških nogavic,

šesto in sedmo nagrado po eno kolekcijo knjig založbe »Borec« pa prejmejo: Lidija HABJANIČ, Kidričeva 3, p. Kidričevo in Tone MAROLT iz Bleda, Prešernova 11.

Kulturni obzornik

OCENA

Film o doktorju Živagu

Precej časa je že minilo, odkar je znani ruski pesnik in prevajalec Boris Pasternak napisal avtobiografski roman »Dr. Živago«. To je knjižno delo iz obdobja ruske revolucije, ki ga nekateri primerjajo celo s Tolstojevim romanom »Vojna in mir«. Roman ni mogel iziti v Sovjetski zvezi! Po nekaterih kanalih je prišel na Zevad, kjer so ga takoj prevedli.

Čez noč je postal literarna senzacija številka ena, pisatelju pa so podeli Nobelovo nagrado. Toda v slavo je kanila grenka kaplja. Sovjetska zveza je videla v delu protisovjetsko propagando in postavila Pasternaka pred odločitev: sprejeti Nobelovo nagrado in zapustiti domovino ali jo odkloniti in ostati v Sovjetski zvezi. Pasternak je izbral drugo. Ostal

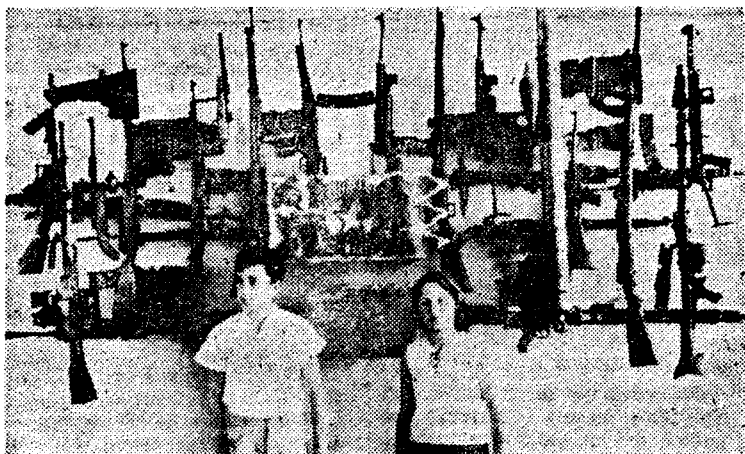
je v domovini, vendar obdan z nezaupanjem in osamljenostjo ter tako tudi kmalu nato umrl.

Roman »Dr. Živago«, katerega avtorju so v Sovjetski zvezi predvsem očitali osebni odnos do revolucije — delo, pa prikazuje resnico v tem času — je kar vpil po filmski upodobitvi. Film je financiral Carlo Ponti in vred petimi leti je — z znanimi igralci Omarjem Šerifom, Julie Christie, Geraldino Chaplin, Rodom Steigerjem in drugimi ter ne nazadnje z Larino pesmijo — začel svojo znatno pot po svetu. Film so v nekaterih prestolnicah vrteli mesece in mesece, bil je proglašen za najboljši ameriški film leta, dobil je šest oskarjev in postal eden najbolj komercialnih filmskih spektaklov. Film smo pred kratkim z veliko zamudo dobili tudi k nam in v Ljubljani ga predvajajo kar v treh kinematografih.

Ne bi se želel spuščati v neko globoko kritično analizo Leanove filmske upodobitve »Dr. Živaga«. Film ima vse odlike najboljših ameriških velefilmov, srečno izbrano zasedbo vlog in vse lastnosti, ki jih od takega filma človek pričakuje. Očveč bi bilo zato tudi primerjati literarno podlogo in film, razmišljati o zakonih in možnostih enega in drugega medija ter problemih, ki se pojavljajo, če se neka umetnina prelije iz ene umetniške vrste v drugo. Ne bi hotel podrobno ocenjevati režije, igre, glasbe ... , če

prav bi lahko na račun le-tega povedal marsikaj kritičnega. Tako je imel režiser prav gotovo težave s prikazovanjem ruskega vzdušja, ruske revolucije in ruskega človeka. Želel je zadostiti zapadnemu okusu in njegovim predstavam o Vzhodu. Spomnimo se samo prikazovanja salonov ruske visoke družbe in na drugi strani prizorišča, kjer pojejo Internacionalo. Film je — kljub strokovnjaškemu pristopu, izjemnim igalskim stvaritvam in brezhnjevi dramaturgiji — ponovno pokazal, do kam lahko sega umetniško razumevanje zapadnega anglosaškega sveta za vzhodni svet. Filmu manjka razsežnost, ki je prisotna v večini ruskih filmov, ki prikazujejo rusko zgodovino ali rusko življenje nasplo. Gre za tisti nenačrtni »voj življenja, lepote in ruske zamaknenosti, ki izžareva vso globino ruske duše ... Režiserju kljub razumskemu pristopu manjka nagonskega in neposrednega zrenja v umetniško resnico romana. Tako ta drama strasti do življenja, ljubezni, strahot in grobosti revolucionarnih časov na filmu ne zrcali tiste globine tragične veličine romana, ki jo je izpovedal Pasternak.

Film je kljub zapisanim pomslekem vreden ogleda in predstavlja veliko doživetje; tako za tistega, ki je roman že prebral, in tistega, ki ga bo po gledanju filma prav gotovo želel prebrati. Upajmo, da se bodo nekoč v Sovjetski zvezi razmere spremenile in da bodo tudi tam ekranizirali Pasternakov roman ter s tem izpovedali glavno umetniško resnico »dr. Živaga« — to pa bo hkrati »maša zadušnica« za vse padle, na tej in na oni strani revolucije. MILAN STANTE

V KRAGUJEVŠKI PALILULI SO POSTAVILI OSNOVNO SOLO, KI JE DOBILA IME »TRETJI KRAGUJEVSKI BATALJON«. SOLA LEZI V DELAVSKEM NASELJU, KATEREGA SREDISCE POLAGOMA PREHAJA V PARK. SADIKE ZANJ SO PRINESLI IZ VSEH NASIH REPUBLIK Z ŽELJO, DA BI PARK SČASOMA POSTAL SIMBOL BRATSTVA IN EDINSTVA JUGOSLOVANSKIH NARODOV. V SOLI STOJI SPOMINSKA PLOŠČA Z IMENI NARODNIH HEROJEV SUMADIJE IN ZBIRKA ORIGINALNEGA PARTIZANSKEGA OROZJA (na sliki).

Partizanska ljudska pesem

Ranjenec v soteski

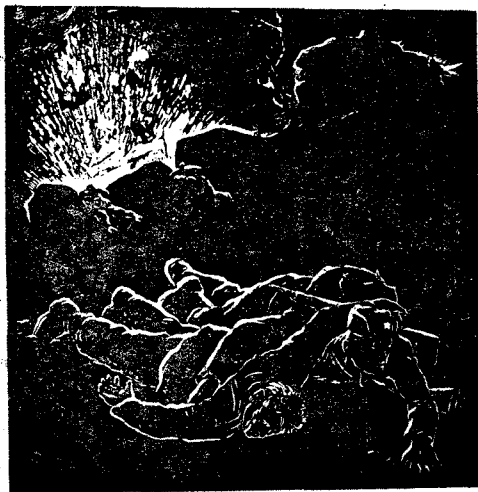
V soteski umira dan...
Ko na strehe naših barak
pada mrak,
bolj kot od krvavih ran
sem v duši bolan.
Takrat nam vsem je najtežje:
v srce tiha žalost leže.

Misel kot lastavica
splava pod rodni krov,
solza zdrkne prek lica,
Kdaj se vrnem domov?
Takrat lahen korak
zapoje v ta trdni mrak
in deklice čisti glas
prinese veselje med nas.

Zapojemo vsi v en glas,
vsi ranjeni in trpeči,
pesem nam rane izleči.
Zapojemo o domovini
in slajši na dom so spomini,
bližje svoboda za nas.

Pesem nam duše osreči
pesem nam rane izleči,
vrne nam vero v svobodo,
v nov čas...

Zapisano decembra 1944. v SVPB
»Franja« v Novakih pri Cerknem.

Umrl je Venio Pilon

V Ajdovščini je nenadoma preminil znani slovenski likovni umetnik in kulturni delavec Venio Pilon. Umrl je dan potem, ko je praznoval svoj štiriinšestdeseti rojstni dan.

Svojo življenjsko pot je začel v Ajdovščini, od leta 1927 do pred nekaj leti je živel v Parizu, kjer je opravljal pomembno kulturno poslanstvo. Bil je slikar, grafik, kipar, umetniški fotograf, hkrati pa je v francoščino prevajal slovensko in jugoslovansko kulturo. Lani je za življenjsko delo prejel Prešernovo nagrado in postal častni član rodnega mesta.

Z Venom Pilonom smo izgubili človeka, ki je slovenski kulturi veliko pomenil!

Zanimivosti

Razstava v počastitev Lenina

Letos je preteklo sto let, kar se je rodil Vladimir Uljanov—Lenin, voditelj prve socialistične revolucije. Da bi počastili tega velikega misleca in pokazali njegov vpliv ter pomen tudi za našo jugoslovansko revolucijo, so 18. septembra v Kranju v galeriji mestne hiše odprli razstavo. Gradivo je zbral Gorenjski muzej, vsebuje pa razne fotografije Lenina in dogodkov iz njegove revolucionarne dejavnosti. Prav tako so na razstavi tudi fotografski posnetki najvažnejših listin, ki jih je sestavil in podpisal Lenin.

Nagrada UNICEF

Dijakinja Marija Krmar iz Bačke Topole je prejela eno od dvajsetih nagrad UNICEF za uspešno risbo na temo, ki jo je razpisal Mednarodni fond Združenih narodov za pomoč otrokom. Na natečaj je prispelo več kot 60.000 otroških risb iz enaindvajsetih evropskih držav. Med pokrovitelji natečaja je bil tudi beograjski časopis »Politikin zabavnik«; v žiriji, ki jo je vodil znani angleški dramatik in igralec Peter Ustinov, pa je sodeloval tudi načelnik evropskega informativnega centra pri UNICEF, Leon Davić.

Sartrova žena — urednik

Simone de Beauvoir, soproga Jeana Paula Sarrtra in tudi znana pisateljica, je postala urednik ekstremno levega časopisa »L'Idiot International«. Simone de Beauvoir je tako postala »tekunica« svojemu možu Sartru, filozofu, dramatik in direktorju maoistično usmerjenega lista »La Cause de Peuple«, o katerem smo že pisali.

Uradno: ni denarja

Moskovsko gledališče, ki bi moralo gostovati na beograjskem BITEF in opraviti turnejo po Jugoslaviji, je odpovedalo obisk. Uradna razlaga pravi, da se vmes finančni razlogi. Sovjetsko gledališče bi moralo v Jugoslaviji uprizoriti »Petrograjske podobe iz sanj« (Dostojevski) in »Storm« (Bjelocerkovski).

»Črno seme«

Na otoku Pagu so začeli snemati film »Črno seme«, katerega scenarij so priredili po romanu makedonskega pisatelja Taska Georgijevskega. Roman pripoveduje o jetnikih v koncentracijskem taborišču takoj po vojni. Glasbo za film bo pripravil Mikis Teodoakis, film pa bo v produkciji »Vardar—filma« posnel Kiro Cenevski. V filmu bodo nastopili Mojca Košir, Darko Danevski in Aco Jovanovski. Najprej so glavno vlogo ponudili Melini Mercouri, ki se zaradi snemanja filma o Rosi Luxemburg vabili ni mogla odzvati.

Razstava protestne umetnosti

Vse kaže, da bo Dubrovnik prihodnje leto dobil še eno pomembno umetniško prireditve. Gre za svetovno razstavo protestne umetnosti. Zamisel je zrasla pri dubrovniškem kiparju Marijanu Kockoviču, avtorju skulpture »Theodorakis v polkovniškem zaporu«. Znamo grški skladatelj se je ogrel za to zamisel in bo tudi sodeloval pri organizaciji. Baje je že navezal stike s nekaterimi uglednimi umetniki Evrope in Amerike, kipar Kockovič pa že pošilja manifest o razstavi in vabila umetnikom.

Zadovoljni Harold Wilson

Harold Wilson ni več predsednik britanske vlade. Vendar ni prehud nezadovoljen. Ko je namreč vodil britansko vladno krmilo, je prejemal letno 36.000 dolarjev plače. Sedaj pa bo na račun honorarjev prejel kar 250.000 dolarjev! To je več, kot je dobil vseh šest let na položaju ministrskega predsednika.

TEHNO - IMPEX

»TEHNOIMPEX«
POSLOVNO ZDRUŽENJE
LJUBLJANA, BEETHOVNOVA 12
TEL. ŠTEV. 23-915

izvaža
vse izdelke in polizdelke, ki jih proizvajajo člani
in njih kooperanti

uvaja
surovine, reprodukcijski, pomožni in slični material,
opremo, stroje in druge potrebščine za
svoje člane in njih kooperante.

ZASTOPA TUJE FIRME.

Vojška reda in tehnika

Indijske skrbi zaradi Kitajske in Pakistana

Indijski minister za zunanje zadeve je pred kratkim izjavil, da vsako povečanje vojaške moči Pakistana hkrati povečuje tudi težave, s katerimi se bori Indija glede na nevarnost s kitajske strani. V zvezi s tem je minister Svaran Sing poslanecem v parlamentu izrazil svojo zaskrbljenost glede dobav sovjetskega orožja Pakistanu.

Sovjetska zveza opravičuje dobave svojega orožja pakistanski vojski s tem, češ da bi se v nasprotnem primeru Pakistan obrnil na Kitajsko in tam kupoval orožje. Tako pa se navezuje na Sovjetsko zvezo, kar pomeni slabitev pakistansko-kitajskih odnosov. Vendar indijska vlada take utemeljitve ne sprejema.

Minister za zunanje zadeve Sing je še dejal, da je Pakistan že nadoknadil vse izgube, ki jih je imel leta 1965 med tako imenovano kašmirske vojno, in je sedaj močnejši, kot je bil pred to vojno. Pa tudi Indija je medtem sprecej povečala svojo obrambno zmogljivost glede na to, da ima lastno industrijo vojnega materiala, oskrbuje pa se tudi iz drugih virov. Orožje in druge vojaške potrebščine kupuje v Angliji, Franciji, Belgiji, na Švedskem in še v nekaterih drugih deželah.

Izstrelitev brez prisotnosti sovjetskih vohunskih ladij

Poročali smo že, da so morali Američani odgoditi poskusno izstrelitev novega podmorniškega izstrelka tipa Poseidon v bližini svojega oporišča Cape Kennedy zaradi prisotnosti sovjetskih ribiških ladij, ki pa so, ko je znano, opremljene z najsodobnejšimi elektronskimi izvidniškimi napravami.

Sedemnajstega avgusta pa je Američanom le uspelo izstreliti poseidon iz podmornice, ki je plula pod vodno gladino, ne da bi bila takrat v bližini kaka sovjetska ladja. To so storili šele potem, ko so ameriške ladje in letala, ki so patrolirala na tem območju, sporočila, da v bližini ni opaziti nobene tuje ladje. Toda tiskovna agencija AFP poroča iz Cape Kennedyja, da je ameriška obalna straža dan pred izstrelitvijo v mednarodnih vodah blizu omenjenega oporišča le opazila neko »vohunsko« ladjo.

Seminar o razorožitvi v Devinu

Tiskovna agencija AFP poroča, da se je v devinskem gradu pri Trstu 30. avgusta končal tretji mednarodni seminar o razorožitvi in nadzoru vojne industrije. Seminarja, ki so ga imeli pod pokroviteljstvom tržaške univerze, so se udeležili ameriški, sovjetski, britanski, italijanski, francoski, iranski, libanonski, čehoslovski, švedski, poljski, danski in jugoslovanski strokovnjaki. Na seminarju so pripravili dokumentacijo, ki jo bodo poslali deželam udeležencem razorožitvene konference.

Novo sovjetsko orožje

Ameriška tiskovna agencija UPI je pred kratkim objavila izjavo nekega vodilnega ameriškega strokovnjaka za vojaški program, češ da Sovjetska zveza uporablja svoje orjaške izstrelke SS-9 tudi za preskušanje novega orožja, ki je namenjeno za uničevanje nasprotnikovih umetnih satelitov v vesolju. Take poskuse so menda prvič zaznali že jeseni 1968, kasneje pa je to bilo potrjeno z novimi dokazi in analizami.

Dr. Charles Sheldon je ob tej priložnosti še dodal, da so glede vojaške uporabe vesoljskih ladij Američani dalj od Rusov. Poudaril pa je, da Sovjetska zveza vlagi velike napore za miroljubno znanstveno raziskovanje vesolja. Po njegovih cenitvah troši Sovjetska zveza v te namene dva odstotka svojega narodnega dohodka (450 milijard dolarjev). Združene države Amerike pa le pol odstotka, kar znese skupno 850 milijard dolarjev. Od leta 1966 dalje Sovjetska zveza pošilja v vesolje čedalje več znanstvenih satelitov in je v tem oziru pred ZDA. Sheldon je še izjavil, da sovjetski znanstveniki veliko pozornost posvečajo tudi izvidniškim satelitom in orbitalnim sistemom za bombardiranje.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Nenavadna naloga prestreznikov

Božidar Stevanović in Anton Šutalo, pilota iz enote podpolkovnika Antona Tusa, sta vsak s svojim letalom letela proti neznani cilju. Preden sta se dvignila v zrak, so jima povedali, da ju čaka nenavadna naloga. Medtem ko so mehaniki pod krila njunih letal obešali rakete »zrak-zrak« z bojnimi glavami, sta lahko le ugibala, kaj ju čaka tam gori pod nebom.

Preden sta vzletela, jima je bilo naročeno, naj se javita radarski postaji. Takoj sta vzpostavila zvezo. Operatorjevo navodilo je bilo zelo kratko:

»Povzpni se 7000 metrov visoko; kurz 200 stopinj; hitrost 800 km na uro; pred vama je negotovljen cilj.«

Po opravljenem manevru sta pilota letela nekaj minut v ukanem kurzu. Nenadoma sta

pred sabo zagledala letalo »sabre«. Šele takrat sta se prepričala, da ju čaka res nekaj nenavadnega.

Takrat pa se je po radiu oglašil vodja vaje:

»Uničita cilj!«

Šutalo ni mogel verjeti. Mar se je operator mogel tako zelo zmotiti? Pomislil je tudi na to, da ni nekaj v redu s podatki o legi letala. Zato je kar odprto začel v mikrofonsko napravo govoriti o letalu pred seboj. Še posebej je poudaril, kakšno številko ima letalo in kje je sam: kurz, hitrost in višina.

Odgovor je sledil takoj zatem. Voditelj mu je z očitajočim, ukazovalnim in nepopustljivim glasom ponovno velel:

»Ponavljam ukaz! Uničite cilj!«

Za hip se vrnilo na začetek. Prav takrat, ko so dajali nalogo Stevanoviću in Šutalu, je »nenavadno« nalogo dobil tudi kapetan pilot Toma Dželošević. Tega izkušnega pilota in poskusnega padalca je čakal najbolj razburljiv pollet v vsej njegovi karieri.

Dželošević se je dvignil na višino 7000 metrov. Če nekaj trenutkov naj bi vključil avtomatičnega pilota, nato pa izskočil iz letala, ki je brzelo s hitrostjo 800 km na uro. Takoj zatem naj bi njegov letalo raztrgale rakete »zrak-zrak«. Zato je izkušeni pilot o točno razmišljal o letalu in o slovesu z njim. Zaželel si je, da bi ga njegovi tovariši zgrešili.

Njegovo razmišljanje je prekinil poziv s tal. Ukazali so mu, naj zapusti letalo. Zastrmel se je na sekundno kazalo na uri in do sekunde natančno vključil avtomatski pilot, odrgel pokrov na kabini, pritegnil noge k sebi, se skril, potegnil ročaj in aktiviral nabo. Hip kasneje je bil že v zraku, medtem ko je pod njim drvelo letalo, v katerem je bil vse dotlej varno sedel.

Šutalo, ki je iz svojega letala opazoval katapultiranje pilota iz »sabre«, je takoj zavil v napad. Svojega spremljevalca pilota Stevanovića je pozval, naj doda plin.

Nadvočna lovca sta se z vso močjo pognala naprej. Do cilja sta imela le še nekaj kilometrov. Medtem ko je Šutalo »lovil« cilj v muho, je mislil le na to, kako

bo z raketami uničil cilj in kako bo pred seboj zagledal eksplozijo...

Napeto je strmel v sledove, ki so jih za seboj puščale rakete. Zadet letalo se je razletelo na tisoče kosčkov. Nato sta pilota sporočila komandnemu mestu in radarski postaji, da sta opravila nalogo. Medtem ko sta v velikem krogu obkrožila svojo žrtev, je Dželošević že pristajal na tleh.

Stanko Janjić in Ratko Vujović, najhitrejša poročnika v Tusovi enoti, sta tisto noč letela na višini 4000 metrov. Nenadoma ju je oslepila močna svetloba. Pred njima je zagorela velika svetilna bomba.

»Vihar 5, klič kontrola. Uničita bombo!«

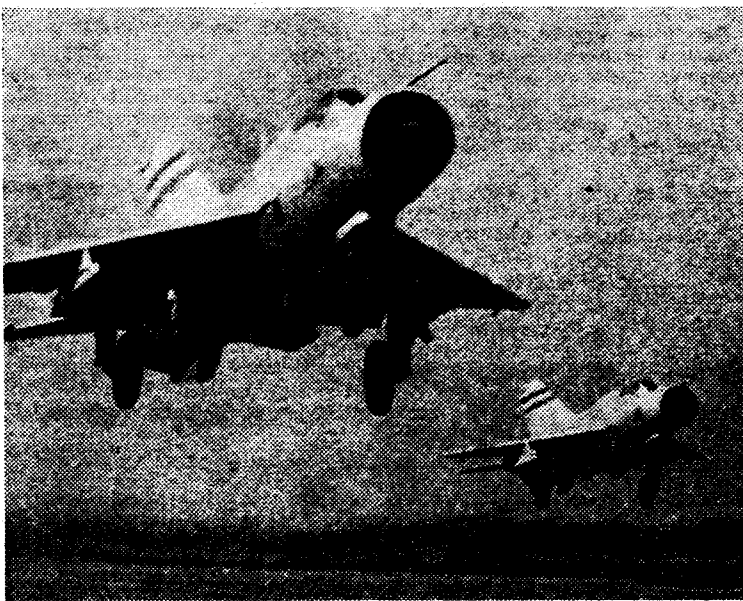
Janjić je kar streslo. Komandno palico je stisnil še močneje. Sedaj bo moral pokazati, kaj se je bil naučil. Čeprav je redno treniral na simulatorju za fiktivno usmerjanje raket proti cilju in je bil vselej med najboljšimi, se je vendar ustrašil, da ne bo zadel. Toda cilj je bil zelo razločen in ga ni bilo težko ujeti v radarsko muho.

Naposled je zaslišal težko pričakovani glas s komandnega mesta. Sporočili so mu, naj svetilno bomo uniči z eno samo raketo.

Hip kasneje je raketa šinila in se izgubila v bleščeči svetlobi. Takoj zatem je izgledalo, ko da bi se razcvetel ogromen belorožnat cvet. Drobcji bombe so leteli na vse strani in za seboj puščali svetle proge. Veliki ognjemet je za hip zaslepil celo zvezde na temnem nebu, nato pa se je izgubil v temni noči.

Janjić je še vedno bil pod močnim vtisom pravkar doživelega uničenja svetilne bombe, ko je že prejel novo povelje. Izstrelil naj bi drugo raketo, ki bi jo nato njegov spremljevalec Vujović prestregel s svojo raketo.

Na temnem nebu se je tako začela nenavadna dirka med nadvočnim letalom in raketo »zrak-zrak«. Vse to je potekalo tako hitro, da za razmišljanje sploh ni bilo časa. Vsi pilotovi postopki so bili avtomatski. Raketo, ki jo je bil izstrelil Janjić, je uničila druga raketa, izstreljena iz letala, ki ga je pilotiral njegov spremljevalec Vujović.

Nadvočna lovca-prestreznika hitita izvajati svojo nalogo.

Obvezni pripomočki za osebno zaščito

Zvezni izvršni svet je na podlagi zakona o narodni obrambi nedavno predpisal, katere obvezne pripomočke za osebno zaščito pred vojnimi akcijami mora imeti vsak občan. Po tem predpisu si mora vsakdo oskrbeti vsaj naslednje: prvi zavoj, zasilno zaščitno masko, zaščitno ogrinjalo ter pripomočke za dezinfekcijo in dekontaminacijo.

Za prvo pomoč, če je kdo ranjen, določa predpis en sam zavoj, in sicer tip 3 kot največji in zato vsestransko uporaben.

Za zaščito obraza in dihalnih organov pred radioaktivnim prahom, bojnimi strupi in biološkimi agensji je vsekakor najzanesljivejša standardna tovarniško izdelana zaščitna maska. Ker pa je dokaj draga in je zahtevnejše tudi njeno vzdrževanje, je zvezni izvršni svet predpisal, da mora vsakdo imeti vsaj zasilno zaščitno masko narejeno iz blaga. Tako masko lahko po navodilih, ki ga imajo štabi civilne zaštite, izdelata vsaka krojaška delavnica in tudi spretna gospodinja. Tako maska dokaj dobro varuje pred radioaktivnim prahom in biološkimi agensji, pred bojnimi strupi pa varuje le kratek čas. Zanesljivejši od take maske je respirator, vendar ta varuje le dihalne organe, ne pa tudi oči in glave.

Seveda predpis ne izključuje možnosti, da si občani namesto zasilne zaščitne maske ali respiratorja nabavijo standardno zaščitno masko.

Dalje predpis določa, da mora imeti vsak občan zaščitno ogrinjalo iz neprepustnega materiala, ki varuje glavo in telo pred radiacijsko, kemično in biološko kontaminacijo. Tako ogrinjalo je podobno velikim kapucam, narejeno je iz polietilena in je dokaj ceno. Namesto ogrinjala lahko uporabljamo seveda tudi dežni plašč iz neprepustnega materiala.

Da bi se lahko hitro dekontaminirali in dezinficirali, če bi bili kontaminirani z radioaktivnim prahom ali kapljicami bojnih strupov oziroma, če bi se okužili z biološkimi agensji, določa predpis, da mora vsakdo imeti: 50 gr pralnega praška ali mila, 50 gr sode bikarbone, 2 dcl čistega alkohola, 50 gr vate in zavitek papirnatih robcev.

Da bi bila nabava in vzdrževanje vseh navedenih pripomočkov enostavnejša, je podjetje Kemofarmacija v sodelovanju s Partizansko knjigo pripravilo komplet teh pripomočkov, ki je zavrt v neprepusten omot. Namesto zasilne zaščitne maske vsebuje komplet respirator. Občani lahko nabavijo tak komplet preko stanovanjskih in krajevnih skupnosti ali delovnih organizacij, in sicer pri Partizanski knjigi, Ljubljana, Trg revolucije 1. Če seznam naročnikov vsebuje potrdilo, da so kompleti namenjeni za osebno zaščito naročnikov, leti pri nabavi ne plačajo prometnega davka. Tedaj stane komplet 55 dinarjev.

POLDE ŠTUKELJ

Slaščičarna »Konditor« Ljubljana, Koblarjeva 3

s svojimi slaščičarskimi obrati in prodajalnami čestita delovnim ljudem in poslovnim prijateljem za dan republike - 29. november.

Cenjenim potrošnikom se priporočamo za nadaljnjo naklonjenost

Vojska gradi cesto na Pokljuko

Javnost več ali manj ve za cesto, ki pelje z Bleda skozi Gorje na močnotno Pokljuko. Po njej so nekoč vozili predvsem les iz širnih gozdov, koristila pa jo je tudi vojska, v zadnjih letih pa se po njej vozijo v vedno večjem številu tudi turisti. Poleg starih hotelov je zrastle na Govejku tudi precej počitniških hišic in vil s številnimi obiskovalci.

Toda ta cesta je bila doslej ozka in ovinkasta, promet pa vedno bolj gost. Posebno v zimskih mesecih je bila včasih tudi nevarna, saj so se vozila le s težavo srečavala na nekaterih krajih. Zato se je gozdno gospodarstvo Bled odločilo, da bo ob sodelovanju občinske skupščine Radovljica razširilo in uredilo celotno cesto. Prva etapa del zajema odsek Krnica-Zatrnik, naslednja bo Zatrnik-Mrzli studenec, tretja pa Mrzli studenec-Jereka v Bohinju.

Od junija letos delajo na prvi etapi predvsem zemeljska dela. Cesta bo povsod široka 7 metrov, tako da se bosta brez skrbi srečala tudi dva tovornjaka. Ostre ovinke pa bodo naredili še širje. Prva etapa je obenem tudi najbolj težavna, veliko zahtevnejša kot drugi dve, ker je zemljišče strmo in skalnato. Delajo pa pripadniki JLA z najmodernejšimi stroji. V

skale vrtajo s hidravličnimi svedrji, tudi do 4 metre globoko. Vsak dan se slišijo močne eksplozije razrahljane skale pa odstranjujejo močni buldožerji in bagri. Nakopani material uporabljajo za nasepe. Vse vodne prepuste, mostove in škarpe pa gradijo delavci gozdnega gospodarstva.

Prvotno je bilo v načrtu, da ostanajo vojski na gradbišču do 27. septembra. Toda zemeljska dela najbrž do tega dne ne bodo končana in bodo vojski zato morali ostati na Pokljuki do oktobra, čeprav je ponoči v šotorih že hladno. Vojska tabori na Hotunjah, v vzhodju Pokljuke, vojski so veseli in živahni. Za krajevni praznik Gorij 28. avgust jim je gorjanska godba na pihala v taboru priredila koncert. Prišli so tudi zastopniki družbenopolitičnih organizacij. Predstavniki krajevne skupnosti je vojakom orisal pomen praznika in jim mnogo povedal o prispevku Gorij in okolice v boju za svobodo. Zastopniku enote je poklonil knjigo »Boj pod Triglavom«. Zastopniki enote pa so se udeležili slavnostne seje družbenopolitičnih organizacij in žalne svečanosti na pokopališču padlih borcev.

JOŽE AMBROZIČ

Kako se je Slavko „igral“ z Nemci

V leseni lopi pri kovaču Kozjeku poleg električne centrale v Mostah pri Zirovnici je bil več dni parkiran osebni avtomobil jesenskih gestapovcev. Ni znano, zakaj je bil avtomobil v lopi. Morda se je pokvaril, pa je čakal avtomehanika. Lahko zapišemo, da so ga tam brezskrbno pustili zato, ker je pred elektrarno stal stražar. Le kdo bi si upal poleg stražarja in blizu žandarmerijske postaje poškodovati avto!

Vaška mladinka Martina je nekaj dni opazovala avtomobil, nato pa je pohitela k Balohu v Moste. Tam sta bila tisti dan skrita dva partizana, in sicer Slavko Dežman iz Most in Albin Zemlja iz Zirovnice. »Kaj ko bi vidva zlezla s podstrešja in malo pogledala tisti gestapovski avto?« je nagajivo dejalo dekle in se hudomušno namuznilo, kot bi hotelo reči: pa pokažite koliko poguma imate pod kožo! Partizana sta slutila, da se bo dekle norčevalo, če bo sta se naprej v hiši. Morda si bo celo mislilo, da sta stražpetca. Toda Slavko in Albin sta bila takrat že znana kot zelo drzna partizana.

Naj bo tako ali drugače, Slavko in Albin sta v mraku zapustila hišo in se počasi približala avtomobilu. Bila sta oblečena kot civilista, pištoli pa sta imela skriti v suknjiču. Stražar pred elektrarno se je sprehajal pred vhodom, od časa do časa pa po notranjosti dvorišča. Ko se je za hip umahnil, sta borca hitro potisnila avto 50 metrov po cesti naprej do Rožičeve hiše. To pa zato, da se ne bi vžgali lopa in Kozjekova vačija. Trije mladinci, pravzaprav bratje Janez, Joža in Milan so prinesli pol litra bencina in pol litra petroleja. Kmalu nato je sredi ceste gorel gestapovski avto kot velika baklja. To se je zgodilo 100 metrov od žandarmerijske postaje in blizu nemške posadke, ki je čuvala most in elektrarno. Stražar je streljal, toda prepozno. Borca sta se že umaknila v temno noč.

Leta 1943. je bil Slavko sekretar mladinske organizacije na terenu. Ilegalno je živel pri ljudeh v Vrbi in v Smokuču, v Mostah ali v kakšni drugi vasi. Nekoč je zvedel, da imajo Nemci v današnjem domu TVD Partizan skladišče za krompir. O tem je obvestil Koksčki odred pod Stolom. V odredu so bili novice zelo veseli. V dolino so poslali 20 borcev z nalogo, naj prinesejo tisti krompir. Nad vasjo jih je čakal Slavko. V večernih urah jih je pripeljal do doma. Ker oskrbnik ni hotel odpreti vrat, mu je Slavko zagrozil: »Če takoj ne odpreš, ti v poždrav vržem bombo skozi okno!« Grožnja je pomagala, da so se vrata hitro odprla. Borci so napolnili nahrbtnike, nato pa jih je Slavko vodil ob železniški progi do Selške poti, tam pa je nameraval prek polja in mimo vasi Selo zaviti proti Karavankam. Toda ob progi je bila nemška zaseda. Prišlo je do strahovitega streljanja. Borci so se bali, da bi Nemci dobili pomoč, zato so začeli kričati: »Na juriš!« V resnici ni nihče jurišal, toda Nemci so se kričanja bolj utraščili kot streljanja in so pobegnili. Slavko je

srečno pripeljal borce do gozda, nato pa se je od njih poslovil.

Slavko je imel v vojni izredno srečo. Ilegalno delo po vaseh sedanje krajeve skupnosti Zirovnice ga je izučilo, kako se mora potihno gibati, dobro je vedel, kje so lahko nemške zasede in kje hodijo nemške patrulje. Nekoč je tako potihno šel po poti ob železniški progi, da je stopil Nemcu na hrbet, ko je ležal v zasedi. Nemec je od strahu in bolečine zakričal, Slavko pa je začel bežati. Za njim so streljali, na srečo so ga zadeli samo v prst na roki. Bežal je vse do Vrbe, kjer so ga pri Pogačarju obvezali.

Ali pa druga zgodba. V neki vasi pod Karavankami je živel sedaj že pokojna mlada lepota. njen mož je bil v nemški vojski. Slavko je lepoto vključil v mladinsko organizacijo. Zato dekle pa ni bilo lepo samo za partizane, ampak so se za njeno naklonjenost dajali tudi Nemci. Dekle je stanovalo ob glavni cesti. Neka popoldneva je na vrata njene sobe potrkal nemški žandar, tisti, ki je bil vanjo do ušes zaljubljen. Kam sedaj, je pomislil Slavko. Lepotica pa je hladnokrvno odprla omaro in vanjo potisnila partizana. Zandar je moledoval za poljubi, za ljubeznijo, lovil dekle po sobi, da bi bil skoraj podri omaro, Slavko pa se je dušil v zaprtem prostoru.

»Komaj sem se ga otesla,« je dejalo dekle, ko je odšel nezaheljeni in nevljubljeni gost. Slavko bi ga bil lahko ustrelil, toda tega ni hotel storiti v hiši svoje sodelavke.

Proti koncu vojne je bil Slavko premeščen na Vipavsko. V Gorjancem skoraj nikoli ni bilo Nemcev. Tam je bil oddelek intendature 9. korpusa, ki je organiziral prevoz in zbiranje hrane za enote korpusa. Leta 1945 se je v vasi naselila neka enota četnikov. Leti so prišli tja potem, ko so se umaknili iz Srbije in Bosne. Slavko je sedel pri štedilniku, ko je v hišo vstopil četniški oficir. Na srečo je bil Slavko, ki ni vedel, da so v vas prišli četniki, brez bluze, pištola pa se mu ni videla izza hlače. Četniški oficir se je usedel na klop, poleg partizana, nato pa vprašal, če imajo morda v hiši prazno sobo za stanovanje četniškega oficirja. Četnik je povedal, da bodo ostali v vasi vse do prihoda Angležev in kralja. Nato je vprašal Slavka, če ima morda tobak. Tako sta nekaj časa skupaj zavijala in kadila cigarete ter se pogovarjala. Četnik je pripovedoval, kako bodo uničili Titove partizane, niti slutil pa ni, da sedi poleg borca in da kadi partizanski tobak. Ko je četnik zapustil hišo, je Slavko smuknil v bunker, nato pa ostal ilegalno v vasi vse do konca vojne.

Nekoč so prišli v vas Nemci. Za drevesi so opazili fanta z dolgimi lasmi. Slavko jih ni čakal, temveč je zbežal, Nemci pa za njim. Kljub temu, da so ga ranili v nogo, mu je uspelo pobegniti.

Posebno zanimivo je, kako je Slavko pobegnil Nemcem, ko so ga prišli aretirat v železarno Jesenice.

Ze maja 1941. leta so Slavka zaprli. V Begunjah sta ga zasli-

ševala Duschke in Zwick. Po treh mesecih so ga izpustili, nato pa se je zopet vrnil nazaj na delo v železarno.

Pozno v jeseni 1941. leta ga je Marta Tavčar-Ria obvestila, da bo na Gorenjskem splošna vstaja. Zvečer je vzel nahrbtnik in odšel v partizane. Blizu Ratibovca pri potokih se je zbralo okrog 80 mož pripravljenih, da stopijo v boj. Toda imeli so samo pet starih pušk. Iz Ratibovca so se premaknili na Cimpkov rovt nad Potoki, od tam v Trebež in naprej v Črni vrh. Iz Bohinjskega kota so pričakovali kurirja, ki naj bi jih obvestil o uporu v Bohinju in Gorjah. Kurirja ni bilo, orožja tudi ne, zato se je večina prostovoljcev razšla. Slavko se je vrnil domov, v železarno pa je svojo odsotnost opravičil z boleznijo.

15. aprila 1943. leta je Slavko delal pri vodovodnih inštalacijah v železarni. Delali so v stavbi blizu delavskega doma pri Jelenju. Že od zjutraj je bil nemiren, slutil je, da ga bodo zaprli. Nemci so sploh najrajši vzeli ljudi z delovnega mesta.

Ob devetih dopoldne sta vstopila dva »verksuca« (pripadnika tovarniške straže), med njima Regitnik, ki je vprašal: »Si ti Dežman?« »Sem,« je odvrnil Slavko. »Aretiran si. Gremo na gestapo,« mu reče Regitnik. Slavko je pomislil na Begunje, na mučenje, na talce v Dragi in drugod. Pomislil je tudi, da Nemci vedo, da je bil tri dni partizan. Sklenil je pobegniti.

»Imam kolo, ali ga lahko peljem na gestapo?« je vprašal. Regitnik je dovolil, Slavko pa je prijel za kolo. In tako so šli proti cesti. V sredi Slavko, ob straneh pa oborožena »verksuca«. Na cesti pri kinu Radio je Slavko sunkovito dvignil kolo in ga s tako silo zasukal, da je prednje kolo podrl levo, zadnje kolo pa desnega spremiljevalca. V hipu je bil na kolesu, »verksuca« pa sta medtem, ko sta se pobirala, klicala: »Ujemite ga, ujemite ga!« Ljudje so prestrašeni zbežali s ceste, ker sta »verksuca« začela streljati za beguncem. Blizu kašte je pritekel na cesto Sablatnik, ki je imel tam delavnico, skušal zavesti bežečega kolesarja. Slavko je namerno vozil naravnost na Sablatnika, nato pa ga vostrem loku obvil in zdivjal dalje. Bila je to tekma za življenje in smrt. Med begom je pomislil, da bodo telefonično obvestili stražo na Javorniku, naj ga zaustavijo. Zato je pri tovarniški ambulanti skočil s kolesa čez ograjo in se usmeril v hrib. Kolo je pustil pri ambulanti. Tovarniški policaji so tekli za njim, kajti pokazati so hoteli svojo vdanost okupatorju. Ko je Slavko prečkal tovarniško železniško progo, je iz železarne Jesenice peljal mali tovarniški vlak proti Javorniku. Strojevodja je zagledal begunca in zasledovalce. Moral je biti dober človek. To sklepamo po tem, ker je strojevodja zavril vlak, brž, ko je opazil, da je bil begunec onstran proge. Potem pa je namerno peljal tako počasi, da se je vlak komaj premikal. Zasledovalci so se jezili na počasni vlak, medtem pa je Slavko že prišel v ravno zavetje gozda. Zvečer je prišel v domačo vas Moste, kjer so mu domačini prinesli obleko.

Slavko tudi v partizanih ni pozabil na Nemce. Večkrat jim je poslal borbene pozdrave. Na primer takšne: Za veliko noč 1944. leta sta komandant Planinc in Slavko v Smokuču podnevi iz hudomušnosti pobirala po hišah pirhe. Pa se spomni Planinc in reče: »Slavko, kaj ko bi malo pogledal, kje je sovražnik.«

Slavko je pri bližnji hiši vzel kolo, ga brez vprašanja zajahal in se vozil gor in dol po vasi, nato pa se je odpeljal naravnost do žandarmerijske postaje v Zirovnico. Tam je iz žepa potegnil pištolo in med vožnjo na kolesu trikrat ustrelil v okno žandarmerijske postaje. Od tam pa se je odpeljal k Poharju po pirhe, to pa je bilo samo 100 m od žandarmerijske postaje. Ni kaj reči, Slavko je bil res korajžen, pri čemer pa ga je spremljala znatna mera sreče.

JOZE VIDIC

Fran Štaudekar:

Ob 50. obletnici plebiscita na Koroškem

Toda Karantanija je kljub kolonizatorskim prizadevanjem nemških oblastnikov še vedno veljala za slovensko deželo, ki je imela še dolgo izrazit slovenski etniški značaj. V dobi od leta 976 do 1335, ko je bila Koroška samostojna vojvodina, se koroškim Slovencem v narodnostnem oziru ni posebno slabo godilo. Nemci so bili do slovenskega jezika več ali manj brebržni. Slovenci so bili takrat v deželi v večini in Nemci so se zavedali, da so Slovenci njihovi podaniki, zato so tudi slovenski jezik kolikor toliko spoštovali.

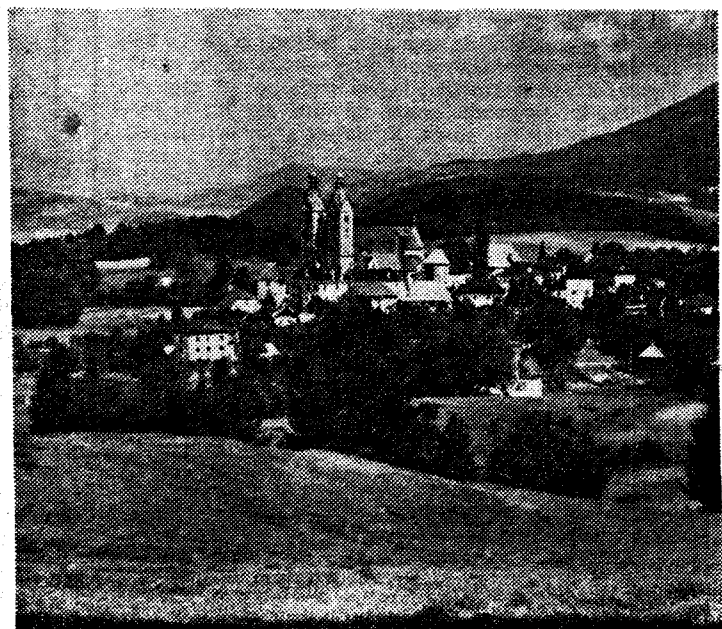
V rimsko-nemški državi, kakršna je bila v srednjem veku, še sploh ni bilo raznarodovalnega nacionalizma v današnjem pomenu. Država in državni upravitelji, vojvode in grofi so bili takrat nadnarodni. Slo jim je predvsem za oblast in gospodarsko korist, za jezik se niso toliko brigali. Niti svojega lastnega nemškega jezika niso gojili, ampak so govorili in pisali v latinskem jeziku, jeziku gospode. Graščaki so gospodarsko izrabljali podložnike, jezik pa jim je bil postranska stvar.

Spricho takih razmer graščaki na Koroškem niso preganjali slovensčine. Pustili so ljudstvu narodno govorico. Ta toleranca do slovenskega jezika v deželi se najbolj kaže v uporabi slovenskega jezika pri ustoličevanju koroških vojvod na Gosposvetskem polju. Tam je stal tako imenovani knežji kamen, ostanek rimskega stebra, ob katerem je s posebnim obredom slovenski kmet ustoličeval deželnega kneza ali vojvodo v slovenskem jeziku ter ga zaprisegel, da bo ljudstvu pravičen vladar in sodnik. Ta stari slovenski običaj ustoličevanja koroških vojvod je trajal do leta 1414, ko je bil ustoličen zadnji koroški vojvoda Ernest Železni.

V srednjem veku še torej ne moremo govoriti o kakšni nemški narodni zagrizenosti na Koroškem. Narodno zatiranje slovenskega koroškega kmeta se je začelo šele ob koncu srednjega in začetku novega veka. Če je kmet ječal pod svojimi vojvodi, ni bilo to narodno zatiranje, ampak le gospodarsko izkoriščanje.

2. HABSBURZANI PREVZEMAJO OBLAST V DEŽELI I. 1335 (srednji vek)

Narodnostno stanje, kakor se je razvilo z nemško kolonizacijo do konca 12. stoletja, seveda ni moglo dolgo trajati. Ena ali druga stran je morala prevladati v posameznih delih dežele. Ker je v rodovitni Celovški kotlini začelo primanjkovati prostora, so se tuji kolonisti začeli naseljevati v severnih in severozahodnih hribovitih predelih, kjer so izkrčili gozdove. Nastale nove naselbine so obdajale izpostavljena slovenska naselja v dolinah, ki so se začela, odrezana od slovenskega zaledja, dušiti v tuje rodni okolici. Tako se je začela slovensko nemška narodnostna meja umikati proti jugu. Slovenski narodni otoki na vzhodnem Tirolskem in zgornjem Koroškem so se začeli vedno bolj krčiti, dokler v 14. in 15. stoletju niso popolnoma izginili.

Gospa Sveta, kjer so v starem veku ustoličevali slovenske koroške vojvode.

Slovenci pa v tem času niso le nazadovali. Njihov največji uspeh v poznem srednjem veku je bil, da so narodnostno očistili in utrdili slovensko ozemlje na Spodnjem Koroškem, zlasti Celovško kotlino, kjer je bila v 12. stoletju nemška naselitev razmeroma najgostejša in je bil slovenski živelj tu najbolj ogrožen. Kljub temu pa je ta predel po tistem narodnem boju v obliki asimilacije ob koncu 15. stoletja ostal neokrnjen v podložniških, slovenskih rokah.

Ob koncu srednjega veka so se v deželi kazali obrisi dveh v narodnostnem oziru enotnih delov slovenskega in nemškega. Oba je delila slovensko nemška narodnostna meja, ki je puščala na slovenski strani vso spodnjo Ziljsko dolino, odtod je šla do Beljaškega mesta, segala do Osojskega jezera in zajela vso Celovško kotlino do hribov, ki jo zapirajo na severu, ves sedanji Velikovski okraj (razen Pustrice), Podjuno in Mežiško dolino. Pa tudi onstran te meje so prebivali še Slovenci ob Dravi nad Beljakom, ob Zgornji Glini, na Krapfelu in v Laboški dolini. Srce Koroške je v tem razvoju, ki je dobil svojo dokončno obliko okrog leta 1500, ostalo slovensko.

Toda vtem ko je bil položaj koroških Slovencev v srednjem veku kolikor toliko zadovoljiv, saj so se z uspehom upirali napredovanju nemštva s severa, je z nastopom novega veka nastalo naglo slabšanje. Prvi vzrok so bili Habsburžani, ki so se polastili vojvodske oblasti na Koroškem, drugi vzrok so bili turški vpadi v deželo in nesrečni kmečki boji za staro pravdo, tretji in glavni vzrok pa je bila vsenemska narodnostna zagrizenost, ki se je izkotala v vsej svoji zlobnosti konec 18. stoletja in v začetku 19. stoletja.

Seznam podjetij, ki so darovala za Gorski kotar

»PREHRANA«, Ljubljana, Kersnikova 2; »TKANINA«, Ljubljana, Miklošičeva 10; »BONBONIERA«, Ljubljana, Mestni trg 25; »CHEMOW«, Ljubljana, Maistrova 10; »MAVRICA«, Ljubljana, Resljeva 1; »IZBIRA«, Ljubljana, Tomšičeva 2; »MODA«, Ljubljana, Rimska 24; »SLOVENIJA VINO«, Ljubljana, Frankopanska 11; »TEKSTIL«, Ljubljana, Moša Pijadejeva 3; »LJUDSKA PRAVICA«, Ljubljana, Kopitarjeva 2; »RASICA«, Gameljne; »ANGORA«, Ljubljana, Emonška 2; »MERCATOR«, Ljubljana, Aškerčeva 3; »KOVINOTEHNIKA«, Celje, Mariborska 17; »BOMBAZNA PREDILNICA IN TEKILNICA«, Vižmarje; »TOVARNA DEKORATIVNIH TKANIN«, Ljubljana, Celovška 280; »MARKETING«, Ljubljana, Cankarjeva 7; »CENTRO-MERKUR«, Ljubljana, Trubarjeva 1; »NA-MA«, Ljubljana, Tomšičeva 2; »SATURNUS«, Ljubljana, Ob železnici 16; »GALANT«, Sentvid 20; »ASTRA«, Ljubljana, Ti-

tova 77; »MODNA HISA«, Ljubljana, Miklošičeva 8; »STEKLO«, Ljubljana, Titova 36; »VOLNA«, Ljubljana, Tomšičeva 2; »ZITO«, Ljubljana, Šmartinska 154; »TIKI«, Ljubljana, Aleševčeva; »SPORT OPREMA«, Vižmarje 1; »ROG«, Ljubljana, Trubarjeva 72; »KAR-TONAŽNA TOVARNA«, Ljubljana, Cufarjeva 16; »AGROTEHNIKA«, Ljubljana, Titova 38; »BOREK«, Ljubljana, Beethovnova 10; »MLADINSKA KNJIGA«, Ljubljana, Titova 3; »TOBAČNA TOVARNA«, Ljubljana, Tržaška 2; »TOBAK«, Ljubljana, Kotnikova 10; »LITO-STROJ«, Ljubljana, Djakovčeva 36; »KOLINSKA«, Ljubljana, Šmartinska 30; »HOTEL TURIST«, Ljubljana, Dalmatinova 13; »DANA«, Mirna; »KOTEKS-TOBUS«, Ljubljana, Miklošičeva 5.

Stalni odbor bivših borcev 10. SNOUB »LJUBLJANSKE« se zgoraj imenovanim najtopleje zahvaljuje!

Mile Pavlin **SKRIVNOST SIMNOVE SMRTI** / TORZO ROMANA /

Pri Ireni smo si sposodili lopato in kramp, izkopali grob in ga zakopali vanj, potem pa odšli kake pol ure proč. Mariborčan je potegnil iz nahrbtnika steklenico žganja, začel piti in se ga tako naizel, da je obležal na soncu kot zaklan. Ko se je zvečer zbudil, je zahteval, naj mu pokažemo zaslisanje. Prebral ga je in mi ukazal, naj pripišem, kako bi se moral pri partizanih povezati z visokim funkcionarjem, ki ga ne pozna. Funkcionar bi ga bil namreč moral poiskati...

»Da se bodo kregali in sumili drug drugega,« je dodal in se škodoželjno zasmel. Potem pa je znova segel po steklenici in začel piti. Tudi meni bi se bilo žganje privleгло, ker me je dogodek pretresel. Toda ni mi privoščil niti požirka.

Kam sem padel! Med navadne morilce in razbojnike, ki jim ni človek niti toliko kot muha, ki pobijajo lahko in brez kesanja.

Sel sem k Ireni. Prosil sem jo žganja, pil sem in pil kot krava, dokler nisem popolnoma pijan obležal za pečjo.

Zjutraj sta me onadva že iskala.

»Delati!« sta kričala. »Ljudje se borijo za svobodo, ti pa lenariš in se goniš.«

Prisilila sta me, da smo šli v dolino. Prejšnji večer bi bili morali čakati terenske aktiviste, pa se je Mariborčan napil in nismo šli. Zdaj smo vsi kramo našli pri nekem kmetu, ki nas je čudno gledal. Zahtevali smo, naj zapreže konja in voz ter naloži in pripelje za nami. Ves dan smo delali, da smo spravili ropotijo na pripraven kraj, v neko

300

Potem sem jima ukazal, naj izbereta vsak eno, z drugimi tremi da bom opravil jaz. Sam sebi nisem verjel, da sem postal tak, in za trenutek me je zapekla vest, češ postal si navadna žival.

Punce so nas začudeno gledale in niso mogle verjeti, da nisem več omahljivec. Moja pajdaša sta odkrito povedala svoje želje in dekleti, ki sta ju izbrala, se nista upirali. Ena je rekla, da je pač vojska in ker je v teh hribih toliko vojakov, je pač tudi dosti veselja. Izgubili so se nekam na skedenj, jaz pa sem ostal sam s tremi. Posmihale so se mi, lisice. Najbrž so se spominjale, kako slabo sem se odrežal pri prvih dveh obiskih.

Poklical sem najstarejšo in ji ukazal, naj gre za mano, jo peljal v kamro. Ko je vsa onemogla lovila sapo sem vstal in odšel po drugo. Ta najbrž ni mogla verjeti, da sem tako močan, morda pa se je tudi malo upirala. Zlagal sem se, da je starejši sestri slabo, in jo prosil, naj ji pomaga. Tako sem tudi njo spravil v kamro. V začetku se je upirala, potem pa se je vpricho starejše vdala v usodo. Potem je bila na vrsti tretja.

Ta je dvomila, da sem tako močan, in je šla za mano s posmehom okoli ustnic, toda ko je spoznala, da se je zmotila, je kar podivjala od togote.

Vse tri so planile name, ne vem, kaj jih je padlo ali jeza ali strast. Komaj sem jih ustrašoval s pestmi in grožnjami. Eno sem usekal čez obraz, da je začela krvaveti. Končno so onemogle obležale druga poleg druge, dve na široki postelji, ena na tleh. Znova sem se jih lotil kar po vrsti...

Zjutraj smo vsi štirje ležali popolnoma onemogli, sonce je bilo že visoko in pajdaša sta me našla v klopčicu ženskih teles.

»Kdo bi si mislil,« je rekel Mariborčan, »da tiči v grbastem telesu taka moč!« Najraje bi ga bil usekal zaradi žalitve, pa sem se zbal, saj bi mi najbrž vpricho žensk vrnil milo za drago.

303

se, da bo kaj narobe, če z njimi ne opravimo tako, kot smo z drugimi...

»Zdaj si ti na vrsti,« je rekel Mariborčan, »jaz sem že utrujen in naveličan pobijanja. Kaj bi se delal gospoda!«

Porinil mi je brzostrelko v roke in pokazal proti onim trem. Zamislil sem in pritisnil, čeprav so mi roke drhte in se mi je upiralo. Kaj bi bilo, če bi bil na njihovem jaz, in kako bo, ko me bo doletelo... Samo čutil sem, kako mi drhti orožje v rokah, dokler je bilo kaj nabojev v okviru. Oči sem odprl, ko se je že vse umirilo. Pajdaša sta me gledala in se režala, oni trije pa so ležali na kupu in začudeno gledali v nebo. Le eden, ki je bil slabo zadet, je še živel.

»Potolci ga, usranè,« je spet rekel Mariborčan. »Ali se ti ne smili, ko mora tako trpeti?«

Zdaj sem bil že brezčuten, vložil sem nov okvir in ranjenca pokončal s kratkim rafalom.

Ko sem gledal mrliče, krepke mlade moške, sem začutil kar nekakšno veselje. Mislim sem si — čeprav sem se zavedal, da je to hudodelsko in blazno — kako bodo tri ženske zdaj ostale same in jih bo tako za nas, ki smo živi, ostalo več. Če ne bo lepih moških, bomo dobri tudi taki pohabljenec, kot sem jaz...

Potem je prišla iz Maribora cela skupina fantov. Že prejšnji dan smo zvedeli, da bodo med njimi trije vrinjenci. Ko so čakali, da pride patrulja iz brigade ponje, sem poklical tiste tri. Stopili so iz vrste in bledica se jim je razlila čez obraze, jaz pa sem užival, ko sem videl, da so vsi trije lepi, visoki...

Kmalu so priznali, kako je bilo. Še zdaj ne vem, zakaj so nam jih poslali. Najbrž zato, ker je gestapo hotel, da bi bili kar se da uspešni. Oni trije so bili člani naših organizacij v mestu, ujeli so jih, in ker jim niso mogli ničesar dokazati, so jih čez

298

globel. Tam smo si postavili šotor in kuhinjo. Dobili smo precej konserv in pijače.

Naslednje dni se je začelo... Doživljal sem take reči, da sem samo strmel. Po samotnih kmetijah smo prestrezali fante, ki so iskali zveze s partizani. Če smo našli koga samega kje na samem, je bila njegova usoda brz zapečaten. Odvlekli smo ga v goščo, preiskali in vprašali, kam hoče. Potem je počilo, zakopali smo ga kar tam, pri tem pa pazili, da je bil grob dovolj skrit in dovolj globok. Postal sem grobar, vsak dan sem skopal najmanj en grob...

O drugih smo si izmišljevali zanimiva priznanja, jih pobili, potem pa se je kdo izmed nas podpisal. Kdo bo pregledoval, če je podpis mrtvega človeka pravi?

Postal sem brezčuten, otopen sem in opravljal svoje delo. Samo da mi ni bilo treba ubijati nedolžnih ljudi. To delo sem sovražil, onadva me pa tudi nista silila. Bal sem se ju kot hudč križa. Pili smo vedno bolj. Večkrat je ta ali oni izginil za nekaj ur.

Tako razburljivo in napeto je bilo vse, da mi je čas tekkel kot še nikoli. Nekoč pa sem si spet zaželel Irene. Omenil sem onima dvema, da bi šel k njej. Mariborčan se je zdržnil...

Sel sem in lepo me je sprejela. Ko pa sem zjutraj odhajal, se je jokala kot bi šla za pogrebom.

Ko sem se vrnil, sta mi pajdaša pokazala nemški časopis. Tam je pisalo o meni kot o grbasti, krvoločni pošasti, ki pobija vsevprek, posebno pa dezertirje iz nemške vojske. Kislo sem se držal, onadva pa sta se smejala.

Nekega dne je izginil najprej eden, zatem še drugi. Vrnila sta se čez dva dni, otovorjena s hrano in pijačo. Pili smo in jedli do onemoglosti. Ko sem ju vprašal, kje sta bila, sta povedala, da sta obi-

301

Drugače pa sem se počutil junaka in pajdašema sem navdušeno pripovedoval izmišljene zgodbe, ki da sem jih doživljal z različnimi ženskami od rane mladosti. Verjela sta mi...

Naslednje dni je Mariborčan prinesel vest, naj počakamo dva avstrijska orožnika. Nekaj sta govorila proti Hitlerju in poslali nam ju bodo... Res smo ju počakali na samotni stezi in na hitro opravili z njima. Še ko sta umirala, sta začudeno zrla v nas. Vzeli smo si njuno orožje in uniformi, jaz pa sem poročal o uspehu, ki smo ga dosegli mimo grede izven naše dejavnosti.

Spominjam se, kako smo nekega dne ujeli mlado dekle in jo pričeli zasliševati. Kmalu je priznala, da je kurirka, ter se začela sklicevati na to, da dela v terenski organizaciji. Pripovedovala je, kdo jo pozna in nam tako dala obilo podatkov. Obljubil smo, da bomo to ljudi povprašali, če je vse to resnično. Medtem jo bomo imeli pri nas, za vsak primer. Videl sem kam pes moli tač. Mariborčan jo je opazoval kot kača miš. Tudi ona je mislila, da smo pravi, zaupala je Mariborčanu kot zaščitniku in zagovorniku. Neke noči je spal z njo, popolnoma je bila kročka in nam je že kuhala, potem pa je postala sitna. Venomer je spraševala, kdaj jo bomo spustili in, ali smo se že prepričali o njeni nedolžnosti. Zbal sem se, da bi nam utegnila pobegniti.

Nekega jutra sem jo pogrešil. Vprašal sem Mariborčana:

»Pri tebi je spala, kje jo imaš?«

Zasmel se je in pokazal v hosto.

»Tamle spi vedno spanje. Do jutra sem kopal njeno posteljo. Zbal sem se, da se ne bi ustrašili, če bi počilo, pa sem opravil z njo na tihem. Potem nisem mogel spati in sem vzel za zabavo lopato v roke...«

Dopoldne smo se selili. Blizu grobov nikoli nismo

304

nekaj tednov izpustili. Pred tem so morali podpisati nekakšno izjavo o sodelovanju. Seveda je vsak podpisal, da se je rešil. Najraje bi jih spustil, toda tu so bili pajdaši, ki bi me izdali, zato smo z njimi obračunali tako kot z drugimi.

Morda so hoteli na tak način. Nemci napraviti sumljive vse, ki so bili kdaj v zaporu. Za nekaj tednov bi namreč zaprli brez posebnih težav vse sumljive in jim tako preprečili, da pobegnejo kasneje k partizanom.

Tiste tri sem spet moral pobiti jaz. Pozneje se je o tem nekaj zvedelo, ne vem, ali je kaj bleknil kdo izmed mojih pajdašev ali pa so gestapovci sami posredovali to vest našim. Govorili so tudi, da sem jih samo zato, ker so bili lepi, da sem zato nad njimi stresel svojo nevoščljivost. To ni res, čeprav priznam, da sem spet čutil zadovoljstvo, ko sem jih videl umirati. Lepotcev nikoli nisem maral.

Ko se zdaj spominjam tistih mesecev, ki veljajo za začetek množične vstaje na Štajerskem, se mi spomini mešajo. Dan je bil enak dnevu, samo pobijali smo in se skrivali pred partizani, sestavljali lažna poročila, popivali in zahajali k ženskam. Večkrat sem se hudo bal, pa tudi oba pajdaša sta bila kot na trnih. Pričakovali smo, da nas bodo nekega dne partizani obkolili in nas zgrabili, saj bodo nekoč le zvedeli, da je velika razlika med številom odkritih vrinjencev, za katere smo poročali, in med številom novincev, ki so odšli k partizanom.

Tudi sam sem že pobijal vajeno kot moja dva pajdaša. Nekajkrat sem s tem, da sem človeka, ki je pripovedoval o svojih zvezah s terenskimi organizacijami, ko smo ga zasliševali, ustrelil, rešil veliko naših ljudi. Tako sem še z umori skušal koristiti naši stvari, ki sem jo izdal. Zavedam se, da sem s tem popravil samo neskončno majhen del krivde.

Klicali so me na komite. Pajdaša sta bila po-

299

skala znane ženske. Vabila sta me, naj bi šel drugič z njima. Zakaj bi se tiščal samo Irene, malo spremembe ne škodi, tudi druge so sladke.

Ko smo se streznili, smo res skupaj zavili v dolino. Peljala sta me v neko vas, kjer smo počakali, da se je stemnilo, nato pa smo odšli dalje, k glavni cesti. Tam smo potrkali na vrata velike gostilne. Odklenila nam je mlada ženska in nas spustila noter. Jedli smo in pili, medtem je prišla še druga, in ko je videla, da smo trije, je rekla:

»Pojdem še po Francko. Nocoj je ni tukaj, šla je domov, pa ni daleč.«

Kmalu je res pripeljala s seboj še kar lepo dekle. Ko smo bili siti, sta onadva zgrabila vsak svojo in jo odvekila v prvo nadstropje. Meni je ostala Francka. Prav nič me ni bilo strah in sram tudi ne.

»Greva še midva,« sem ji rekel, in ubogala me je. Zjutraj, preden se je zdanilo, smo se izgubili v gošči nad gostilno.

»Si ji kaj plačal?« me je zbadel Mariborčan.

Pisano sem ga pogledal.

»Saj sem vedel, da si tepec,« je dejal. »Glej, da ji drugič daš za to več kot za dvakrat. Drugače boš še naju spravil ob dober glas. Ne veš, kakšne so ženske! Če se zve, da si umazan, ne boš nikjer več prišel na svoj račun. Vse si povedo.«

Zdaj sem bil še jaz na vrsti, da se izkažem kot izkušen moški, ki ima mnogo žensk. Sklenil sem, da pojdemo k tistim petim sestram blizu Ireninega doma. Povedal sem pajdašema, kako je tam, in šli smo, nekako tri dni kasneje. Sprejele so nas, mene celo kot starega znanca. Zdaj nisem bil več omahljivec.

»Videla bosta, kako je tukaj,« sem se hvalil pred pajdašema. »Kaj takega, kot počenjajo tele babe, je redkost na božjem svetu.«

302

hoteli taboriti, ker smo se bali, da nas ne bi razkrinkali. Meni je bilo razen tega še tesno pri srcu.

Tako smo izmenoma iskanili, lovili žrtve in se zabavali z ženskami skoraj tri tedne, dokler se nisem ustrašil, kaj bo, če nam bodo naši začeli očitati nedelavnost. Omenil sem svojo skrb Mariborčanu. Ta je rekel, da pojde na zvezo in da bo skušal dobiti kak griljaj za nas, s katerim se bomo opravičili. Res je izginil za en dan, ko pa se je vrnil, je poleg polnega nahrbtnika raznih dobrot prinesel tudi obvestilo o treh vrinjencih v neki brigadi. Zanimalo me je, zakaj naj bi jih pobili.

»Ze dva meseca ni od njih nobene koristi,« se je zarežal Mariborčan. Šli smo ponje, jih aretirali in začeli zasliševati skupaj z varnostnim oficirjem. Ni bilo dolgo in že so priznali, potem je zasedalo vojno sodišče. Zagovarjali so se, da so bili zapeljani in da so zato prenehali pošiljati poročila, niso pa imeli poguma, da bi se sami prijavili.

Tako sem spet lahko poslal našemu vodstvu poročilo o lepem uspehu. Oni trije so dobili svojo kazen in jaz sem bil miren, saj smo uničili tri sovražnike. Začudo, čedalje manj pomislekov sem imel; kadar je bilo treba koga ustreliti, pa najsi je bil naš ali njihov. Sprva se mi je ubijanje gnusilo, zdaj pa me je že zanimalo. Skoraj užival sem, če nam je koga uspelo naskrivaj spraviti s sveta, tako, da niti sam do zadnjega, dokler ni počilo, ni vedel pri čem je. Sam pa nisem še nikogar razen v boju.

Nekoč smo ujeli tri kmečke fante, ki so pribekali z Dravskega polja, da bi na Pohorju poiskali partizane. Ko smo jih preiskali, smo našli pri vseh svetinjske ali križce. Vedel sem, da imajo take predmete večkrat gestapovski vrinjenci. Da niso morda pravi?, sem naglas podvomil. Mariborčan, ki je med nami bil nekakšen uradni vodja z gestapovske strani, me je samo grdo pogledal. Zbal sem

305

parjena, sam sem šel tja s strahom. Če so kaj zvedeli, je po meni — to sem vedel. Za vsak primer sem si pripravil zajeten seznam naših uspehov v boju proti gestapovski vohunski mreži.

Na komiteju so me pestili celo dopoldne, name so kar deževali očitki: kako ljudje govorijo o naši skupini kot o morilcih mnogih partizanov, kako se vlačigarimo in podobno, povrh pa, da med nami ni nobenega političnega dela in nobene povezave s terenskimi političnimi organizacijami; jaz da nisem bil že več mesecev na nobenem partijskem sestanku.

Izgovarjal sem se na obilico dela, ker nas je malo, območje pa razsežno. Gestapo da vneto pošilja nove in nove izdajalce. O vseh, ki smo jih ujeli in jim dokazali krivdo, smo poročali, sem lagal. Kaj je z drugimi, ne vemo. Gestapovci pošiljajo na Pohorje raztrgance in novinci jim nasledajo...

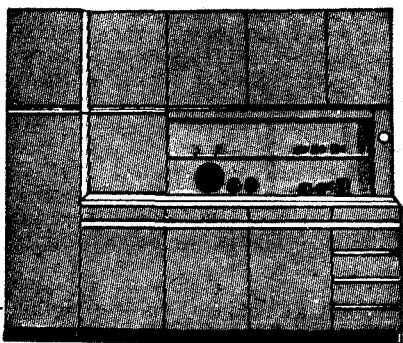
Nazadnje so mi očitali še to, kako ljudje govorijo, da pobijam lepe fante samo iz naslade. Vzkipl sem in jim očital, da nasledajo nacistični propagandi.

Končno so me izpustili. Takoj sem šel k Ireni, ki je že dolgo nisem obiskal. Sédel sem in napisal pri njej poročilo za gestapo. Odnosla ga je sama.

Irena! Še vedno je bila lepa, čeprav zdaj ni bila več edina moja ženska. Vražja ženska je to takoj začutila, morda ji je kaj omenila tudi katera izmed petih sester, pa mi ni ničesar očitala. Samo prestrašeno me je gledala, mi omenila, kako sem se spremenil.

Ko se je vrnila, me je sama poiskala. Bila je prestrašena. Pripovedovala je, kako hladno so jo sprejeli na gestapu in kako so ji podtikali razne prekrške, predvsem neodkritosrčnost. Skratka, z njo so ravnali kot z vlačugo, zanimali so se tudi, če še kaj zahajam k njej.

V SODOBNO KUHINJO — SODOBNO KUHINJSKO POHIŠTVO

kredenca izpeljanke
iz kuhinje VEGA 55Oddelek za turizem
LJUBLJANA, Titova c. 38

9. oktobra — 5-dnevni izlet v Rim, ki je jeseni najlepši — z ogledom Padove, Bologne, Firenc in Siene;

9. oktobra — za strokovnjake mesne industrije 4-dnevna ekkurzija v Verono — ogled razstave »eurocarne 70«.

V oktobru in novembru vsak četrtek in petek 5-dnevno potovanje z avionom v London. Po Londonu avtobusni ogledi vseh turističnih in kulturnih zanimivosti — reklamna cena: 1.190.— din.

V oktobru in novembru 6-dnevno potovanje v Pariz z avionom in povratkom z avtobusom preko Dijona, Genove, predora Mont Blanc, Lago di Garde in Verone — po znižani ceni: 945.— din.

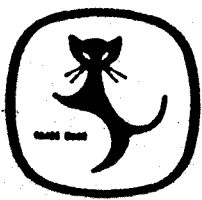
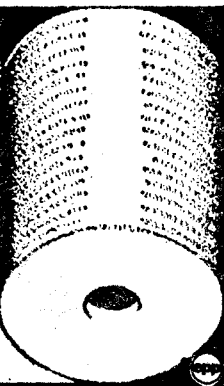
V oktobru in novembru 6-dnevno potovanje z avtobusom iz Beograda v Atene pod vodstvom izprašanih vodičev za din 993.—.

Prijave, rezervacije in informacije v vseh poslovalnicah SAP Ljubljana.

HIGIENSKA
PAPIRNA KONFEKCIJA

Taloma

Sladkogorska
SLADKI VRH

Tekstilna
tovarna
Prebold

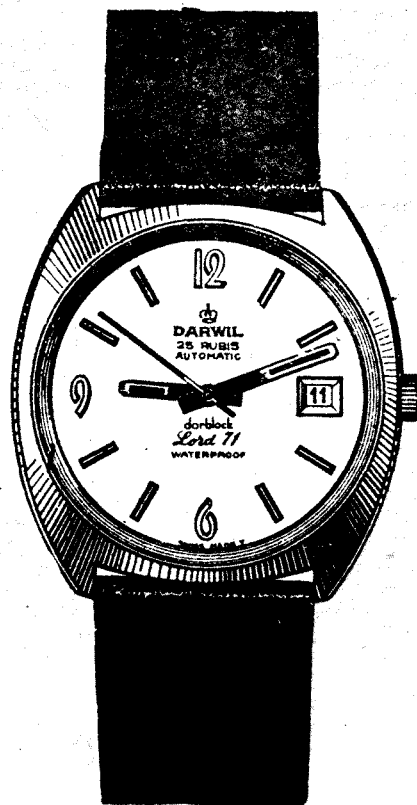
modne tkanine v različnih kvalitetah kot: satinete, crepe, popeline, piqueje itd., potiskane in enobarvne.

Izdelujemo kvalitetne podloge za lahko in težko konfekcijo, ki vam zagotavljajo odličen izdelek.

Proizvajamo novo vrsto umetnega usnja VISTRAM R, ki odlično nadomešča z nekaterimi lastnostmi pa celo prekaša drago naravno usnje. Vistran se uporablja za oblačilne in galanterijske izdelke in VISTRAM C za tapetništvo.

Biseri
proizvodnje

DARWIL

Lord 71 Lady 71

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši pri urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki ščiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegancije in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

*Če gradite
pazite na stroške!*

- PREDEN PRIČNETE GRADITI, OBIŠČITE TRGOVSKO PODJETJE »GRAMEX« LJUBLJANA, KURILNIŠKA 10
- PREPRIČALI SE BOSTE, DA IMAMO NA ZALOGI BOGATO IZBIRO NAJRAZLIČNEJŠEGA GRADBENEGA MATERIALA.
- PRIPOROČAMO VAM NAKUP SANITARNE IN OBLOŽNE KERAMIKE IZ UVOZA PO KONKURENČNIH CENAH.
- OBIŠČITE NAŠA SKLADIŠČA V LJUBLJANI, NA LAVRICI IN VRHNIKI

Sod je bil tisto usodno zlo...

Običajno nabiram spomine po Savinjski dolini. Zdaj pa je prišel pismošoj Janez iz Griž in mi dejal: Greva k moji teti! In šla sva. Pravzaprav me je Janez potegnil s fičkom. Rekel je, da so Male Dole nekaj minut od Vojnika. Pa je najbrž kar celih sedem, osem kilometrov. Mimgrede mi pripoveduje, kako so ljudje udarniško gradili ceste in zdaj ta kraj ni več bogu za hrbtom, kakor so še pred leti govorili.

Najprej se ustaviva pri Janezovi mami. Sama s sinom se ubadala s kar precejšnjim gruntom. Mladi so šli v dolino. Med vojno je bilo kot povsod na Štajerskem. Usodno Frankolovo pa še dolgo ne bo pozabljeno... Pa kaj bi o vojni govorili, z besedami smo se umaknili v hosto: go-be smo imeli v mislih in gobarje, ki so kar trumoma ležli v gozdove.

Z Janezom pa sva krenila k petinosemdesetletni TONČKI BRENKO. Prišla sva, da bi skupaj obudili spomin na težka leta. Toda njena živahnost, tiste žive oči in sunkovite kretnje pa mi vse bolj dopovedujejo, da je ženica še kle-na, da se ji tistih petinosemdeset zares ne pozna. Kje pa! Živela je življenje kajžarskega otroka in je že šestletna morala k tujim ljudem po košček kruha. Deset ali že menda enajstletna je šla v šolo in končala dva razreda. In to z odliko! Učitelj je materi večkrat dejal:

— Zares talentiran otrok!
Rada bi bila postala učiteljica. Franc Jožef pa ni imel posluha za revne ljudi; postati učiteljica so ostale le za vedno pokopane želje. Za dekle je služila v Celju pri neki kramarici in z njo pre-potovala Slovenijo po dolgem in počez, celo na Hrvaško sta šli. Služila je pri bogatih kmetih v Vojniku in okolici, dokler se ni dvanajstega leta prvič poročila. Mož je šel za kruhom v nemške rudnike in s prvim sinom je šla za njim. Komaj pa se je začela prva svetovna vojna, že je moral na fronto in po nekaj mesecih je tam pustil življenje. Ni ji preostalo drugega kot da se vrne v domovino, v svoj rodni kraj. Šest let se je sama z otroki ubadala s kočarijo, potem pa se je v drugo poročila in rodila je troje otrok: dva od teh še danes živi-ta, sin Franci pa je bil med voj-sko na Hrvaškem ubit.

— Kako smo vojno preživeli? Ja, izseljeni smo bili, na Hrvat-sko!

In zdaj mi pripoveduje, kako se nikdar niso zanimali za politiko, bli so bajtarska družina. Ne ona ne mož nista klonila, če so v življenju nastale težave. Z dobro in močno voljo je vseskozi prenašala težka bremena in niti na misel ji ni prišlo, da bi ji mogli Nemci kaj hudega prizadejati. In vendar so jo zgrabila zobata kolesa voj-ne in jo kar za štiri leta odtrgala od rodnih Malih Dol. Preberimo kako je do tega prišlo!

Tik pred vojno je hči Marica opravila šiviljski tečaj. Neizmer-

no je želela, da bi imela svoj ši-valni stroj. V hranilnici je res bilo nekaj prihrankov, vendar se jih oče ni hotel dotakniti. Vedno je govoril: »To pa naj bo za hude čase.« No, pa je prišel neki agent, nekakšen potnik, ki je ponujal ši-valne stroje z odplačilom na ob-roke. In se je zgodilo, da je ši-valni stroj prišel v bajto in od-plačevala sta ga z možem na ob-roke. Potem pa ta vražja vojna! Prišli so Nemci, dinar je propa-del, zagospodarile so Hitlerjeve marke. Dolg na šivalnem stroju pa kljub vojni ni prenehal, agent je zahteval marke.

— Tončka, kako misliš, da bo-va ta šmentani stroj plačala? je godrnjal mož in se jezil na Nem-ce, ki so nama požrili tako pri-služene prihranke.

Vino bova prodala! sem ga spo-mnila, čeprav sem vedela, da bi tudi nama teknila žlahtna kapljica.

Takrat sva imela kar čedno po-sestvece. Nekaj je dobil mož za doto, nekaj sva dokupila, popra-vila poslopje in iz neobgljene baj-tarije smo se dokopali do majh-ne kmetije. Sadila sva sadno dre-vje, gojila sva vinsko trto. Toli-ko sva včasih vina pridelala, da sva imela vinotoč, mi smo rekli »pušelsank«. Celo iz Vojnika so prihajali naše vince pit. Pili smo, peli, plesali in bili ob nedeljah za-res dobre volje. No, pa sva zvede-la, da bi naše vino rada neka go-stilničarka iz Škofje vasi. Soda ni imela, pa sva se z možem dogo-vorila, da bova midva sod za kak čas posodila. Midva tisto vino prodava in se dogovoriva: ko bo sod prazen, naj ga dene komu na voz in tako bo volk sit in koza bo ostala cela. Vraga je ostala! Nekega dne pripelje tam mimo frankolovski župan Kotnik. Ja, Kotnik se je menda pisal. Lep slovenski priimek, čeprav mu naš slovenski jezik ni hotel z jezika. Poznal nas je in vrgel sod na voz. Seveda, nalašč k nam ga res ni pripeljal, pa ga je pustil v do-lini pri nekem kmetu. Zlomek, sod je zavalil na dvorišče, neke noči pa ga ni bilo več. Nekdo ga je ukradel, kdo, še danes ne vem. Mož pa je ves na trnju in jaz tudi, pripoveduje BRENKOVA TONČKA, ki se je tako razvnela, da je stisnila pest in udarila po-mizi: »Preklemano, če smo mi po-šteni, naj bodo še drugi!« Na vrat na nos — mož hajd nad župana Hm, jezen je bil in je župana po-šteno odštel. Beseda sém, beseda tja, vnel se je pravi besedni boj. Bojda mu je mož zabrusil.

— Ti preklemani nemčur pa tudi ne boš vse v r... nosil!

In to nas je pokopalo. Ta pre-kleti sod in moževa ihta. Župan mu je kar naravnost zabrusil: češ naj še malo počaka, pa bo dobil, kar išče.

— Nemci smo tukaj gospodarji! je bevsknil in moža pognal čez prag. Mi pa si zares nismo kaj hu-dega mislili. Poglejte, pa je pri-šlo tisto usodno jutro, tisti 24 avgust. Otroci so ležali v hiši, midva z možem pa na parni. Re-kla sva, da bova zgodaj začela mlatiti s cepci, otroci pa da le

naj še malo poležijo. Ni še bil svit, ko začujeva na dvorišču sto-pinje. Preveč jih je bilo in tudi pretrde so bile. Po domače se je pri nas reklo pri Okrožniku. Ne-kdo trka po oknih na bajti, po-tem stopinje proti parni. Pa se oglasi možev brat. Nemcem je moral kazati pot. Ukaz je pač ukaz.

— Tončka, vstani, Nemci so pri-šli po vas!

Zgrozila sem se. Tudi mož je onemel. Nemci da so prišli po nas? Počemu? Časa za razmišlja-nje ni bilo. Udarci s puškinimi ko-piti so nas spravili k zavesti. Sto-pila sva z možem na plano in za-zrla sva se v tuje obraze, tudi žu-pan je bil z njimi.

— Kaj sva zagrešila?

— Otroke imava, je rekel mož. Nisva mogla doumeti, da je vse to res in da bomo naš ljubljani domek morali zapustiti. Zbudila sem otroke, skuhala sem kavo, povezala cule, napotili smo se v dolino, ne da bi se kave dotak-nili. Ničesar nismo v življenju zagrešili, delala sva z možem, ga-rala od zore do mraka in za po-litiko se res nisva zanimala. Lju-bila sva kotiček slovenske zemlje, najine zemlje, zdaj pa so prišli in nas s silo izgnali iz mirnega ko-tička, iz naših Malih Dol. Dospeli smo v Rajhenburg. Grdo so rav-nali z nami, ne samo z nami, tu-di z drugimi, saj smo tam srečali mnogo, mnogo nesrečnih družin. Esi so govorili, da nas bodo vse postrelili, drugi spet, da nas bodo poslali v taborišča z bodočo žico. Poslali pa so nas najprej v Sla-vonsko Požego, nas razmestili po barakah, grozili z brzostrelkami, spet so nas selili v Ivanjič grad, dokler se nismo ustavili v Marča stari in tam ostali vsa leta do osvoboditve. Dali so nam v obde-lavo posestvo, iz katerega so usta-ši izgnali srbsko družino. Srce mi je krvavelo, ko sem videla sršče obraze, gledali so nas, kot da smo sami izdajalci, sprva ni nihče ve-del za našo nesrečo. Mi pa smo delali in molčali. Že prvo zimo pa so prišli partizani. Potem so pri-hajali vsa leta in zgodilo se je, da jih je bila polna hiša. Mi pa smo jim dajali, kar smo mogli, poznali so me in mnogi so me klicali: »Ti naša partizanska maj-kica!« Spominjam se, kako so mi pripeljali ranjenega partizanskega oficirja, dumdumka mu je raz-parala stegno. Tri mesece je bil v moji oskrbi. Danes pa je major v Splitu. Ko sem prosila in hodila iz urada v urad, naj mi vendar nekaj priznajo, mi niso verjeli, da je bil prav ta major tisti, ki mi je napisal, da sem res bila njihova. da sem resnično delala za naše borce v gozdovih, za Titove voja-ke. Tudi neka direktorica iz Za-greba mi večkrat piše. No, kar sami preberite pismo...

Res same tople besede. Naša dobra partizanska majkica, bodi zdrava in krepko se drži, kakor si se držala takrat, ko nas je bila polna hiša... Minila so štiri leta in Brenkova družina še je vrnila v Male Dole. Vrnila se je brez starejšega sina iz drugega zakona — padel je nekje na Hrvaškem. Čez teden dni in še nekaj dni se je vrnil sin iz prvega zakona: štiri leta je bil v nemškem ujetništvu. Pred leti pa je umrl še drugi mož. Zdaj je petinosemdesetletna Tonč-ka Brenko pri hčeri Pepci, njenem možu in pri treh krepkih vnučkih. Noge, srce in mehur ji nagajajo, najbrž ne bo šla v dolino, koder je tolikokrat hodila, moledevala in prosila, da ima zdaj nekaj čez dvajset tisoč (starih) mesečne podpore. Pa samo da ne bi še vid opešal. Zakaj bere pa res rada, z branjem si krajša čas in spo-znava, kakšno je dandanašnji po-svetu življenje. Jaz pa, ki sem ji ob slovesu kar trikrat stisnil ro-ko, sem ji potihno šepnil na uho: »BRENKOVA mamica, vsaj še petnajst, da jih bo sto!«

MIZARSTVO TRNOVO

LJUBLJANA, TRNOVSKI PRISTAN 20 a

VAM NUDI:

POHISTVO — OPREMO — OKNA — VRATA

OPRAVI:

MONTAŽNA DELA

VABI K SODELOVANJU:

MIZARJE — DELAVCE ZA PREDELAVO LESA

Z VARČEVANJEM PRI

KB
LJUBLJANA

DO
IZPOLNJENIH
ŽELJA

kovinar
kočevje

REŠKA CESTA 23

Podjetje storitvenih obrti

IZVRŠUJE VSA KLEPARSKA IN INSTALATERSKA DELA
— KLJUČAVNICARSKA STORITVE.

KOT - tovarna kovinskega okovja

TACEN 38

LJUBLJANA-ŠENTVID

izdeluje moderne okvirje za damske usnjene torbice.

KOMUNALNI OBRтни CENTER

VELENJE

OPRAVLJA OBRтNE IN KOMUNALNE STORITVE.
ZA CENJENA NAROČILA SE PRIPOROČA.

TEKSTILANA

TOVARNA SUKNJA
KOČEVJE

izdeluje volneno blago in se priporoča za naročila.

TRGOVSKO PODJETJE

»SAVINJA« — MOZIRJE

priporoča nakup v svojih poslovalnicah, kjer vam je na razpolago vse trgovsko blago.

Brenkova mama z možem, otroki in vnuki

Janežičevi iz Vrhnike

Pozdravljena Vrhnika v dolini Loški, ti prijazna vasica ob vzhodu mogočne Rane gore! Iz skrivnostnega podzemlja te znamenite gore prišumi na dan potok Obrh, ki se vije po dolini tja do Golobine, kjer si poišče pot v nedrhih tega čudovitega kraškega sveta. Voda goni žage, mline...

O Vrhnika — ti partizanski kraj! Tristopet ljudi v dvainšestdesetih hišah in hišicah, raztresenih vsenaokrog je tod živelo pred vojno. Kmetovalci in kočarji.

V tem prijaznem kraju je pred vojno živela tudi narodnostno zelo zavedna in socialno čuteča Janežičeva družina, o kateri bo tekle besede.

Kje si, moj prijatelj in sodrug Andrej? V rokah imam seznam vseh nosilcev Spomenice 1941, ki so doma iz sedanje cerkniške občine. In v tem seznamu je tudi napisano: ANDREJ JANEŽIČ, upokojeni partizanski prvoborec in imetnik Spomenice 1941, bivač v Pivki. O ti visokorasli Andrej! Ze dolgo te nisem videl. Vem, da si v povojnem času uspešno vodil veliko gospodarsko organizacijo, potlej pa si odšel v pokoj. Dobro vem, da tudi v pokoji ne miruješ. Kdo ve, morada se sklanjaš nad pisalno mizo in pišeš spomine?

In če pišeš, boš imel veliko pisati, kakaj resnica je, da si bil v dolini med prvimi, sicer še maloštevilnimi, ki so, ne meneč se za življenje in imetje, pripravljali pot novemu času. Izredno vuharna in krvava je bila ta naša skupna revolucionarna pot. Dobro mi je znano, kako je bilo v tistih prvih dneh, ko se je začelo. Vse svoje žive dni se boš spominjal, kako si izpred italijanskih straž

fanta, naj ji pomagata odstraniti drevo. In fanta sta vzela zago in razžagala podrito deblo. Potem pa so le srečno prišli do železniške postaje. Vel, Lašče, in tam se je junaška slovenska mati z ranjenim borcem odpeljala v Ljubljano.

Draga partizanska mati Janežičeva! Svojo življenjsko jesen preživljate v našem glavnem mestu. V duhu pa se pogosto vračate v predrago vam Vrhniko v Loški dolini, kjer ste preživeli najtežje pa tudi najslavnejše dni na vaši dosednji življenjski poti. Prijeli ste tudi za pero in pisali o tistih strahotnih julijskih in avgustovskih dneh 1942 in o doživljajih v snežniškem pogorju, kjer ste bili leto dni.

Lep poletni dan je bil tisti 8. avgust pred osemindvajsetimi leti. Do smrti boste pomnili: požigalci so se ustavili pred vašo domačijo na Vrhniki. Verjetno je bila to tolpa morilcev in požigalcev, ki jo je vodil tenente Chiodi, ukazuje pa mu je dajal major Manca. (Ta krvoločni laški poročnik se je 14. avgusta 1942 s svojimi vojaki slikal v Markovcu — slika je v loškem muzeju.)

In na dvorišču Janežičevega doma je pripravljenih za odgon šest glav goveje živine, za nameček še hrzajoči konj, štirje ustreljeni prašiči so na vozičku, a v vrečah kokoši in race. Potlej pa se je prikazal rdeči petelin: najprej v hlevu, na skednju, v gospodarskem poslopu, dokler ni zajel še stanovanjske hiše. Rjovel je goreči vihar in upepelil domovanje Janežičevih. Štirinajstega avgusta so se požigalci spet vrnili. Tokrat je bil na vrsti mlina. Sli so na vašo njiro, na kateri je bila na ostrnicah že posušena detelja. Več naročajeve dehteče krme so namestili na štirih krajih mlina. Prasnica je vžigalica in zagorel je plamen. Bili ste zraven. Vsaj uro da bi rešili. Pa vam je odeladeni vojak na prsi pritisnil revolversko cev. Zgorelo je vse.

Goreli so domovi in nebo nad Loško dolino je žarelo. Pa kaj domovi, ti se dajo obnoviti ali na novo zgraditi! Najdragocenejša so človeška življenja. Na Vražjem vrtcu v Jermendolu na Ulaki, Križni gori, v Gočevem dolu, na Devinu, Kuelju pri Podgori, v Podcerkvi in drugod ležijo okrvavljena trupla naših sedelavcev. O matil Velikokrat je bilo v dolini gorje. Tekla je kri, ko so rimske legije podjarmile staroilirsko pleme Japodov, zgorela je cvetoča naselbina na Ulaki. In ko se je slovenski rod naselil v dolini, mu je bilo namenjeno tlačiti raznim tujerodnim fevdalnim gospodom, v dolini so v 15. stoletju ropali in morili Turki, nekajkrat je razsajala strahotna kuga, voda je poplavljala rodovitna polja, prva svetovna vojna je pobrala blizu 80 moških in fantov. Vendar pa sodim, da do leta 1942 po svojih grozotah prekaša vsa dotedanja leta.

Nekega dne... Neka učenka iz Starega trga je vsa zasopla obstala pred vami in vam izročila listek. Kratko, a usodno sporočilo: »Mati, rešite se, po vas gre do!« Hčerki je to povedal služabnik — »purša« laškega poveljnika v Starem trgu. Ni bilo dosti časa za premišljevanje. Hitro ste pograbilhi košaro, v kateri so bile najnujnejše stvari, in ni bilo dolgo, ko vas je Racna gora sprejela pod svoje okrilje. Od tam ste gledali v dolino na zelenice, ki so divje streljali pri vaših požganih domačiji in dali s tem duška svoji jezi, ker vas niso dobili.

V Racni gori pa je tedaj bilo taborišče političnih aktivistov. Tam ste se sestali s sinom Andrejem, poleg njega so bili še trije bratje Zigmundovi (Janez, France in Tone), zakonca Franciška in Viktor Kraševci, Janez Gerl, Janez Znidaršič, Zigmundova žena z dvehletnim otrokom in drugi. Zavzeto ste prisluhnili Antonu Antončiču, ki je morilec ušel z Ulake. Ko je bil že na morišču je kot jelen planil v bližnje grmovje. Streljali so za ubežnikom in ga ranili v nogo. Potem se je ranjen plazil dalje mimo vasi Dane proti gradu Snežniku. Z

Ivana Janežič s sinom Andrejem, hčerko Zoro in vnukinjo

zadnjimi močmi je prispel v Racno goro. Joj, mati, malo je manjkalo, pa bi vas vse preseletili v taborišču. Ko ste se oddaljili iz logorja, da bi poklicali ljudi na skromno kosilce, ste zaslišali italijansko govorico. Sli so v strelcih in izdajalo jih je tudi pokanje dračja pod nogami. Sledil je nagel umik iz taborišča. Lahki pa so požgali vse, česar jim ni uspelo odnesti. Hudo, prehudo je bilo takrat.

Toda gozdovi so le dajali zavetje borcem in aktivistom. Mati in sin sta v gozdu, a kaj bo s hčerko Zoro? Tam v Starem trgu jo imajo zaprto. Sama je v sobi. Zvečer so ji sporočili: »Učiteljica Zora Janežič je obsojena na smrt in zjutraj bo sodba izvršena!« Grozotna je bila tista noč. Ali bo res ta noč zadnja v njenem življenju? Jo bodo postavili ob zid? Ali pa jo bodo ustrelili kar v hrbet, kot so to že nekajkrat storili? Oj, kje so časi ko je mladenka Zora zapustila Vrhniko in odšla na učiteljske. Pridno je študirala in se usposobila za učiteljico na tedanjih meščanskih šolah. In s kakšnim veseljem je prihajala v dolino! Bila je napredna slovenska učiteljica. Tri leta je čakala, preden so jo namestili na neki šoli blizu Trbovelj.

Ko so nacisti zasedli deželo, ni bilo zanj več obstanka. Morala je zapustiti šolo, in niti tega ji niso dovolili, da bi svoje stvari odnesla.

Potem pa jo vidimo v dolini. Aktivistka Osvobodilne fronte je ter z vso prizadevnostjo opravlja svoje poslanstvo. Spomladi 1942 opravlja pomembne naloge. Pred ofenzivo pa se umakne k sestri v

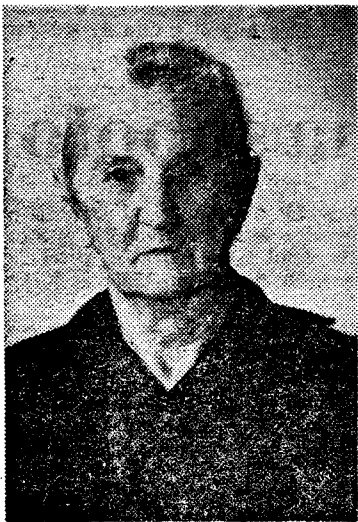
Cerknico. Pridejo ponjo, nato preživlja najtežje ure v svojem življenju. Napočilo je septembersko jutro 1942. Zarobilal je ključ, v sobo sta vstopila dva karabinerja, in z njima še Zorina sestra Ivanka. Sporočila sta ji, da jo zaradi pomanjkanja dokazov ne bodo usmrtili, pač pa da ji je namenjena internacija. Po zlomu fašistične Italije je spet zagledala tako drago ji dolino. In potem je bila vse do zmagovitega konca partizanskega šolstva pa je učiteljica Zora Janežič odigrala pomembno vlogo. Zelo zaslužna je za ustanovitev nižje gimnazije v Starem trgu pri Ložu leta 1944.

O, mati Janežičeva! Minevali so vam meseci v snežniških gozdovih. V dolini pa so gospodarili italijanski fašisti. Divjala je bratomorska svojat in se obdala z bodečo žico in bunkerji v Pudoču. Gorel je »civilni logor« pod Snežnikom. Trpljenje se je stopnjevalo. Lepo ste zapisali o babnopoljskem duhovniku Antonu Črnoglju. Mnogo je pomagal vsem in bil v resnici pravi ljudski duhovnik. Ze blizu dvajset let je, odkar ga ni več — in zadnjič sem v muzeju revolucije v Ložu dolgo zrl na njegovo povečano fotografijo, ko je govoril na mitingu.

Veliko bi bilo še pisati o Janežičevih iz Vrhnike. Zavedam se, da je to moje pisanje le drobec njihovega prispevka v osvobodilnem boju. A vseeno bolje vsaj nekaj kot nič.

Vam pa, draga partizanska mati Ivana Janežič, želim obilo trdnega zdravja, sreče in zadovoljstva na vaši nadaljnji življenjski poti.

JOZE JANEŽ

Partizanska mati Ivana Janežič, ki je tudi zvesta naročnica našega lista.

vozil vreče moke in drugih živil za potrebe OF. Takrat je bil na občinskem uradu v Starem trgu zaposlen Vinko Šumrada-Radoš iz Podgore (tudi nosilec Spomenice 1941), ki je poskrbel za živila. Kaj pa po partizanskem napadu na Lož? Sovražnik je besnel. Policijska ura je bila že v mraku. Po vaseh in zaselkih Loške doline so križarile močne italijanske patrulje. V Baškovem skednju sta se zdravila dva hudo ranjena partizana. In ker je bil eden ranjen skozi prsi, ga je prevzela v oskrbo tvoja mati. A rana se ni hotela celiti, pač pa se je gnojila. Aktivisti so poskrbeli, da je k ranencu prišla študentka medicine Pavla Jerina iz Logatca, ki mu je odvzela skoraj pol litra gnoja in povedala, da ga lahko reši le operacija v bolnišnici. Mrzel novembrski dan je bil in pokrajina je bila vsa zasnežena, ko je voznik Mirko Prevec iz Vrhnike zapregel in pognal proti Staremu trgu. Poleg ranjenca je sedela plemenita Janežičeva mati, ki se je s tem podala na zelo nevarno in tvegano pot. Sani so drsele po cesti. Sli so mimo straž v Starem trgu, Ložu, Bloški planoti in se ustavili pred prvo naravno oviro pri Lužarjevem bregu: na cesti se je bilo podirilo veliko drevo, čez katerega ni bilo moč s sankami. Pa je šla mati v najbližjo gostilno in prosila

Dobro je če veste...

NA OTOKIH LOSINJU IN CRESU NI STRUPENIH KAC, na sosednih otokih — npr. na Krku in Rabu — pa jih je moč pogosto srečati. Domačini na Lošinju in Cresu so delali s strupenjačami zanimive poskuse, pri našli so jih na svoja otoka in jih spuščali na svobodo. Kače so se, ko so jih izpustili iz kletk, skrile v skalne dupline, kjer so jih pozneje našli — mrtve. Po ljudskem izročilu so strupenjače zaklete ter zaradi tega ne morejo živeti na Lošinju in Cresu. Znanstvenikom ni še uspelo ugotoviti, kaj je vzrok tega čudnega pojava.

TOBAK SKODUJE, TO JE NE-OVRGLJIVO DOKAZANO, največja raziskovanja pa so pokazala, da skoduje tudi samo vdihavanje tobačnega dima v zaprtih prostorih. Od celotne količine nikotina v eni cigareti — ta znaša 25 miligramov — vsrka kadilec 8 do 17 odstotkov tega strupa. V zaprtih, s tobačnim dimom zakajenih prostorih znaša osredotočenje nikotina 3 do 5 miligramov po kubičnem metru zraka. V tako zakajenem ozračju vdihava nekadilec pri povprečnem enournem vdihavanju kubičnega metra zraka količino nikotina, kakršna ustreza količini vsrkavanja nikotina pri kadilcu, ki pokadi eno cigareto. Potemtakem vsrka človek, ki se dlje mudi v zaprtih, zakajenih prostorih — npr. gostilničar, natakar — toliko nikotina, kolikor bi ga vsrkval, če bi pokadil po približno 10 cigaret na dan. Po neki statistiki pride na 100 žensk z zamašenimi arterijami 15 takih, ki so ali ki so bile zaposlene v gostinstvu (7 letih sploh ni kadilo), dalje 7 takih, ki so ali ki so bile zaposlene v tobačnih tovarnah ali v prodajalnah tobačnih izdelkov. Poskusi so dokazali, da so se zajcem, ki so hkrati s zrakov vdihavali tobačni dim, jele zoževati arterije.

V AVSTRALIJ, DEZELA BOGATI Z IZREDNO DOBRIMI PASNIKI, JE MOČNO RAZVITA OVČEREJA. Poskusi so pokazali, da lahko živijo tamkaj ovce — brez vode. Primerjali so ovce, ki so prebile dve leti brez vode, in sicer v znosnem ozračju, z ovcami, ki so ves ta čas v enakem okolju in ozračju dobivale vodo; pokazalo se je, da se niso prave prav v ničemer razlikovale od drugih ne v telesni teži ne v količini volne. To je moč razložiti z dejstvom, da so prve črpale vodo iz sočne trave. Ugotovili so, da je na sončnih pašnikih 80 odstotkov vlage. Če popase ovca na dan 1,36 kg trave, ji to zadostuje hkrati tudi za potrebno količino vode. Zdej proučujemo v Avstraliji, kolikšno količino vode dá lahko kak pašnik, da se ne bi zmanjšala možnost pridobivanja volne pri ovcah, ki ne dobivajo vode.

VITAMIN »E« OPRAVLJA V ČLOVESKEM ORGANIZMU CELO VRSTU NALOG: vzdržuje normalno dejavnost žlez, ki vplivajo na spolne organe, prispeva k pravilnemu delovanju živčnega in mišičnega tkiva, preprečuje oksidacijo v tkivu. Vitamin E je precej razširjen v živilih iz živalskega in rastlinskega vira, najbogatejši viri tega vitamina pa so v olju iz pšenice in koruznih klic, v sojinem, sončničnem in bombaževem olju, oljčno olje pa je s tem vitaminom prav siromajno.

CRTE NA ČLOVESKI ROKI (DLANI). Se nedavno so domnevali, da so te črte nespremenljive, tako neke, kakor so črte na prstih (prstni odčit). Pokazalo pa se je, da ima novorojenček in tudi majhen otrok na dlani več črt ko odrasel človek. V puberteti, t. j. v dobi spolnega dozorevanja, se število teh črt zmanjšuje, pozneje pa se znova povečuje.

KUVAJT, majhna arabska kneževina v severozahodnem primorju Perzijskega zaliva, je imel 1965. l. 567.000 prebivalcev. Čedalje večji prirastek prebivalstva izvira iz priseljevanja. Naglo povečevanje črpanja nafte privablja delavce iz sosednih dežel. Kuvajt je po količini načrpane nafte četrta dežela na svetu po ZDA, ZSSR in Venezueli. Kuvajtski državljani uživajo precej olajšav v primerjavi s tujimi državljani: brezplačno šolanje, ki ga morajo tujci plačevati, prednostno pravico pri zaposlovanju, večjo plačo za enako delo, večjo pokojnino, itd. Zato si vsi prizadevajo, da bi si pridobili državljanstvo v tej kneževini. Po zakonu o državljanstvu si lahko pridobijo le-to: Arabci po desetletnem bivanju v deželi, drugi po 15. letih bivanja. Vendar si pridobi vsako leto le 50 oseb kuvajtsko državljanstvo; izjemno si ga lahko pridobijo, ne glede na dolgotrajno bivanje v Kuvajtu, tujci, ki storijo deželi kakšno veliko uslugo.

pravi naslov
za denarna
vprašanja

KB
LJUBLJANA

KREDITNA
BANKA
IN
HRANILNICA
LJUBLJANA

od 1. oktobra dalje

Ljubljanska banka

Imeli smo ljudi

Slavko Bevk

V Kopru je pretekli teden umrl Slavko Bevk, dosleden antifašist in borec za osvoboditev primorskega ljudstva. Rodil se je 9. junija 1909 v Cerknem v zelo številni in napredni družini. Že kot dijak je z mladostno ognjevitostjo sodeloval v organizaciji TIGR. Zato so ga leta 1929 aretirali, naslednje leto pa je bil na I. tržaškem procesu skupno z Bidovcem in tovariši obsojen na 5 let zapor in 3 leta policijskega nadzorstva. Po prvi prestani kazni je sledila druga, tretja... Šel je skozi razne zapore in taborišča. V kratkih premorih ni dobil zaposlitve, zato je leta 1940 zbežal v Jugoslavijo, toda tudi tam so ga našli, aretirali in internirali tu di njegovo življenjsko družico. Po razpadu Italije so se njegove želje izpolnile; postal je aktiven borec NOV, kjer je poln zaleta opravljal razne vojaške in politične funkcije.

Leta 1947 je bil poslan v Koper, kjer se je z veliko vnemo lotil dela v političnih in gospodarskih organizacijah. Hitro se je zvil v novo okolje in dobro spoznal

**POMAGAJ SI SAM
IN UNIOR
TI BO POMAGAL**

Tito sprejel delegacijo borcev Hrvatske

Predsednik republike je soprogo Jovanko 21. septembra v Zagrebu sprejel delegacijo republiškega in mestnega odbora ZZB NOV Hrvatske.

Na sprejemu so se pogovorili o nekaterih aktualnih zadevah Zveze združenj borcev in njeni vse večji družbeno-politični aktivnosti. Med drugim so ugotovili, da borci in njihove organizacije vsestransko podpirajo Zvezo komunistov in ji pomagajo pri izvajanju sprejetih stališč o nadaljnjem razvoju naše socialistične samoupravne družbe. V tej zvezi so predstavniki ZZB naglasili, da tesno sodelujejo tudi pri skupnih akcijah z Zvezo komunistov, opisali pa so tudi aktivnost organizacij borcev pri vseljudski obrambi.

Predsednik Tito je izrazil svoje zadovoljstvo, ker se lahko pogovori s predstavniki ZZB, katere aktivnost spremlja z vso pozornostjo. Naglasil je tudi pomembno vlogo in odgovornost, ki jo ima ta organizacija za razvoj naše socialistične samoupravne družbe.

Sprejemu sta prisostvovala tudi predsednica CK ZK Hrvatske Savka Dapčević-Kučar in sekretar izvršnega komiteja CK ZK Hrvatske Pero Pirker.

Delegacija ZZB NOV v Moskvi

Na povabilo sovjetskega odbora vojnih veteranov je 22. septembra dopotovala v Moskvo delegacija ZZB NOV Jugoslavije, ki jo vodi predsednik zveznega odbora Marijan Cvetković. Pogovori med predstavniki obeh organizacij so se nanašali na mesto in vlogo organizacij borcev v sodobnih mednarodnih dogajanjih.

V Banjolah ni vse prav (ali pasje razkošje)

Pod tem naslovom pisec članka v 36. številki »TV-15« opisuje razmere v Počitniškem domu ZZB NOV v Banjolah.

Res je, da tam ni vse tako kot bi moralo biti. Že več let rada odhajam na oddih v Banjole. Vsako leto sem bila tam izredno zadovoljna. Letos me je pa nekaj zelo motilo in tudi napotilo, da se oglasim. Nekatere družine so imele namreč s seboj pse, ki so se sprehajali po naselju in kopali med kopalci v morju. V hišici št. 8, ki ima kakor vse druge 3 ležišča sta bivala zakonca, ki sta imela s seboj psico. Le-ta je vseh deset dni spala na pravi postelji v hišici. Morda tega kdo ne bi verjel. Bilo pa je res tako, saj se je lastnica psice sama pohvalila: »Naša Minja, tako je bilo namreč psici ime, je pa danes tako lepo spala na postelji!« Mislim, da tu ni potreben poseben komentar!

Vprašala sem upravnika doma, kako, more dovoliti, da imajo družine s seboj pse.

Odgovoril mi je, da imajo s seboj pse tudi sorodniki funkcionarjev in da mu je nerodno, da bi jim to prepovedal.

Moje mnenje je, naj velja hišni red v Počitniškem domu za vse enako in ne bi želela, da bi prihodnje leto ležala na postelji, kjer je pred menoj ležal pes, pa čeprav je to pes kakšnega veljaka...

razmere in potrebe slovenske Istre po osvoboditvi. Bil je zelo aktiven dokler ga bolezen ni prisilila k upokojitvi. Ko se je zdelo, da se mu je izboljšalo zdravje, se mu je življenjska nit nenadoma pretrgala. Še pred slabim mesecem ga je obiskal naš sodelavec, kateremu je dal izjavo za naš list ob letošnji 40-letnici bazoviškega procesa.

Vsem, ki so ga poznali in visoko cenili, bo ostal v dragem spominu.

Naj mu bo lahka zemlja.

Ivana Čoha

Umrli je 11. septembra, stara 87 let. Rojena je bila v Vrtovinu, v Lokaveu pa se je primožila na majhno kmetijo. Težko je bilo njeno življenje na skopi zemlji, ki je bilo tudi premalo, da da bi njej in družini omogočila lepše življenje. Rodila je deset otrok, od katerih so trije umrli še kot dojenčki. Druge pa je vzgojila v poštene ljudi in zavedne Slovence, ki se niso uklonili fašističnemu pritisku. Njen dom je bil vedno odprt za partizane.

Med zadnjo vojno so tri njene sinove pobrali v italijansko vojsko, drugi pa so ostali doma, toda ne za dolgo. Sin Jože je sodeloval z OF že pred italijansko kapitulacijo, po kateri se je vključil v osvobodilno gibanje vsa družina. Pri prvem napadu na Ajdovščino je padel sin Drežek, star šele 18 let. Spomladi 1944 je padel že njen drugi sin, star komaj 20 let. Poleti istega leta so nacisti in domači izdajalci aretirali komaj 16 let starega in bolehnega Danilka in ga odpeljali s seboj. Za vedno je ostal v Dachau. Potem pa so materi pripeljali še četrtega sina mrtvega.

Uboga mati, ki je tako izgubila štiri sinove, je vsak dan hodila na pokopališče. Zdaj se je za vedno preselila tja — na zadnjo pot jo je spremlilo mnogo vaščanov. Naj ji bo lahka slovenska zemlja!

ZA HVALA,

Ob težki izgubi dragega moža, očeta, brata, starega očeta ter borca NOV

ALOJZA JAKINA

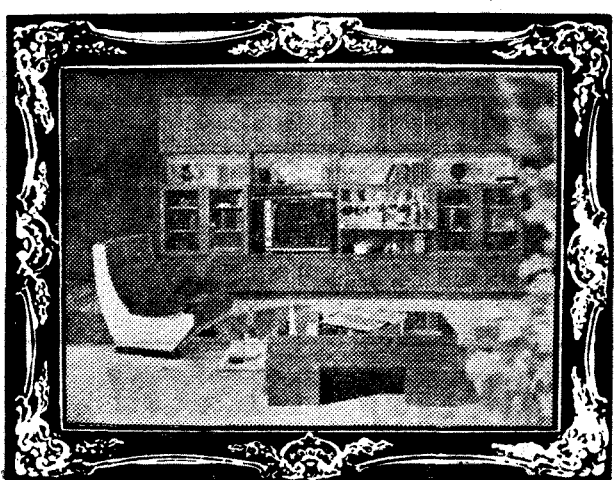
se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, prijateljem, sosedom in znancem, vsem darovalcem cvetja in vencev, govornikom za tolažilne besede, pevcem iz Kojškega, ZB Kojško in godbi iz Anhovega

Zahvaljujemo se vsem, ki so nam kakorkoli stali ob strani v najtežjih trenutkih žalosti, vsem, ki so ga v tako velikem številu spremili v pregodnji grob. Posebna zahvala dr. Paljku za vso pomoč

Neutolažljivi:

žena Emilija, hčerki Majda in Silva z družinama, sestra Pina in drugo sorodstvo.

Snežatno, 8. 9. 1970.

BREST
POHIŠTVO

dnevna soba

CLAUDIA

cerknica
jugoslavija
telefon 79-080
telex 31-167

Politični razgledi

Devetmilijonski Čile je že nekaj časa predmet najrazličnejših komentarjev — posmehljivih, resnih, prestrašenih, navdušenih — v svetovnem tisku, zakaj zgodilo se je dvoje: presenečenje in negotovost. Presenečenje, ker je na predsedniških volitvah zmagal marksist, negotovost, ker še ni znano, ali bo ta marksist tudi res predsednik države.

Volitve so bile 4. septembra in trije najmočnejši kandidati Jorge Alessandrini (nekdanji predsednik vlade — od 1958 do 1964 — predstavnik konservativne nacionalne stranke ter desničarsko usmerjene skupine volivcev), Salvador Allende (ustanovitelj socialistične stranke v letu 1943, senator od leta 1945, kandidat fronte ljudske enotnosti, v kateri so komunisti, socialisti, radikalci, pa še manjše politične grupacije, med katerimi je tudi krščanskodemokratska »odpadnica« MAPU) in Radimiro Tomic (jugoslovanskega rodu, nekdanji senator in nekdanji veleposlanik v Washingtonu, kandidat krščansko-demokratske stranke, katere član je sedanji predsednik Eduardo Frei) niso mogli izbojevati dokončne zmage. »Plen« so si razdelili: največ glasov — 36,3 odstotka — je dobil Allende, sledil mu je Alessandrini s 34,9 odstotka in Tomic s 27,8 odstotka.

Po čilski ustavi v takšnem primeru izvoli predsednika republike kongres, v katerem je 150 poslancev in 50 senatorjev. To se je doslej zgodilo že trikrat in kongres je že trikrat potrdil voljo ljudstva. Toda tega mu ni treba storiti. V soboto, 24. oktobra letos, bo torej odločal med Allendejem in Alessandriniem kot kandidata z največ glasovi. Zatorej negotovost.

Splošno mnenje velja, da bo Allende postal predsednik republike, če ga bo podprla krščanska demokracija. Tomic ga je obiskal takoj po volitvah, mu javno priznal zmago — in potemtakem naj bi krščansko-demokratska stranka dala svojih 75 glasov Allendeju, ki jih ima že 80. Toda...

Toda Allende je prepričan marksist, tako da bi se prvič zgodilo, da bi bil marksist izvoljen za predsednika države. Seveda ne moremo Čila enačiti s Kubo in Allendeja primerjati s Castrom. Razmere na Kubi so bile drugačne, kot so razmere v Čilu, Castrova stranka je sama prevzela vso oblast, Allendejeva stranka pa se bo morala naslanjati na pomoč krščanskih demokratov. V predvolilni kampanji se Allende in Tomic v političnih zadevah nista bistveno razlikovala. Toda bati se je udara za desnice.

Če bo Allende postal predsednik, bo moral izpeljati program fronte ljudske enotnosti: takojšnja in popolna nacionalizacija velikih družb za izrabljanje bakra in železa (10 odstotkov čilskega bruto nacionalnega produkta in 85 odstotkov deviznih virov); nacionalizacija (z odškodnino) bank, zunanje trgovine in velikih industrijskih monopolov; pospešiti agrarno reformo, ki jo je začel Freijev režim; navezava diplomatskih odnosov z vsemi deželami, predvsem pa s Kubo, Severno Korejo, Severnim Vietnamom in LR Kitajsko.

Pri tem je prizadet domač kapital, še huje pa ameriški velekapital. Ameriške družbe so investirale v čilsko rudnike bakra nad 950 milijonov dolarjev oziroma 9 odstotkov vseh investicij v Latinski Ameriki je šlo v Čile. Ameriške družbe kujejo v Čilu dvestokrat

Čakajoč na soboto

večje dobičke kot v ZDA. Tri največje kompanije, ki izrabljajo čilski baker, so v 30 letih nagrabile dve milijardi dolarjev čistega dobička, v desetih letih so navzlic delni nacionalizaciji (Frei je nacionaliziral 51 odstotkov kapitala tujih družb) povečale zaslužke za 90 odstotkov.

Ne gre samo za dobičke, zakaj marsikdo v kapitalističnem svetu se boji, da bi se za čilski zgled navdušili še drugje v Latinski Ameriki. Menijo, da Washington lahko stori troje:

— Odloči se za intervencijo, kar pa ni verjetno, zlasti še, če se spomnimo poraza podobne akcije v San Domingu leta 1965. Potemtakem je raje boljše počakati, kaj se bo zgodilo, ko »se bo prah polegel«.

— Pusti Čile, da gre svojo pot. To naj bi po mnenju nekaterih ameriških strokovnjakov »zdravilno« vplivalo na druge latinsko-ameriške dežele. Čile ni Kuba, Sovjetska zveza ne bo finančno pomagala Čilu, če se bo znašel v težavah, torej bo Washington skušal podaljševati prehodno obdobje s tem, da bo zahteval velike odškodnine za nacionalizirane ameriške monopole.

— Bela hiša lahko do 24. oktobra z argentinsko pomočjo pritiska na Čile in prisili čilski kongres, da se odloči za Alessandrinija. Gre predvsem za to, da bi za Alessandrinija glasovali krščansko-demokratski poslanci. Takoj po izvolitvi pa naj bi Alessandrini odstopil, organizirati bi morali nove splošne volitve, pri čemer bi kakšen krščanski demokrat postal kandidat centra in desnice ter tako skušal zapreti pot fronti ljudske enotnosti. Kapital bi nehal uhajati iz Čila, ameriški trst bi bili pomirjeni, Salvador Allende pa bi se moral odpovedati mirni revoluciji. »Toda v takšnem primeru,« je dejal, »se ne bi obotavljal zgrabiti za orožje.«

Dasiravno Washington ne daje izjav — edina uradna izjava je bila, da je »vse mogoče« — je položaj negotov. Salvador Allende, ki seveda mora dobiti podporo krščanskih demokratov, se je že sestel s sedanjim predsednikom Freijem, sicer svojim osebnim prijateljem. Eduardo Frei mu je obljubil, da bo poskrbel za red in zavrl beg kapitala (domači varčevalci dvigajo denar iz bank, kurs dolarja na črni borzi se je podvojil, nekaj ameriških družb je odpoklicalo svoje osebe), toda ravno od njegove stranke je zdaj vse odvisno.

Dvainšestdesetletni Salvador Allende, po poklicu zdravnik, je za svojim imenom in svojim programom združil vso čilsko levico: »Ni bilo lahko. Petnajst let smo se bojevali z nekaterimi formacijami, kot je na primer radikalna, naposled pa so se nam radikalci le pridružili. Toda če smo hoteli zmagati, smo morali biti najprej enotni. To so razumele vse ljudske sile. Sporazum, ki smo ga dosegli v Čilu, mora biti za zgled vsem levčarskim organizacijam v drugih latinskoameriških deželah.« Ravno zato hoče Allende dokazati, da »v Latinski Ameriki ni nujno, da so vse spremembe nasilne«. »Nihče se nima česa bati od ljudske vlade. Čile ni ne Kitajska ne Kuba,« je povedal prebivalstvu.

Toda vprašanje je, ali teh idej ne bo premagala konservativna desnica ob podpori ameriškega kapitala in tudi uradnega Washingtona. V politični kontekst Latinske Amerike — ki je že tako zapleten in poln nasprotij — je z izvolitvijo Salvadora Allendeja prišel nenavaden element; ena najbolj demokratičnih dežel v tem delu sveta se je na svobodnih volitvah odločila za marksističnega predsednika, ki pa po lastnih izjavah ne bo sestavil marksistične vlade...

KOMENTATOR

tapisom tapiflex somvyl

ZASTOPSTVO KONSIGNACIJA PRODAJA JUGOTEKSTIL LJUBLJANA

„TV 15“ ZA MLADINO

TE DNI

OD 1. DO 3. OKTOBRA 1943 JE ZASEDAL V OSVOBOJENEM KOČEVJU ZBOR ODPOSILANCEV SLOVENSKEGA NARODA. NA NJEM JE BIL 572 ODPOSILAN-CEV, KI SO BILI IZVOLJENI NA VOLITVAH MED 20. IN 25. SEPTEMBROM 1943. ZBOR JE POTRDIL DOTE-DANJE DELO VODSTVA OSVOBODILNE FRONTE, SPREJEL RESOLUCIJO O NADALJNJIH NALOGAH IN IZVOLIL IZ SVOJE SREDINE 120-ČLANSKI ODBOR, KI JE KOT VRHOVNI PLENUM OSVOBODILNE FRONTE PREDSTAVLJAL POLITIČNO VODSTVO NARODNOOSVOBODILNEGA GIBANJA, KOT SLOVENSKI NARODNOOSVOBODILNI ODBOR PA TUDI VRHOVNO OBLAST SLOVENSKEGA NARODA. ZA NJEGOVO IZVRŠILNO TELO SO IZVOLILI 10 ČLANOV, TO JE IZVRŠNI ODBOR OSVOBODILNE FRONTE OZIROMA PREDSEDSTVO SLOVENSKEGA NARODNOOSVOBODILNEGA ODBORA. NA ZBORU SO IZVOLILI TUDI ŠTIRIDESETČLANSKO DELEGACIJO ZA II. ZASEDANJE AVNOJ.

NAGRAJENI PRISPEVEK

Francetu Bevku v slovo Neodposlano pismo

Zapustil si nas v trenutku, ko smo se pripravljali, da ti sežemo v roke in se ti zahvalimo za vse, kar si dobrega storil.

Bila sem četrtošolka.

S ponosom in strahom sem stala pred teboj, ti gledala v oči in s knjigo v roki čakala na tvoj podpis. Ne spominjam se več, kaj sem takrat mislila. Vem pa, da sem se ob tebi počutila tako majhno in neobgledano. Skrbno smo te poslušali. Tvoje vedre in poučne besede so nam vedno segale do srca, čeprav vsega, kar si nam bil povedal, najbrže nismo doumeli. Ob slovesu si nam obljubil, da nas boš še obiskal, in čakali smo te.

Veš, rada prebiram knjige in morda sem ravno po srečanju s teboj dobila veselje tudi do pisanja. Nič kolikokrat sem si zaželela pokramljati s teboj. Toliko

sem ti imele povedati! Dvakrat sem ti že pisala pismo, a je obležalo v predalčku moje pisalne mize.

Bilo je v letošnjih počitnicah.

Srečala sem te vročega poletnega dne. Šel si počasi in vzravnan, z očmi zazrtimi v daljavo. Dozdevalo se mi je, da iz njih izžarevajo vsi tvoji načrti. Veliko si jih še imel, kajne? »Še bom pisal, dokler mi ne bo življenje pripravo velike pike!« si nedolgo tega zapisal.

Sedemnajsti september 1970...

Zalost mi je legla na srce, ko sem šla mimo knjižarne. V kotu izložbe je bila tvoja fotografija, s črno pentljo prevezana, pa tvoje knjige in šopek nageljniov. Ti ne veš, kako hudo nam je — vsem nam je tako hudo!

ALENKA TRONTELJ

Izlet ZVVI „Ivan Cankar“ iz Maribora Po Slovenskih goricah

Dne trinajstega septembra — rahlo oblačnega nedeljskega jutra — smo se z avtobusom odpeljali na izlet po Slovenskih goricah. Namenili smo se obiskati zgodovinske kraje iz narodnoosvobodilnega boja na tem področju. Izleta se je udeležilo petinštrideset članov zveze vojaških vojni invalidov »Ivan Cankar« iz Maribora s svojimi družinami in med njimi tudi precej mladih.

Pot nas je najprej vodila prek rodovitnega Dravskega in Ptuj-skega polja v prestolnico likarjev — Ptuj. Pred vhomom v ptujski grad so na toplo pozdravili predstavniki združenja borcev in skupaj smo si ogledali tudi grajski muzej.

V prtiličju je muzej narodnoosvobodilnega boja. V njem je razstavljen predvsem gradivo iz Ptuja in njegove okolice. Precej prostora zavzema orožje. Ta del muzeja je zelo lepo urejen in smo si ga še posebno skrbno ogledali. V prvem nadstropju je ena najlepših etnografskih zbirk v naših krajih. V njej so razstavljeni razni predmeti že iz 14. in 15. stoletja. Največja dragocenost so stenske preproge. Vrednost gobelinov je skoraj neprecenljiva, saj je samo zavarovalnina za enega izmed njih pred leti znašala štirinajst milijonov starih dinarjev. V drugem nadstropju je galerija slik. Muzejski vodnik je nakratko orisal zgodovino gradu in povedal, da pride na ptujski grad večkrat tudi sin zadnjih lastnikov tega gradu — Habsburžanov — ki živi v Gradcu.

Po ogledu ptujskega gradu in malici smo se odpeljali v Novo vas pri Ptuj. V njej je domačija narodnega heroja Jožeta Lacka. V hiši živi njegov sin. Prijazno nas je sprejel in nam ponudil silce žganja, domačo zaseko in domači kruh. S tovarišem Lackom smo se precej časa pomenkovali o njegovem očetu in si ogledali tudi lično urejeno spominsko sobico.

V Ormožu so nas pričakali predstavniki invalidov iz Ormoža. Skupaj smo obiskali srce vinogradov Slovenskih goric — Jeruzalem. Pogled s te razgledne točke je res čudovit. Povsod sami vinogradi, kjer prav te dni dozoreva grozdje, iz katerega bodo izdelali svetovno znana vina. Večina vinogradov je v lasti zadruge. Ljudje tod okoli se bolj težko prebija skozi življenje. Večina jih ima le deset arov zemlje in si morajo vsakdanji kruh služiti z delom v vinogradih. Tudi tisto malo pridelka, ki ga pridelajo na ohišnici, težko prodajo, saj so njihove kmetije precej oddaljene od mesta.

Ogledali smo si tudi termalno kopališče Banovci pri Ljutomeru in obiskali Radence. Mnogi udeleženci izleta so bili prvič v tem zdraviliškem središču. Škoda, da je bil že mrak in da je lepota zdraviliškega parka izgubila del svojega čara.

Izlet po Slovenskih goricah je uspel in bo vsem ostal v nepozabnem spominu!

NEVENKA BIZJAK

Po stricem pripovedovanju

„Bilo je decembra leta 1944...“

Imam strica, ki je bil med narodnoosvobodilnim bojem pri partizanih. Velikokrat me obišče in mi pove marsikateri dogodek iz vojnih dni.

Bilo je decembra 1944. Dobil je nalogo, naj gre v vas Gabrovo pri Škofji Loki in od tamkajšnjih domačinov poišče, kam najbolj pogosto zahajajo škofjeloški gestapovci. To je bilo v zvezi z načrtno akcijo enote Vojske državne varnosti (VDV), ki naj bi gestapovcem preprečila njihove namene in strahovanje ljudi z nasiljem.

Pot ga je vodila prek Martinj vrha, Mlake in Luše do Krivega brda, kjer se je ustavil pri kmetu Krivarju. Vprašal je po novicah in se še posebno zanimal za

sin je odšel na stražo, mati pa mu je dala toplega mleka. Potem so ga odnesli v deset minut oddaljeno hišo. (Malo stran še danes stoji kašča, v kateri je ležal.)

Zjutraj ga je začelo zebsti, in ko je pogledal skozi špranje, je videl, da je zapadlo pol metra snega. Tisti trenutek je vstopil gospodar Jernej: »Nevarnost je minila in lahko se pogreješ v hiši na peči,« mu je dejal. Vso opremo in orožje je pustil v kašči, le blazino je vzel s seboj. Na peči je bilo polno otrok in mednje se je pomešal tudi on, partizan. Ker je bilo toplo, je slekel bluzo in jo vrget na peč.

Ni poteklo dolgo časa, ko so se odprla vrata in v hišo je stopil neznanec z brzostrelko v roki. »Zlatko, beli so...« je strica

razmere v bližnji vasi Breznici, kamor so pogosto zahajali Nemci in domobranci. Med njimi je bilo tudi nekaj takih, ki so pobegnili od partizanov. Imeli so navado, da so na cesti Škofja Loka—Blegoš držali zasede in streljali na partizane. Previdnost torej ni bila odveč in podatki bodo partizanom zelo koristili. Malo se je še oddahnil, se pošalil z gospodinjjo in odšel.

Z brzostrelko, pripravljeno na strel, je nadaljeval pot in budno opazoval okolico. Ko je prispel do ceste, je malo postal in šele nato zakoračil čeznjo. Nenadoma je iz bližnjega grma zaregljalo in z glave mu je padla kapa. Vrnil je strel, pograbil kapo in se začel umikati. Srečno je prispel za greben! Nato je hitro stekel po stezi navzdol in malo pred Krivarjevo hišo zavil v gozd. Šele tu je opazil, da je ranjen. Hlače so bile prestreljene in kri se je lepila na nogo v čevlju. Ko se je prepričal, da sovražnika ni v bližini, se je napotil proti Krivarjevi hiši. Gospodar ga je obvezal,

opozoril eden izmed domačih otrok. Trije Krivarjevi malčki — pri hiši jih je bilo kar devet — pa so hitro sedli na rob zapečka in Zlatko dobro skrili.

Kmalu je bila vsa hiša polna belogardistov. Stric je še nekaj časa delal zunaj hiše. Nato je prišel, saj mu ni kazalo drugega. Zlatko je slišal, kako je s tresočim se glasom odgovarjal na vprašanja. Ko je videl, da partizana ni so opazili, se je počasi umiril. Nepovabljeni gostje so se že odpravljali. Nenadoma pa se je — z Zlatkovim orožjem v rokah — prikazal eden izmed belčkov. »Če mi ne poveš, kje je bandit, bom vse pobili in še hišo zažgal,« je zakričal vodja. Začeli so brskati po hiši. Vse so pretaknili, le otroke na peči so pustili na miru... »Malo žganja poskusite,« je začel Krivarjev oče. Naselili so! Kmalu so bili vsi pijani in se je daleč naokoli slišalo njihovo petje. Čez kakih dve uri so odkolovratili, moj stric Zlatko pa kmalu za njimi.

ZDENKA JESE

KRAMLJANJE

Draga tovarišica Milena!

Nekaj hudega se je moralo zgoditi, da vam spet pišem. Doigo sem se pripravljala in v načrtih sem imela povsem drugačen prispevek. Tako pa sem morala odposlati besede, zapisane Francetu Bevku v slovo. Zgodilo se je, kar še danes ne morem verjeti, da je resnica. Zelela bi, da se to ne bi bilo zgodilo, pa če bi nikdar več ne vzela peresa iz roke. Kajti s Francetom Bevkom smo izgubili ne samo dobrega pisatelja, ampak tudi iskrenega prijatelja in zaslužnega moža za svobodo. Priznam, da mi ta spominski prispevek ni uspel tako kot sem želela, a vam ga vseeno pošiljam. Dosti je bilo že neodposlanih pisem! Morda me je tudi že prehitel kdo, ki je resnično nadarjen za pisanje, in boste raje objavili njegov prispevek.

Nič ne de, jaz sem se — kolikor je pač bilo v moji moči — oddolžila spomenu velikega pokojnika. Iskrene so bile moje misli in besede. Že sem hotela skleniti to pisemce, pa mi je roka kar naprej drsela po papirju:

Utihi! je tvoj glas
a ne bo te pozabil nihče izmed nas,
saj smo te vsi zelo ljubili
in te mnogo prezgodaj izgubili.
Načrti tvoji šli so v zemljo
s teboj,
kjer v rodni goriški si našel
poslednji pokoj.
Zdaj dela tvoja med rami živijo
in glasno o tebi — France Bevk
— govorijo.

Le zakaj, draga tovarišica Milena, je bila ta poslednja pika njegovega življenja tako velika? Vas najlepše pozdravlja!

Alenka Trontelj
Stranska pot III/12
p. Grosuplje

Draga Alenka!

Da, Franceta Bevka ni več. Ro-ka, ki je napisala toliko prečudovitih misli, je za vedno obstala. Kdo ve, zakaj? Nikdar več zapolnjena vrzel je in bo ostala nena.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana tovarišica urednica!

Sprejela sem vaše darilo, za katerega se vam iz srca zahvaljujem. Zelo sem bila presenečena, ko sem dobila toliko lepih knjižic. Od poslanih mi je najbolj ugajala povest »Gregec Petelinček« Franceta Bevka. Umrl je le nekaj dni zatem in knjižico nam je tovarišica v šoli na glas prebrala. Kot da bi vedeli, draga Milena...

Prejmite lepe pozdrave!

JANA KUNST
Trebče 27
p. Bistrica ob Sotli

Draga Jana!

Zivljenje je čuden splet, kajne, in težko ga je doumeti.

Lepo pozdravljena!

MILENA

France Bevk

POKOJNI SLOVENSKI PISATELJ IN VELIKI RODO-DOLJUB FRANCE BEVK JE PRED ŠESTIMI LETI OBISKAL KUMROVEC. DOBRO SE SE SPOMINJAM, SAJ SE JE PELJAL PO CESTI MIMO NASE HIŠE. V KUMROVCU SI JE OGLEDAL ROJSTNO HIŠO PREDSEDNIKA TITA. PRI STAREJSIH VASČANIH JE POIZVEDOVAL O NJEGOVI MLADOSTI IN ZVEDEL VELIKO LEPEGA TER ZANIMIVOSTI. POTEM JE NAPISAL KNJIGO O TITU, V KATERI JE SPREGOVORIL TUDI O DNEH, KI JIH JE PREDSEDNIK REPUBLIKE KOT OTROK PREŽIVEL PRI TETI NA TREBČAH. KNJIGE NISEM ODLOŽILA TOLIKO ČASA, DOKLER NISEM PREBRALA POSLEDNJE VRSTICE.

FRANCE BEVK JE BIL TUDI PRI PARTIZANIH. TAM JE PISAL KNJIGE — NA NEKEM LESENEM POGRAJU, KOT SEM VIDELO NA FILMU, KI SMO SI GA OGLEDALI PRI POUKU.

UMRL JE NA SVOJ OSEMDESETI ROJSTNI DAN. PISATELJEVA ŽENA SE ŽIVI. TOVARIŠ TITO JI JE POSLAL SOZALNO BRZOJAVKO. TUDI PIONIRJI IZ OSNOVNE SOLE BISTRICA OB SOTLI JI IZREKAMO ISKRENO SOZALJE.

JANA KUNST

